



Irodalmi Jelen

XVIII. évfolyam, 205. szám
2018. NOVEMBER

...a Magyar PEN Club
Janus Pannonius Költészeti Díját...
"ohkor költészeti
Nobel-díjnak is nevezik"
The New York Times, 2014. aug. 21.

2018
JANUS
PANNONIUS
KÖLTÉSZETI
NAGYDÍJ

© 2018 Magyar PEN Club. Minden jog fenntartva.
Magyar PEN Club honlapja: magyarpenclub.hu



楊煉
YANG
LIAN





Irodalmi Jelen

Szerkesztőség és kiadó:

310085 Arad, Eminescu utca 55–57.,

1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5

tel.: +40-257-280-751, +40-257-280-596 (fax),

<http://www.irodalmijelen.hu>, ij@irodalmijelen.hu.

ISSN: 1584-6288

Kiadja az **Occident Média Kft.**

Főszerkesztő: **Böszörményi Zoltán**

Főszerkesztő-helyettes: **Bege Magdolna**

Főmunkatársak: **Szőcs Géza, Makkai Ádám** (Budapest)

Munkatársak: **Varga Melinda** (vers, interjú), **Király Farkas** (próza,

műfordítás), **Laik Eszter** (helyszíni tudósítások), **dr. Hegyi Pál**

(tudomány, esszé), **Simon Adri** (kritika), **Szőcs Tekla** (fotó)

Olvasószerkesztő: **Hudy Árpád**

Lektor: **Jámbor Gyula**

Rendszergazda: **Csipkár Nándor**

Böszörményi Zoltán

Hajnali látomás

*Örömittas lett a vágy,
vállán fürtös orgonavirág.
Tekintetem bejár mindent,
hajnali szelet, álmos tincset,
merengő meztelenséged.
Ágynak mélyén bőröd felvilágol,
felette kacér báránnyelgő táncol.
Ma már másra nem is vágyom.
Megölellek, csókkal fedlek,
magamban majd felnevellek.*

Az éj hínárja

*A bezárt égre
az est fekete fényt lehel.
A sietős szél nyomán
puhán megrezzennek
a gondolataikba merült falevelek.
A kihalt utcasarkon intésedre,
szavadra várok,
kiszabadítsalak az éj hínárjából,
mint aki inaszakadtából igyekszik,
a szomorúság karjaiból akar kimenteni.*

Portré

François Bréda emlékére

*Az ellentmondás hínárjában,
ím, vagyunk.
A játék mégis fontosabb.
Az örökké-önmagát-teremtés
és az örökké-önmagát-rombolás világa ez.
Ha kilépünk az imaginárius látómezőjéből,
mi fogad?
A semmiből sarjadó kikelet, reggeli sejtelem,
melyet csak akkor érzünk úgy,
akkor gondolunk át másként,
ha a tegnap morzsáiból
összeszedegethetünk néhányat,
s csipegetve esszük,
oda sem figyelve,
melyik az öröm,
melyik a gond,
melyik a szerelem,
melyik a halál.*

Oberczián Géza

Másfél nap, harminchat óra

(Tanulmány egy regényalak megformázásához)

Nem tudom, hogyan kell tőled elbúcsúzni...

A mondat elhangzott, gomolyog közöttünk, sűrűsödik attól, ami bensszakadt, amiről nem beszélünk.

Állunk egymással szemben a metróban, az utolsó közös megálló, le kell szállnom, ő tovább megy, kapaszkodik. Néz engem, arcán várakozás, óriásira nyílt barna szeméibe beleveszek. Nem szól. Látom rajta, már tudja, hogy késő. Szerintem tegnap is tudta.

Vállunkat húzza az utazótáska, ferdén állunk, ellentétes irányba dőlünk. Még fél perc, míg befutunk az állomásra. Harminc rövid másodperc a cselekvésre. Rengeteg idő a halogatásra. Burrokba von a tehetetlenség.

Másfél nap, harminchat óra. Ennyi ideje ismerem. Összeakadtunk a tömegben, egyszer csak ott állt, mellettem, kérdezett valamit, válaszoltam, aztán beszélgettünk, csak ő meg én, köröttünk a rengeteg ember, ez mégiscsak egy rendezvény, öregek, fiatalok, nők, férfiak, szépek, csúnyák, tehetségesek és sarlatánok, mi pedig együtt, ösztönös kizárólagossággal. Betölt az arca, betöltöm a tekintetét. Nevetünk, ugratjuk egymást, történeteket mesélünk, véleményt mondunk, hümmögünk hozzá. Koncentrálunk, megszakítás nélkül jönnek a szavak, okos, szellemes, közvetlen társalgás, megrezdülünk, reagálunk. Közel húzódnak, érzem az illatát, meglegyint a lehelete. Nem érünk egymáshoz. Egyszer sem. Véletlenül sem.

Átbeszéljük a napot és az éjszakát. Nincs idő, csak tér. Sétálunk. Kisváros, görbe utcák, terecskék, kihaltak a fülledt nyári estében. Néhány konferenciázó inni akarna, kérdezgetnek minket, van-e valami nyitva, majd hangoskodva odébbállnak. Megyünk tovább, feje a vállamnál, arca kifehérlik hátrahulló barna

hajából, ahogy felnéz rám a lámpafényben. Koppannak sarkaink a macskaköveken, egyszerre lépünk az üres belvárosban, összeáll a ritmusunk, szavaink visszhangoznak. Belém hasít a gondolat: kik vagyunk mi így együtt, és mi minden lehetnénk? Egy pillanatra elmerülök ebben, nem figyelek, észreveszi, elhallgat. Zavart csend, megállunk. Várakozásteli.

Képzeld, mondom tompán, és új történetbe kezdek. Elindulunk, pár lépés után ismét összerázódik az ütemünk.

Találunk egy nyitott kocsmát. Ócska lebuja, a konferenciázók már felfedezték, nagyhangon szónokolnak. Záróra van, veszünk palackos bort, csatlakozunk a társasághoz. Indulunk vissza a szállásra, de szigetet képezünk, nincs lehetőségük hozzánk szólni. Csak addig hallgatunk, míg kortyolunk a borból, hosszútávbeszélünk mi ketten, keresztül az éjszakán.

Már világosodik, amikor lefekszünk. Az ágyban szorongok: mi lenne, ha...? – ezen gondolkodom.

Reggel telefonálok a feleségemnek, hangom fegyelmezett: minden rendben, jól vagyok, estefelé érkezem, szia.

Együtt reggelizünk, üde, mint az új nap, amire ébredtünk. Mosolyogva csevegünk, egyre inkább azt érzem, hogy közöm van hozzá. Később külön ülünk az előadóteremben, neki ott a munkája, hát előremegy, végig őt nézem. Néha hátrapillant, rám nevet. Számon tart.

Délután, a hazaúton a vonat meglehetősen tömött, de addig keresgélünk, míg együtt találunk helyet. Még két közös óránk van, könyveket mutogatunk egymásnak, közben próbálnám kipuhatólni, találkozhatunk-e, de ő Pesten csak átszáll, feladom, mielőtt belekezdenék. Lassul a beszéd, olvasunk – különös, nagyon rég olvastam valakivel egy könyvből, legutóbb mesét a gyerekekkel.

Megáll a metró, kinyílik az ajtó, feltárul a tér, amiben ő már nem lesz mellettem. Tétován intünk búcsút, még most sem érünk egymáshoz. Kilépek, utánam néz, nem tudom, mire gondol. Mindegy, nyugtatom magam, a lányom lehetne.

Ettől még hülyébben érzem magam.

Bodó Márta

A legszebb hivatás

Mi leszel, ha nagy leszel? Vár a hivatás. Mind közt a legszebb hivatás: anyává, apává lenni. Osztályfőnöki órán mondja a pap, akit Kati néni, az oszi meghívott, hogy felkészítsen bennünket a jövőre. Hiszen nyolcadikosok vagyunk, ilyenkor fel kell világosítani a gyereket, vázolni a lehetőségeit, a kilátásait.

Anyává lenni a legszebb hivatás! – visszhangzik a mondat a fülemben. A kórház folyosóján ülök. Pontosabban a szülészetén. Rockyhoz, a barátnőmhöz szeretnék bemenni. Ő is nyolcadikos, bár egy fejjel magasabb, mint én, szép, fejlett, a mellei olyanok, mint a tizenkettedikeseknek. Most a mütőben van. Szül.

Üresen cseng a mondat, mint a bádogpohár, amit gyerekként a nagyszüleink bosszantására ütögettünk, skandálva hozzá, ahogy a táborban hallottuk a régi táborozóktól: éhesek vagyunk, és enni akarunk.

A legszebb hivatás... Anyu egy éjszaka, csendben, csomag nélkül illant el, nekünk, a gyerekeinek még puszit sem adott, a szüleinek egy szót sem szólt, nem bízott rájuk, nem hagyakozott. Még szerencse, hogy nem pakoltak ki az utcára, bár a régi nyárikonyha, ahol most már mindannyian lakunk, nagyon szűk. Amikor mind otthon vagyunk, a levegő is kevés, nemhogy a hely. Nagymama és nagypapa; a nagyobbik lányuk, aki nyomorék, beszélni sem tud, így született; a fiuk, akinek szintén habzik a szája, és szavak helyett csak a nyála csorog, ő nem így született, de az építőtelepen a fejére löktek egy vastraverzet, csoda, hogy ennyire összefoltozták a kórházban. Egy ágyba pakoltak hármunkat, gyerekeket. Amikor egyikünk meg akar fordulni az ágyban, a másik kettőnek vele kell fordulnia. Ha egyik mosdik, a többi is vizes lesz. Enni külön szoktunk, mi hárman, nemcsak azért, mert nem férünk el az asztalnál, de Kati nénye és Feri bátyja etetését egyikünk sem bírja végig nézni. Hogy anyu merre jár, azóta sem

tudjuk. Kósza hírek szerint rúdtáncol Nyugaton, mások szerint a pesti aluljárókban szólít le jó módú férfiakat.

Apu akkor ment el, amikor a legkisebb húgom született. Még megvolt a külön szobánk az udvar végében. Apu dolgozni indult nyolc barátjával Németországba, együtt szerződtek a csapatot, azt mondta, megkeres egy kis tömbházlakásra valót, és elköltözünk az örökké sáros, közös udvarról, ahol bömböl a zene vagy a nyomorékok hörögnek és röhögnek. Apu ki nem állhatja anyu beteg testvéreit. Hol bosszantotta, hol gúnyolta őket. Amikor ezért anyu megharagudott rá, egy ideig csendben volt, azt hittem, megbánta, de csak a szeretkezés miatt: anyu nem is nézett rá, éjjel nem engedte rámászni, apu ezért befogta a száját, harapdálta a nyelvét, egy ideig nem tett semmilyen megjegyzést. Nem sokáig bírta, és kezdődött minden előlről. Anyunak szikrázott a szeme, apu éjjel halkán kérlelte, tedd szét a lábad, tedd már szét, mert kipukkadok, de anyu csak hallgatott, ilyenkor a csend is izzott, aztán apu felkelt, és kiment a kerti budiba, anyu meg konokul őrizte magát, a testvérei megsértett becsületét és a némaságot.

A bokámba ezt a kurva, szaros, értelmetlen életet, mondja Rocky. A bátyja osztálytársaitól hallotta a mondást. Hallott ennél cifrábbakat is, de mi ezt tanultuk el tőle. *A bokámba az ilyen papos beszéddel,* mondta oszióra után. *Hivatas?! Anyai örökök?! Elkapnak, és megdugnak a folyosó végi vécében. Világra pottyantasz egy csúnya, aszott porontyot. Nem is anyatejjel él az, a véredet szívja.*

A bokámba az egész magasztos dumával, mondja Rocky, és kiköp, jó messzire. Két versengő fiúbanda elkapta, éppen két héttel az óra előtt. Rajta bizonyítottak egymásnak.

Bekattan az anyai ösztön, amikor kebledre szorítod a síró kis porontyot! Rocky már az első fájdalomtól úgy kifárad, hogy levegőt is alig kap. Amikor meglátogatom végre a kórteremben, csak azt várja, hogy az ütemes hullámokban jövő fájdalom alábbhagyjon, véget érjen, bármi áron, a fémcsörömpölés, a fehér megzöld köpenyek, orvosi maszkok húzzanak el, a vattalólámpát kap-

csolják ki, és életében először igazán egyedül lehessen. Csak ő és önmaga. Sem az anyjéék, az oszi meg az igazgató, sem a caplató iskolatársak, a külvárosi galeri. Sem a függönnyel kettéválasztott koszos alagsori szobában szuszogó-horkoló-fingó-bűzlő családja. Sem az elmúlt hónapokban hol rosszulléttel, hol a súlyával nyomasztó, benne izgó-mozgó lény ne tolakodjon a képbe. Csak ő, végre egyedül ő.

Mi leszel, ha nagy leszel? Vár a legszebb hivatás... Az anyjéék már kerestek egy jó családot a porontynak. Gyermekeknek, újnak nincs hely náluk az egyetlen, szobaként, konyhaként, fürdőként szolgáló helyiségben, így is tízen vannak a mosdótálra, bilire...

Rocky csak azt kívánja, hagyjam már én is békén, húzzak el, és legyen csend. Ne mondjon senki semmit, ne legyen ámuldozás, széttárt karok, sipítozás, jajongás, sajnálkozás, verés. Ne emlegesse senki Isten ajándékát. A hivatást. Ne zúgjon a kórus. Se kinn, se a fejében. Kussoljon mindenki! Csend legyen!

Hevesi Judit versei

Patika

*Hajlott hátú néni kendővel a fején
lépett a gyógyszerészertárba, anyámmal a húszéves
mérlegre ragasztott Vuk-matricát kaparásztuk,
a nővérem lelökte a nátrium-szulfátos üveget.*

*Azt mondtad, ha választhatnál, anyámként születnél újra,
viccelni akartál, de nem vagy túl türelmes velem.
Elvetted a nénitől a receptet, az öregszag
facsarni kezdte az orrod, elfordítottad fejed.*

*Nem boldogulsz az orvos írásával,
tudom, nem szeretsz
kenőcsöt mérni sem:
mint a rántottát, ezt is rosszul, kifelé kevered.*

*Elviszlek majd az otthonunkba. Anyám vasalja ki
helyettem az ingedet, nagyapát, ha nem sietsz, már nem
ismerheted. Arról pedig, milyen volt valójában,
később már csak hazudni akarok.*

utolsó beszélgetés

*öt órát vezettem érted.
az autópályán egy kamion felverte a
köveket, betört a szélvédőm.*

*t. azt mondta a telefonba,
minden megjavítható,
de néha szükség van egy utolsó beszélgetésre.*

*a vészjelzőt kirakva álltam
a leállósávban: rendet kerestem a suhanó
rendszenek között.*

*nem leszek ok a maradásodra; tülekedő turisták
lakták be az otthonod, az ő nyelvüket beszéled,
nem értek szót velük.*

*ne engem szeress.
az vagyok, aki teret ad az észrevétlenségnek:
te, akár a sok német bmw, elsuhanasz.*

*mondják, az utolsó beszélgetések mind egyformák.
én félek,
te nem támadsz fel a harmadik napon.*

Varga Katalin

B. Angéla hazatalál

Nyár van, a Maros-parti faluban lassan hömpölyög az idő. Az emberek szokásos dolgaikat végzik. Az egyik udvaron valaki szőnyeget szappanoz, egy másikban kotlóst ültetnek: kosárral borítják le, kőccsed ki ügyesen, mondják, legyen nekünk sok kicsi csürke. A sarki kocsmában valaki felhajt egy féldecit, fejét az asztalra hajtja. A főúton lépésben halad el egy kék dácsia.¹ Hangszórón hirdetik, hogy cirkusz van a faluban. Jött kígyó, törpe, tűznyelő, szakállas nő és beszélő majom. Ma este lesz az utolsó előadás, várnak mindenkit a piactéren.

Mi most fejeztük be az ebédet. Zöldfuszulyka²-leves volt, másodiknak diós laska.³ A távirányítót kattogtatom, Tató hangosan horkol mellettem. A Déli harangszót néztük a Dunán, utána a Talpalatnyi zöldet, abba aludt bele. Mama nem pihen, laskát csinál. Géppel nyújtja vékony lapokra, utána ugyanazzal a géppel vágja csíkokra, aztán kiteszi száradni. Közben dúdolja, hogy Kislány a zongoránál, fehérebb az orgonánál.

A szekrény tetején hatalmas robajjal megcsörren a telefon. Tárcsás telefon, mama maximum hangerőre állította, hogy akkor is halljuk, ha majd véletlenül egyszerre lesz bekapcsolva a mosógép, a porszívó, a mixer, s mi valamiért pont a szomszédban leszünk. Mama csipeszkedik,⁴ felveszi.

Véri néni van a telefonnál. Őt Kati néni hívta fel, akinek Postás Vera szólt. Kétségbeesve újságolja, hogy képzeld el, te Margit, elé van jöve már megint. Pedig múltkor megmondta neki szépen a plébános, s utána még azok a kemény Rokaly legények is rászól-

¹ Dacia márkájú gépkocsi

² zöldbab

³ tészta

⁴ kapaszkodik; itt: lábujjhegyre áll

tak, hogy nappal ne mind ámbolyogjék.⁵ Éjjel intézze el a dolgát. Ha kell, fogja meg a tyúkot, egyék. A főtéren ott a jó ásványvíz-kút, igyék. Sétáljék. De napközben ne mind jesztegesse a népet. Hagyja békén a falut, ha jót akar magának. Erre fel ma látták. Ahajt vigyázkodott az Incelokában egy szál hálóingben. Hát az emberek gutát kapnak mind egy szálíg, ha meglássák, te Margit. Postás Vera azt hitte, szellem, jettibe⁶ nekiment egy póznának, füliről is lement a bőr. Mondjuk ez a Vera már leánka korában is olyan pipe⁷ volt, szarta össze magát az egércincogástól is, rajta nincs mit csodálkozni, mondja Véri néni. Na de csak azért hívott, mondja, hogy szóljon, Katát a kapun kiengedni nem szabad. Mamáék zárjanak be mindent. Sötétítőket húzzuk el, ablakon se nézzek ki. Mert megigéz, olyan fajzat ez az Angella. Aztán hallok, a hangja lassan kezd lenyugodni. Végül megkérdi, a laskavágót kölcsön tudnánk-e adni, mert egy marék laskája nincs, kéne csináljon ő is.

Mama higgadtan válaszol. Azt mondja, ő nem irtózik Angellától. Múltkor jó közel ment hozzá, meg is érintette. Pont jött ki Fodrász Vikitől, a haja béondolálva, Viki tett új dajert. Már cserélkezett⁸ volna ki a kapun, amikor hallja, hogy valami motoszkál a bokorban. Azt hitte, Vikinek a macskája, az a veress, Picus. Közelebb lépett, s hát akkor lássa, hogy nem a macska, hanem Angella az. Bé volt bújva oda a csepleszbe.⁹ Motyogott valamit, s mind mutogatott a mama hajára. Mama nem értette, de közelebb hajolt, s akkor Angella megsimogatta a dajert. Azt mondja mama, szerinte ártalmatlan a leánka. Csak hát ijesztő, na. Mert se az anyjára, se az apjára, sőt a faluban senkire nem hasonlít. S aztán az apja nem is volt idevaló, teszi hozzá mama, valahonnan Arad mellől, Kümpulungról¹⁰ jött. De normális em-

⁵ csatangoljék

⁶ ijedtében

⁷ fiatal liba, kacsa; itt: ijedős

⁸ váltott; itt: helyet válto(ztato)tt

⁹ csalitos, bozót

¹⁰ Cämpulungról

bernek tűnt, s a kertjük is milyen szép volt ott a Csaták utcájában, egész nyáron teli gyalogfuszulykával.¹¹ Csak azután ment el alkoholistába, miután megszületett Angella. De nem tehet róla a leánka, hogy így született. Mama azt mondja, látta valamelyik nap a tévében azt a Czeizel Endrét, aki mind ilyenekkel foglalkozik, s az mondta, hogy születnek ilyen génhibás emberek. Nem lehet tudni, mitől, becsúszik egy ilyen hiba a génbe, s kész, az ember nem úgy néz ki, ahogy ki kéne nézzen. Angellát se ilyennek várta a szegény anyja, Isten nyugosztalja, milyen szépen énekel vasárnaponként a templomban. Na de a laskám szárad meg, Vérike, teszem le, holnap gyere át a laskavágóért, ha kell, mondja, s leteszi a kagylót.

Tatóval a szobában hallgatjuk végig a beszélgetést. Már a telefontcsengéstől kiszökött az álom a szeméből, mérgében azt kérdezi, ki az ánti isten hív ilyenkor. Véri hívott, mondja mama. Azt mondja, elé van jöve a vadleány, s nehogy Katát kiengedjük az utcára. Én még sosem láttam, azt sem tudom, hogy néz ki, de már megszoktam, hogy félünk a vadleánytól. Mama azt mondja, az egész szomszédság fél.

Tató ül az ágy szélén, a haja kukkra¹² áll, ahogy a párna nyomta. Nézi a földet, gondolkozik. Aztán azt mondja:

– Helyibe lennék, én is eléjőnék. Mit mind üljön annyit egyedül. Ő is ember, volt anyja, apja. Meghaltak, nincs ki foglalkozék velem. Árvaházba nem vették bém, hogy ott is csak félni fognak tőlem. Mikor az anyja egyszer elvitte templomba, a plébános lemondta a misét, hogy csikar a hasa, fosik. Nem kell ő senkinek. Azt a likat is azért vájta magának a csűr alá, hogy tudjon elbújni, hogy ne lássák, s ő se lásson senki normális embert. Ott hallgatózik egész nap, várja, hogy sötétedjék bém, s jöhessen ki enni. De hát nem vakond, hanem csak egy leánka. Egy torzszülött leánka. Négy lábbal született, ennyi a baja, s hogy az arca olyan szőrös, mint a macskának. Hány éves is lehet, ejsze megvan tizennyolc. De nem eszen embereket, s még egyszer se hallottam, hogy va-

¹¹ bokorbabbal

¹² felfelé

lakinek ártott volna. Úgyhogy mondd meg Vèrikének, ne mindriogasson ebéd után, pont mikor az ember tudna pihenni egy cseppet.

Aztán odafordul hozzám, s azt kérdi, jól hallotta-e, hogy a cirkusz ma van itt utoljára. Mondom, igen, holnap mennek tovább. Akkor, kérdi, megnézném-e a tűznyelőt. Mondom: meg hát! Tavaly járt egy cirkusz Gyergyóban, de még tűznyelőjük se volt, csak egy vézna oroszlánt mind futtattak körbe. Akkor azt mondja Tató, megberetválkozik, s menjünk be a piactérre, Antiék is mennek. Mama azt mondja, ő egyszer biztos nem kíváncsi. De én mehetek, csak nagyapám mellől el ne maradjak.

Már kezd sötétedni, amikor beérünk a piactérre. Fogom a Tató kezét. Szól a nagy zenebona, egy bódében kakast pattogtatnak, egy másikban sütik a lángost. Tató kérdi, melyikből kérek. Mondom, nekem kakas¹³ kell. Odamegyünk, lekezel a pattogtatóval, én egyből kapok egy tasak kakast. Mellettünk két rendőr, egy csomó tűzoltó, mind nagyot köszönnek nekünk. Tató azt kérdi, ejsze a tűznyelőt jöttek kioltani. Kacagnak. Kicsit arrébb látom, árulják a szebbnél szebb lufikat. Tató azt mondja, menjek oda, s csak mondjam azt, hogy Borsos Árpád unokája vagyok. Megyek, mondom, s kapom is kézbe a lufit.

Akkor végre belépünk a nagy, kerek sátorba. Jegyet sem kell váltjunk, Tató csak biccent egyet a jegyszedőnek, s a legjobb helyre ülhetünk le. Fentről látjuk az egész porondot. Én a kakast tartom a kezemben, Tató egy söröspoharat. Elkezdődik a műsor, s mi ketten elkezdjük kommentálni a fellépőket, ahogy otthon a tévèbemondókat szoktuk. Hogy a kígyós nő pont úgy néz ki, mint Meszelő Éva, s a bohóc úgy megy, mint Csavari Feri. Kacagunk nagyokat, egészen addig, amíg a tűznyelő jön a porondra. Akkor elhallgatunk, még szuszogni se merünk. Tató súgja nekem, hogy ez egyszer nem semmi, ilyent még ő se látott. Ezt vajon hogy csinálja, s vajon ha a hegesztőpisztolyt bédugnánk a szájába, azt lenyelné-e. Utolsó műsorszámként itt is egy vézna

¹³ pattogatott kukorica

oroszlánt futtatnak körbe. Most én súgom Tatónak, hogy ez nem tetszik. Azt mondja, ez nem is érdekes. Inkább menjünk ki, mert valami eszébe jutott, s meg akarja nézni.

Kimegyünk, nincs kint egy lélek se. Azt mondja, gyere, nézzük meg, hol laknak a cirkuszisták. Odamegyünk az egyik utánfutóhoz. Nagyon magas, még Tató se lát bele. Akkor azt mondja, felemel, s én nézzem meg, mi van benne. Mondom, jó, felülök a nyakába. Ahogy lassan emelkedek fel, mindenféle cirkuszi kellékeket látok. Hulahoppkarikák, cilinderek, parókák minden színben. Mondom, emelj még, mert nem látok semmit. Ahogy tovább emelkedek, látok egy trombitát, egy kicsi dobót és egy hosszú, fényes kardot. Aztán a sok zakota¹⁴ között meglátok két kicsi fehér lábat, majd rögtön mellette meglátom a harmadikat, majd a negyediket. Csipeszkedj, na, Tató, mondom, már majdnem látom. Akkor lábujjhegyre áll, s én egy szalmabálán meglátom Angellát, a vadleányt. Kicsire összehúzta magát, egyik kezével eltakarja az arcát, másikkal átölel egy törpét, s alig hallhatóan horkolnak.

– Mit szólsz, félelmetes? – kérdezi halkán Tató. – Tőle fosik a fél falu.

– Holnap áthívhatnánk hintázni, mondom.

– Hát, fiam, ha még itt lesz, a faluban, áthívjuk.

Angellát soha többé nem látták Csomafalván. A likat a csűr alatt betömték, a plébános is fellélegzett, és az emberek azóta kicsit bátrabban szappanozzák a szőnyeget, bátrabban ültetik a kotlóst: kőccsed ki ügyesen, legyen nekünk sok kicsi csürke.

¹⁴ itt: limlom, rendetlenség

Sárfi N. Adrienn

Árva

Hosszú, vékony ujjak, csontos-ráncos ujjpercek. A kézfej angolos fehérségén átüt a vénák tompa zöldje, sok a barna folt, a hüvelykujj felől pattanásszerű kidudorodás. Az inak megfeszülnek a kapaszkodóra tapadva, ahogy a metró meglódul, és elhagyja az állomást. A kéz vörös szőrös, fehér csuklóban, alkarban folytatódik, mely a könyök felé félútig felcsúszott, sűrke pulóver ujjában tűnik el. Ezenkívül az alak szétfolyó tükörképét is látja a metró domború üvegajtájában. Azt gondolja, jó, hogy nem mozog. Ilyenkor a legjobb, amikor a téma nyugalomban van. Alaposan megfigyeli a kezet, közben irkál, vázlatokat rajzolgat róla a jegyzetfüzetébe, hogy úgy, ahogy van, megmaradjon. Fent, a jármű falán a metróvonal kék színű csíkjá, alatta az állomások nevei. Egy-két elmosódott alakot is a vázlat szélére biggyeszt, csak úgy, mellékesen, anélkül, hogy alaposabban megnézné őket a valóságban, majd akkurátusan odaírja, hol készült a rajz, és mikor. Nyílik az ajtó, a kéz elengedi a kapaszkodót, ez az utolsó alkalom, még egy pillantást vet rá, ahogy az alak az oldalához sorol, majd eltűnik az ajtón túl.

Ő is leszáll, valahol a belvárosban, és folytatja gyűjtő körútját. A szombati nap a legmegfelelőbb, hiszen a legváltozatosabb témák ilyenkor kecsegtetnek. Tekintete, ez a kifinomult szűrő, éhesen pásztázza a tömeget. Apró, fehér pettyes piros csizma gázol pocsolóába; mélyen ülő, bizalmatlanul hunyorgó szempár körül rücskös, lila arcpárna; koszos körmű ujjak között ráncos mintájú, barna tölcsér, benne hatalmasra tornyozott, sárga-kék-fehér-rózsaszín gombócós fagyaltoszlop. Sebesen rajzol és jegyzetel.

Ősz állú, girhes hátát nehézkesen domborító fekete kutya vizel a kockakőre. Óreg kutya, mereng a ceruza végét rágva, csavargatva rasztás hajfürtjeit. Ha most valaki alaposabban megnézné, meg-

botránkozhatna, micsoda egy belőtt, elborult agyú hippi kurva, de nem nézi meg senki, valahogy láthatatlan a sokaságban.

A sarkon két fiatal, pirosposzgás, vidám férfiarc ér össze: csattanós-friss szájsók. A ceruza ismét serényen dolgozik a papírlapon. Legszívesebben utánuk kiáltana, mint egy filmrendező jelenetfelvétel közben a színészeknek: *Hé, ezt most még egyszer!* A keresztutcán bicikli halad el, nyekereg a szőrös vádli alatt a törött pedál, kidudorodó, hájas has lötyög az ülés felett.

Egy telefonfülke mellett üvegcserepek hevernek. Az elhaladók és a napsugarak felváltva hol árnyékot, hol fénycsóvát vetnek a kupacra. Leguggol, ujjait óvatosan közelíti hozzájuk, mintha drágakőhalom volna. Megérint egy szilánkot, megfogja, majd még egyet, nem éles, nem túl hideg, aztán egy egész maréknyi üvegdarabbal áll fel. A fénytől szivárványos a törött oldaluk. Csavargatja a haját, mintha már látott volna ilyeneket, de hol is, mikor is. Zúg a feje, homályos emlék csöppen ki dermedt elméjéből: a koci hátsó ülésén a bátyja odanyújtja neki az aranylovacskát: *Itt van, akkor fogjad te, nesze!* Testvére hangja dühös, arca durcás.

Majd később felírja ezeket is a füzetbe. Az üvegcserepeket. Utcaseprő nyomakszik át kézikocsijával a tömegben. Megáll a fülkénél a seprővel és a lapáttal, nem szól a fura, kába tekintetű nőhöz, csak megvárja, amíg az észreveszi magát és odébbáll, aztán felnyalabolja a vaslapátra az üvegcserepszemetet.

Befordul a következő utcán, csörgeti zsebében a szilánkokat. A sötétkék betonon vörösen áttetsző, napfénytől csillogó nyalóka hever. Egy nő széles békaajkain a rúzs vörösen fénylik, szinte lecsepeg, mintha olvadozna a torkából kibukó hőtől. Ahogy belenevet a telefonjába, jól látszanak vörösre színeződött, csámpás fogai. Gyors vázlat róluk, a nyilakhoz megjegyzés: vörösek, és a beszélgetés röpke foszlánya: *...akkor majd megmondom neki én, de jó, ha te is ott leszel...* Hamar betelik ez a füzet is.

A gyaloghídon fiatal férfi pózol, arcán feltűnően nyájas mosoly, deltás mellkasán kék póló feszül. Kék kosztümös nő fotózza, mellette egy kislány téblábol morcosan, fodros, türkiz térdszoknyában, *Mama!*, szól duzzogva, és megfogja a nő karját. A nő

nem reagál, kamerára kulcsolt ujjai hosszú, kék műkörmökben végződnek. Több fotó készül az alanyról, aki talán az apa lehet. Oldalról figyeli őket, a *kékeket*, háttérben a kereskedelmi negyed üvegépületeinek szürkés tükörablakain az átvonuló, hófehér felhők szellemképe.

Sötét tekintete beissza a jelenséget, egy-egy gravitációvesztett ölelő mozdulat dereng fel előtte, légüres térben elhaló nevetés, éhesen maradt kívánság imbolyog benne. Remeg a keze, folyik az orra, miközben megörökíti a *kékeket* a füzetében.

Elveszeten ténfereg egy városszéli pályaudvaron, olvasgatja a táblákról, hányas busz hová megy. Hirtelen összezavarodik, az sem rémlik most neki, busszal jött vagy gyalog, egyáltalán hogy kerül ide.

Nagydarab, fekete pasas toppan elé mosolyogva, szemérmetlenül végigméri az elveszeten toporgó nőt a szénaboglya hajával, lila kabáttal a vállán, bő hippy nadrágjában.

– Segíthetek, szépségem? – érdeklődik barátságosan.

– Én, én, ne, ne, a, a... – hebeg zavartan.

Fejét a grafittól fekete kezei közé fogja, összefüggéstelen szótagokat dadog, aztán már a hangok is elakadnak a nyelvén, eltakarja az arcát. *Istenem, istenem*, mondja magában, mondaná kifelé is, a világba, de mire a szó kérne a száján, már az is artikulálatlan hangkatyvasszá torlódik.

– Sajnálom, kedvesem – mondja a férfi elkomorodva.

Egy ideig így maradnak, egymással szemben, majd a férfi elköszön, és indul az éppen beérkező buszához.

Elhagyatottan pislog utána. Nézi erős vállát, arányos csípőjét. Sokáig áll némán, tehetetlenül. Öntudatlanul, de éppen úgy áll ott, ahogy hatévesen, a szoknyája szélét és az aranylovacskát markolászva a szülei és a bátyja sírjánál, amikor nem értette, miért kerülnek a földbe azok, akik hozzá tartoznak. És ő miért nem ment velük? És ha ők most még a földben vannak, akkor hol lesznek holnap vagy még több nap múlva? A földön vagy az égben? És hová lettek a hangok a torkából, hogy mindezt megkérdezze valakitől?

Lerajzolja az iménti nyitott, vidám férfiszempárt, odáírja: fekete; a ráncolódnó homlokot, a rövid, göndör hajkoronát, fekete; alá egy nagy, húsos, felajzott-merev péniszt, ami a következő képen már lekonyul, zárójelben: (*miattam*).

Otthon kipakolja zsebéből az utcán begyűjtött üvegcserepeket, az aranylovacska mellé teszi őket a polcra. A vászon előtt dúdolgat, néha egy-egy törött mondat csúszik ki a száján: *Itt van, akkor fogjad te, nesze!; Segíthetek, szépségem?*, miközben készül a legújabb rajzvázlatokból, kósza szavakból és mondatokból táplálkozó festmény, amely most is, mint minden alkalommal, a káosz előtti létet rakja össze, amikor még minden egy volt, a sok-sok felvillanó részlet nem töredezett szét, az összes mozdulat, arc, alak, szín, hang egy egészet alkotott – anya, apa elől ülnek, a gyerekek a hátsó ülésen, aranylovacska a kezek szorításában, képzelet és valóság, mind egy pontban sűrűsödtek össze, még azelőtt, hogy váratlanul találkozott volna az égszínkéék családi autó egy virágba borult fával, ami után aztán jött az elképzelhetetlen: a csípős vörösség, a szivárványos üvegcserepek és a kérlelhetetlen sötétség.

Sütő Csaba András prózaversei

Gyufásdobozország

KERESZTSZÉL

nem volt elég hold fénye, lámpa fénye sem. bunkós orrú cipőben bandukolt, most ül, orrát lógatja, cipője orrával támaszkodik, kopog, könyöke az asztal fémlapján, lábával csoszorász, fel és alá, grasszál az udvar ismeretlen terepén. itt a házsarok, kanyarodik a beton, eddig mutatnak, kitakarnak a kőlapok, itt a perem, pontosan, ahol az ujjakat eléri a szél, a közénk ömlő hideg áram a test hőjébe akad, a perem rücskeibe fogódzik, áthúzza magát az ismeretlen kereszttszélben, árnyéka előörs, utána veti magát, kezét kinyújtja, kartávolság, biztonság és tisztelet, a lámpaoszlopon barna gomoly, üres golyafészek, sötét, homorú, csillogó ablakok.

RIGLI

a fém olaja

ez itt kapu, jobbos a rigli, reflexből keresztbe nyúlok. ez meg volt olajozva, csúszik, nem nyikorog, nem akad, másfél éve nem lakott itt senki, üres a kert, már amennyire ez egyáltalán elvárható, zömmel prosperáló gazok, elő- és hátsókerti vegetáció, kevés haszonnövény, néhány földbe szakadt kukoricatorzsa, csutkák és nagyméretű, lyukas téglák az ólak betonján. üres a kert és megolajozták a riglit, tapintásra érzem fém hidegét, olaját. ujjaim közt morzsolom a kencét, meg-

szagolom, nem védénegyven, inkább gépolaj, nehéz lesz itt más után (gazdának) lenni.

fémrúd

szokás szerint keresztbe nyúl, óvatos mozdulattal csapja ki a helyéről a fémrudat. még kézzel nyitja, lábbal véletlenül se, még tompítja a visszacsapódást. hegyezi fülét, körbenézeget, zajokat keres, meghúzza magát, nem össze, a hidegre fogja az egészet, töpörödést, borzongást.

gyufásdobozország

még mindig halkán beszél, a panelból hozta, ott tanulta, el kellene hagyni ezt, itt lehet ordítani, két teli talppal a földön járni megint. gyufásdobozország könny nélkül engedte el lányát és fiát, úgy múltak ki onnan, ahogy mindenki más: lassú fordulókkal, dobozokkal, bútorokkal, levert vakolatú lépcsőházfordulókkal, közszemlére, nyomtalanul.

a refrén az ujjbegyen

bal lába félig a levegőben, lép, a jobbot gyorsan utánarántja. bal láb a levegőben, a fejlámpa a horgásztáska fenekén, azt elnyelte a lenti kupleráj. megérkezni egy ilyen helyre egy fejlámpával, két gyertyával legalábbis merész. kísértetni az áramszünetet, néhány marék gyufával, zseblámpa nélkül, az összevissza vásárolt öngyújtókkal mintha rockkoncert, a lírai balladákra előkészülendő, az ujjbegyen még napokig ott a verse, a refrén, a szóló.

van, nincs

a házban korlátozottan van villany. hosszában van, hosszában nincs, három megszakító, három kör, éjszakai áram a bojlernek, az rendben. nem pontosan ez volt megbeszélve, az utolsó elkeseredés, nem ez volt megbeszélve, hogy foglaltig szednek mindent, begyűjtanak a sparheltbe még utoljára, a hidegdugó visszanyomta a füstöt, megtelt az alsó szint, ömlött a januári este ködébe, színt és szagot tegyél bele, nagyon vagány, öcsém, ekkora füstben venni át a ház kulcsait, pernye és korom között, de legalább megvan, de legalább egyben van, egyáltalán, van, és az nem is olyan kevés. egyszer szigetelt drótokat bontunk a plafon alá préselődve, kitekerjük a szigszalagból, imádlak, ország, miénk a hatalom és a konyhakés, azzal blankolunk, nem ez volt megbeszélve, nem volt felkészülve, gyanús kampókra, plafonba vert szögekre aggatjuk a csillárt, tartja, imbolyog. pucér égőket kötünk a drótokhoz, a nappal elemi vágya, este nyolc, néhány szabad megnyitás, kapcsolat a hálózattal meglehetősen szórványos. gép van, net nincs, tévé van, adás nincs. az udvaron szétterül az utcalámpafény, privát közvilágítás, csak nekem, lássam, mi nincs bent. a sötétben felvillan néha az alakot sejtető szempár, neve nincs, gazdája nincs.

Juhász Zsuzsanna

Az utazó

Strici volt ez, bogaram, strici, hát miért akarod a barátoddá tenni? Add már fel, kutyából nem lesz szalonna.

Lásd őt végre, lásd, ami volt, és könnyebb lesz neked. Mire jó újra és újra csalódní benne? Mert lásd, veled én is csalódom, mert szeretlek, mert látom, vársz. Várod, hogy ember legyen, hogy barát legyen, de hiába várod. Így akár csodára is várhatnál, mert strici volt ez, szívem, strici, ő mondta. Férfiak titkos, soha be nem vallott, soha nyílt színen nem vállalt vágya volt. Strici, akinek női futottak. Aki alatt nők voltak, nők dolgoztak, hogy neki mindene meglegyen, és mindenből a legjobb, mindenkor. Hát erre vágysz? Erre? A legjobb, legdrágább kocsik cseréjére, legjobb ételekre és italokra. És luxusdrogokra? Mert erről nem beszélt, de biztos kipróbálta ezt is, a legjobb italok után, mert unatkozott. És unalmában és jó dolgában mást sem tett, mint kereste az egyre és egyre jobbat önmagának. Utazó lett, bejárta keresztül-kasul a jólét birodalmát, és elvett mindent, amit pénzért adnak, minden jót, ami megvehető. És vonult a falkájával, a nőstényfalkával ide és oda, tényleg utazó volt, szedte össze a jobbnál jobb lányokat, ment oda, ahol előbb ütötte fel a fejét a válság szörnye, ment előbb a szabolcsi almáskertek kiháló faluiba lányokat szedni, a legszebbeket, a legkezesebbeket, a leginkább kiéhezetteket húsra, jövőre, jó szóra. És ment, mint házasulandó ifjú, és tette a szépet, és a lányok mentek és belekóstoltak a jólétbe, és aztán az sem érdekelte őket, hogy nem feleségnek mentek, csak ágyasnak, és nem ágyasnak, csak falkatagnak, pénzszerző falkatagnak.

És látták, hogy a falkatagság sem biztos, hogy a vacsorájuk továbbra is bizonytalan, mint a kutyáké, hogy vezérük nem hím oroszlán, akinek gondja van minden egyes nőstényére. Nem. Azt látták, hogy ágyasként, falkatagként is igyekezniük kell, kü-

lönben lecserélik őket egy jobbra, kezesebbre, csalogatóbbra, szorgalmasabbra. A te barátnakvalód fogja lecserélni őket, mert stricinek jó volt, tényleg jó. Mozgatta a falkáját, vitte, mindig máshová, nehogy szemet szúrjanak. És értette a férfivágy nyelvét is, tudta, hogy csak a változatosság gyönyörködtet, semmi más, az ingyencség, mintha a pénisznek is lennének ízlelőbimbói, újabb és újabb lányokat kínált. Szolgált a trendet, egyrészt – másrészt új trendeket talált ki. Egy lábbal a múltban állt, de a másikkal egy új földrész partjait tapogatta. Mondom, utazó lett. Miközben el sem hagyta az ország határait.

És lásd, távol került mégis, távolabb, mint gondolta. Szép lassan valahogy kikerült minden földrészről és mindenféle avított vagy modern társadalomból. Szép lassan kizárta magát mindenhol. Kiközösült valahogy, pedig ezt biztosan nem akarta. Ki, mert nem dicsekedhetett, nem büszkélkedhetett semmijével, nem, mert akkor lebukott volna. Senkinek sem mondhatta, hogy nekem lányaim futnak. Csak neked mondta el, és neked is csak múlt időben, hogy ez volt. Strici volt. Neked akart büszkélkedni, neked, mint apjának, hogy micsoda faszagyerek volt, micsoda profithozó cége volt, micsoda kényúr volt. Ura a nőknek, a fiatal barnáknak, szőkéknek, kicsi vagy nagy mellűeknek. De ez mind egy is már. És te nem mondtad neki, hogy ejha, a szentségit, és ezért csalódott benned. És azt sem vetted észre, hogy csak akkor fénylik fel a szeme, ha erről beszél, ha életének ezt a szakaszát emlegeti. Pedig hát ebből tudhatnád, hogy valahogy ott rekedt a múltban, hogy ott és kívül is rekedt már minden lehetséges kapcsolatból. Te nem látod, hogy szalonna ebből sosem lesz. Hát képzeld el úgy, mint egyszeri, nagyon jó drogutazást. Valami nagyon jót, amit pár évig megélt, és amibe azóta is visszavágyik.

Mert nem mezei, szürke strici volt ő. Nem néhány rokoni nő kihasználója. Nem egyszeri munkanélküli, nem egy fiatalember, egy családi utazó, akinek itt is, ott is löknek egy kis pénzt, meg egy-egy ebédet vagy vacsorát, hogy csak menjen már, egyen. Vigye a pénzt, és menjen. Tényleg menjen, és ne keltsen több lelkiismeret-furdalást a munkanélküli fiatalásával vagy a fiatal

munkanélküliségével. Szóval csak menjen. Nem, ő, a te barátnak kipécézett valakid igencsak középkorú, és már nem hatja meg a női rokonait. De főleg kívül rekedt, lásd. Kizárta magát, ki a jóléttel, a könnyen jövő, könnyen menő pénzzel. Lásd, nincs semmije. A házat még az első feleségének hagyta meg a fiának, akit évek óta nem látott. A jó kocsiját meg egy újabb nőnél hagyta örökre. Mert egy ideje olyan, nézd, mint aki folyton menekül, fejevesztve, bután, elhagyva, odahagyva mindent, ami az övé. Nézd csak, olyan – hát nem olyan? Mint aki árasztja magából, hogy nem érdemel semmit az élettől.

Nem is. Egy darabig biztos nem, ha egyszer lányokból, asszonyokból élt, és nem rakott félre semmit. Csak ezt, ezt a lecsupaszítottságot, ezt a szinte vágyott, magához csalogatott nincstelenséget. Ezt a vezeklésszerű valamit, ezt az élhetetlenséget? Mert ugyan van-e, lehet-e élet a striciség után? Vissza lehet-e jönni a kirekesztettségéből, abba lehet-e hagyni egyszer ezt az örök, tudattalan bűnhődési vágyat? A bűnhődést a lányokért, a lányok életéből elrabolt napok, hónapok miatt? De ráadásul még ezt is, a bűnhődést is rosszul csinálja, mert olykor lázad és odacsap, de fél, fél magától ilyenkor, mert tudja magáról, hogy indulatos, és pláne ha iszik, túl nagyot csap, hát inkább menekül, elmegy, ha már érzi, telik a pohár. És ezért csak kezdetben simulékony, csak kevés ideig alkalmazkodó, majd jóformán hagy mindenkit a nyakára nőni, nőt, munkaadót, mindenkit hagy, hogy kihasználják őt, és naná, hogy kihasználják, ha hagyja, ha egyszer ilyen hülye, vagyis ha vezekel, de ezt nem engedi tudni senkinek. Ezt még tán maga se tudja. De hagyja kezdetben, hogy a végsőkéig kihasználják, majd hirtelen-váratlan fellázad, és csap vagy csak csapna, de fél a börtöntől, hát inkább menekül, elmenekül az ütés elől, önnön ökle, mozdulata elől, és elhagyja mindazt, amit mégiscsak összehozott. Olykor még a ruháit sem viszi magával, még a személyes tárgyaiért sem megy vissza. Egyáltalán, vannak ennek személyes tárgyai? Emlékszel-e, hogy mondta volna egyszer is valamire, vagy netán valakire, hogy no, ehhez feltétlen ragaszkodik, ez kell neki? Nem vetted észre, hogy ez vésszesen otthon van mindenütt? Vagy-

is olyan arctalan, olyannyira alkalmazkodó kezdetben, mint egy kaméleon, amin észre sem venni, hogy színt vált, ha egy másik helyre sétál. Nem vetted észre, hogy ha melléd áll, ösztönösen abban hisz, amiben te, azt vallja, amit te, pedig nem is kérted tőle? Nem veszed észre, hogy nincs neki saját színe, saját véleménye, hogy többnyire a papagájod ez, nem a barátod? A szajkód, a visszhangod. És naná, hogy nem veszed észre, mert mindenkinek jól esik, ha barátra lel, hasonszőrűre, hát hogy is vehetné észre. De nehogy sajnáld, inkább magadat sajnáld a csalódásért, hogy ez, ha fizetnének érte, akkor sem tudna őszinte lenni, nyílt rendszer lenni, egy ember, aki bízik benned, és azt mondja, amit érez, s amit aztán gondol. Mert nem gondol és nem érez ez, bogaram. Bezsibbasztotta magát alaposan. Nem vetted észre, hogy ha fájdalom éri, fizikai gyötrelmem, már arról sem tud úgy beszélni, hogy rögtön ugranánk, hogy segítsünk neki? Nem vetted észre, hogy képtelen belőlünk együttérzést kiváltani? Hogy régen is csak a szavaira ugrottunk, hogy lázas vagy köhög, és a szavai alapján adtunk gyógyszert, de sajnálni nem tudtuk? Nem, mert ő eleve egy faszagyerek, egy tank, egy vasember, amit nem lehet legyőzni, amin nem fog semmi. Nem vetted észre, hogy mi már így kaptuk, ilyen zsibbadtan, lefagyottan? Ilyen együttérzést kiváltani képtelennek? De erről mi tehetünk, úgy gondolod? A mi dolgunk kiolvasztani őt? És vajon lehet-e? Lehet-e valamit kezdeni egy zsibbadt kaméleonnal, egy színváltós valamivel, aki egyszer biztosan kirakta magát innen? Aki egyszer törvényen kívül helyezte magát. Aki távolra rakta magát minden földrésztől, minden emberi társulástól. Mert a strici az, akit még ha irigyel is, de megvet minden emberi csoport. És mondd csak, végül is van-e irigylendő benne most már? Most, hogy a striciséget is odahagyta, merthogy még a striciséggel is megégette magát ez az isten barma, ez a lúzer, aki még stricinek sem volt elég jó. Mert végtelen önhittségében és persze butaságában azt hitte, hogy neki szigete van, pénzből rakott szigete, vagy hogy tán ő maga a sziget. A pénzsziget, ahol ő lakik, mert bárhol van, az a sziget jön vele. Naná, hogy a legprimább úszó, repülő mobilszigetnek hitte magát. És akkoriban tényleg úton volt min-

dig, a kocsija volt leginkább a lakhelye. Ment pénzt beszédni, ment lányokat venni, és túladni azon, aki nem hozta a formáját, aki nem tudott mindig topon lenni, akiben csak reménye volt, de a piacon mégse kellett. Szóval jó volt, sikeres volt a lányok csereberéjében, azt mondta, de nem vette észre a gyenge láncszemet, a csajt, a bártort, aki ellene mert vallani rögtön, aki nem félt a strici, a stricik bosszújától, és azt mondta minden kertelés nélkül, hogy nem magától van az autópálya szélén, hanem kényszerítették rá. S akkor a te barátod menekülni kényszerült, feladni a dolce vitát. Kiűzetett a Paradicsomból, a paradicsomi háremből, seperc alatt megszűnt a hímoroszlásága, és jött, jött ide a nagyvárosba teneked, hogy téged boldogítson. Hiszen hitte, az elején tényleg hitte, hogy segítségére lesz, jóságodra, jónak lesz teneked, az alapjában jónak. Hát mit vársz tőle, mit ettől a zsibbadt, fagyott kaméleontól, ettől a kivénhedt, kifagyott stricitől, aki még mindig az lenne a szíve szerint, ha nem buktatják le? Mit vársz ettől a volt stricitől, aki még a striciséggel is meg tudta égetni magát? Hogy akarattal tette? Hogy direkt le akart bukni? Hát hihetsz ebben is akár, bár szerintem a kutyából szalonna akkor se lesz. Állhat ez már akár maga a Jóisten mellé is, jóvá nem válik, bár ki tudja? Talán vannak még csodák?

De ugyan minek? Minek letéríteni őt az útvjáról, minek szembefordítani őt a saját sorsával? Hogyan is tudnád te tiszta lappal indítani őt, hogyan is tudnád semmissé tenni az ő negyvenévi sorsát, vagyis negyven évet az ő sorsából? Hol van ilyenkor bened a buddhista istennélküliség és sorstisztelet? Az út, az egyéni út tisztelete? Amely igazán az övé, amit soha el nem veszít, még ha menekül, akkor se, amit mindenhova magával visz, ha akar, ha nem. Mondd csak, hol van, hová lett belőlünk az út tisztelete? A rálátás, a rálátás vágya a másik sorsára, s aztán a tisztelet? Mert bárhogya is van, ezt az embert jócskán próbára tette a Jóisten, és kiállta a próbákat, úgy-ahogy, de kiállta, és megmaradt, él. Sosem szegült ellene a sorsának, sosem fordult szembe az ő szélsorsával, és nem hagyta, hogy kimarja a szemét a húgy, a saját húgya a saját szemét. Azért volt mindig annyira életrevaló, hogy a sorsát sose átkozza, de saját magát se, ő sose hívta magára az

öngyilkos szellemét, és nem bomolta be az agyába mások szuicid késztetését soha. Csak peche volt. Sok is.

Mert akkor született, mikor itt a szocializmus vége kezdődött el, amikor kiderült, egy anya egy fizetésből három gyereket nem tud eltartani, egyet zaciba kell adni. És őt adta oda, az elsőt vagy utolsót, már nem emlékszem, de minek is, a te barátodnak mindegy volt, hogy hányadiknak született, ő csak azt tudta sokáig, hogy őt és csak őt adták oda. Gyerekként tényleg mindegy is, csak az a fontos, hogy miért. Miért éppen őt? Miért éppen neki kellett segíteni így az anyján, hogy odaadták? S akkor vajon a másik kettő miért is maradhatott? De túlélte, túl az állami gondozást, még csak be se falcolt egyszer se, és visszament, vissza az anyjához, aki őt mégis végleg elzavarta tizenhat éves korában. És ő ment, és szembe találta magát a színtiszta, kőkemény kapitalizmussal, a piac ridegségével, az emberpiac kérlelhetetlenségével, holott akkor még vágyakkal volt tele a szíve. Volt még szíve, amit teletöltött sosem volt karácsonyokkal, családi nyaralásokkal és családi vacsorákkal, amik sose voltak, de amikről sokat álmodozott a nagy családtalan gyerekkor idején. De kárpótlás helyett talán egy hibernáló anyát talált, akinek esze ágában se volt kárpótolni őt az elvesztett, elvesztegetett gyerekkorért, és talált egy társadalmat, azt biztosan, ami nem kárpótol semmiért, semmiféle elvesztett szocialista, azaz osztálytársadalmi eszméért. Azt úgy, ahogy volt, azonnal elvesztette, el, az osztálytársadalmiság hitét, el, pedig az nem volt versenyképtelen, mint az elöregedett gépek, nem. Az osztálytársadalmiság a kapitalizmusnak is az alapja, csak hogy mi kidobtuk, mint kacatot, mint akadályt, mint a versenyképesség akadályát.

S most, húsz év múltán az ő nyakára is rászakadt a válság, a hivatkozási lehetőség minden arcátlanságra, minden pofátlan kihasználásra, minden nyílt kizsákmányolásra és minden közömbösségre és feledékenységre. Elfelejtkezésre a munkanélküliekről, betegekről és tényleges, nem kamu rokkantokról és hajléktalanokról és gyerekek százezreiről, akik ma sem, ezen a reggelen sem kapnak reggelit, legfeljebb majd ebédet, de vacsorát már biztosan. Mert napjában egyszer azért enni kell.

Hát mit vársz tőle, ettől az embertől, aki nem született kaméleonnak, de azzá lett, és látja, hogy kaméleonnak lenni jó itt, vagy csak annak jó. S miközben mi papolunk neki, mikor számon kérjük tőle, hogy nem ragaszkodik semmihez, lehet, hogy mi is útban vagyunk már a zsibbadás, a lefagyott szív, a tulajdon lefagyott szívünk felé, amit önkezűleg fagyasztottunk le, már ha lehetséges ilyesmi. Mert lásd, lehet, hogy nekem is csak ürügy a te barátod, alibi vagy inkább teszt, hogy érzek-e még, van-e még valami, amin fel tudok háborodni.

És lásd, már engem sem nagyon érdekel ez az ember, ez a megromlott, megrontott lélek, ez az elfagyott valaki. Mert most ki is ez, ki lett ez itt? Egy ember, aki a nőkben már nem lát mást, csak eladhatóságot, csak kilót meg szókeséget vagy barnaságot, mindegy, csak eladható legyen. A nőket csak húsnak látja, mert neki csak húsként voltak jók, őhöz csak úgy voltak jók, meg akkor, amikor eladta őket. Hát mit vársz tőle? A férfiak meg neki mindig is csak riválisok voltak, vele versengő stricik, hát hogy is várhatnád el tőle, hogy összedolgozzon veled? És nem hiszem, hogy ő a barátod akar lenni, a kaméleonoknak nincs barátjuk, a kaméleonság eleve kizárja a ragaszkodást, a hosszútávúságot. Hát ne szomorkodj, ha megy, ha elmegy a barátod, ha másféle emberekhez, hitekhöz csapódik. De az is lehet, hogy elvadult ez már, elvadult ember, mert lásd, használja még a nyelvet, beszél, de saját szava már egy sincs. Szánhúzó kutya ez, télen, amikor nincs munka, akkora a hó. Tétlen, téli kutya ez, hát nem olyan? Nem úgy vesz mindent el, nem úgy tud ez kapni bármit is, mint amiért mindig marakodni kell? Mert a szánhúzó kutyáknak tényleg csak odadobják a napi húsadagot, és tavasszal megnézik, ki maradt, ki ment el végleg, ki szaporodott és erősödött meg a hóban, a hótól, és ki nem.

Te, ez nem úgy vesz minket is? Az egésztest együtt, ezt az egész társadalom micsodát, mint falkát? Mint koncert marakodó falkát, ahol sem barátság, sem rokonság, sem semmi nincs, csak fogak. Fogak a bőrben.

A másik nyakán, te. Nézd csak.

Mátyus Melinda

Én voltam

Elmondom. Éjszakákon keresztül kopogtatott. Mindig olyankor kezdődött, amikor mélyen aludtam. Felriadtam, s rohantam a fiúkhöz, de ők ritkán ébredtek fel, szépen szuszogtak. Nem akartam panaszkodni, nem is nagyon volt kinek, az uram rokonain kívül nem ismertem senkit, most sem ismerek, csak éppen arra jött Minya bá' és látta rajtam, hogy baj van. Neki jutott eszébe az egész, csak őt érdekelte, hogy mi van velünk, mindig mondta, te nem vagy egyedül, te Balázs felesége vagy, most már hozzánk tartozol.

A fonalat is ő hozta, szombat este. Rákötötte a kilincsre. Belülről. Ahhoz képest, hogy milyen vén, nagyon gyorsan mozog. Hajol, feláll, úgy, mint egy fiatalember. És a kötelet hátrahúzta a kútig, rátekerte a kerékre, s onnan tovább vezette. Azt hiszem, csak estefelé tette oda a kolompot, akkor csinálta ezt az egész hókuszpókuszt a kötéllel, este. A kutyát nem engedtem el, nehogy elrágja a kötelet. Minya bá' azt mondta, hogy ha egy éjszaka, két éjszaka el is rágja az egér vagy valami más állat, egyszer csak szerencsénk lesz.

Nem tudtam elaludni. Kimentem pisilni, kétszer is, de síri csend volt. Még a kutya sem ugatott, oda is mentem hozzá, nem mérgezte-e meg valaki. De nem volt semmi baja.

Amikor kopogtattak, egy ideig csendben maradtam. Úgy rémlett, hogy látok valami árnyat, de nem ismertem fel. És meghúztam, többször is. Nem hallatszott idáig a kolomp, de Minya bá' rögtön itt termett, s már hallottam is a suppanást. Anyósom meg sem nyekkent, én nem is láttam semmit sem tisztán. Nagyon gyorsan történt minden. Rossz asszony volt.

Esküszöm, hogy így volt. Éjszakákon át kopogott, kopogtatott, én úgy féltem, hogy a függönyt sem mertem elhúzni. Mindig ké-

sőn gondolkoztam. Elhatároztam, hogy máskor rögtön az ablakhoz futok, de soha nem tudtam futni. A lábaim megmeredtek, alig tudtam mozdulni.

Nem is mertem senkinek elmondani, féltem, hogy bolondnak néznek. Egyszer a kisebbik gyermek kérdezte, hogy ugye ma is kopogott a szellem?, és Minya bá' éppen ott volt, mellettem. Így tudta meg. Ő találta ki, hogy mit csináljunk. Kenderfonalam volt, azt duplán kihúztuk, hátra, a kútig, s onnan a hátsó házig, hozzá. Az ajtóra szeget ütött, arra felakasztotta a kolompot, a kötelet a kolomp nyakára kötötte, hogy mozduljon meg az is. Alig tudtam elaludni. S amikor lekoppant kicsit a szemem, kopogtattak. Nem vagyok biztos abban, hogy ez volt az első zaj. Meghúztam a kötelet, és Minya bá' futott is. Biztosan nem is gondolkozott hirtelen. Ez a lapát itt volt, mindig itt állt, a szita mellett. De miért kellett ekkorát ütni? Én rögtön láttam, mi történt. Nekem elég lett volna, ha jól megszégyenli magát, ennyi kellett volna.

Esküszöm, egész télen ijesztgetett. Minya bá' mondta, hogy csak ő lehet az, és én is éreztem, az ilyesmit megérzi az ember. Minya bá' találta ki, hogy mit kell csinálni, nagyon okos ember. A kötelet hátrahúzta, volt két kolompja, mindkettőt az ajtóra akasztotta, és a kötelet hozzájuk bogozta. Nem akart rosszat, csak azt, hogy kiderüljön az igazság. Mert ez így nem élet. Az ember tudja, hogy mihez tartsa magát, ezt is ő mondta, és így is van, nem? És amikor kopogtatott az az árnyék, én rögtön felugrottam és kirántottam az ajtót, nem is húztam meg a kötelet, hirtelen el is felejtettem, de ahogy az ajtó kicsapódott, a sarkában megakadhatott a kötél, mert hallatszott a kolomp, hallottam. Pendelyben volt s a fekete hárászkendője a fején, először letakarta vele az arcát, de amikor elkezdtem kiabálni, hogy szégyellje magát, szégyellje magát!, gyorsan lekapta a kendőt a fejről, és csapkodni kezdett vele, visítózott, mint egy boszorkány. S akkor már ott volt Minya bá' is, s a kendőt kirántotta a kezéből, anyósom az ösvényen megfutamodott, hát-

rafelé, de Minya'ba utolérte, s akkor kezdődött. A többit tudja. A legjobb ember volt az egész faluban. A Jóisten mégis így akarta.

Még neki is panaszkodtam, hogy minden éjszaka kopogtatnak, esküszöm, úgy tudott alakoskodni, mint egy cirkuszista, csak szóljál bátran, leányom, ha baj van, aztán másnap megint kopogtattak, és ő még rákérdezett, hogy milyen volt az éjszaka. És felajánlotta, hogy átjön hozzám aludni, pont így.

Én meglepődtem Minya bá' tervén, de, gondoltam, valamit tényleg csinálni kell. Félttem, megmondom a valóságot, nagyon félttem. Férfi nélkül, két gyermekkel. Minya bá' kitalálta ezt a kötelet, és véghez is vitte. Vártunk egy-két napot, de amikor mondtam neki, hogy megint kopogtattak, este megcsinálta. Szépen hátravezette a kötelet, a kút felé, aztán magához, Ila nénye nem tudott erről semmit. Én sem tudtam elképzelni, hogy hogyan fog működni, csak amikor saját szememmel láttam. Első éjszaka csend volt, hajnalban, amikor mentem ki, már fel volt szedve minden, Minya bá' mondta, hogy nem szabad ott hagyni, az ördög közel lehet, s nappal meglátja, miben spekulálunk. Minya bá' már akkor sejthetett valamit. Másnap, hogy megint kopogtattak, futottam, de a kötél el volt szakadva, hogy ember csinálta vagy állat, nem tudom. Úgyhogy hiába húztam, észrevettem, hogy nem feszül. Én sem tudom, honnan volt ennyi erőm. Fogtam magam, s utána futottam, annyit láttam, hogy asszony, megrántottam a vállát, hogy állítsam meg, de megtántorodott, aztán láttam, hogy kicsoda, a földön volt. Úgy megütődtem, hogy hirtelen meg is szédültem.

Én nem ütöttem hozzá. Isten úgy segítjen. Ha nem lenne ilyen rosszféle, rég vége lenne. De ő nem, hogy így s úgy, neki írni kellett az uramnak, hogy én egy hazudós kurva vagyok, hogy én hozzáütöttem, hogy fél tőlem, s jöjjön haza. S az uram neki hitt. S ha csak megvert volna. De éppen így? Mióta ágyban vagyok? Szinte két hónapja...

Minya bá'-t sem engedi be. Az anyjának bezzeg már rég megforrt a lába. Lehet, hogy el sem volt törve. Ki tudja?

Össze vagyok zavarodva. A fájdalomtól.

De könnyebb, ha kérdezni tetszik.

Hát mindig éreztem, hogy nem szeret, engem Minya bá'-n kívül senki nem fogadott igaz szeretettel. Még az uram sem. Nem is értem, miért vett el.

Igen, a bal oldali szomszéd az anyósom. És Rebi. Rebi a leánya. Vénleány.

Hátul Minya bá'-ék laknak, a kertünk összeér. Ila néném testvére volt anyósomnak.

Azt Minya bá' találta ki, mert rég látta, hogy szenvedek.

Én mondtam Rebinek is, de nem hitte. Az uram sem hitte, azt írta vissza, hogy nagyot hallok vagy rosszat álmodok. Éjszaka mindenkinek jobb dolga van annál, hogy szellemeset játszdjon. Ezt írta.

Ő hozta, Minya bá'. Nekem is lett volna kolompom, de kipróbálta, és az övének erősebb volt a hangja. Jó, ha hangos, mert még mindig jó alvó, ő maga mondta.

A kutyát nem kötöttem meg. Máskor sem volt megkötve, mégis kopogtattak.

Éjszaka kettőkor hallottam.

Holdvilág volt, onnan tudom.

Nem volt olyan erős, úgy kétszer-háromszor ismétlődött, utána volt egy kicsi szünet.

S megint két-három kopogás.

Nem ébredtek fel.

Nem is tudom, szinte egyszerre. Mintha így terveztük volna, pedig csak véletlenség volt.

Én futottam utána, Minya bá' meg pont szembe.

Ő is futott. Én rögtön láttam, hogy ő az, ahogy megpillantottam, rögtön láttam.

Igen, fel volt öltözve. Még csizma is volt rajta. És Minya bá'-n is, pedig neki gyorsan kellett öltözni. Lehet, hogy egész éjszaka mégsem aludt, most az egyszer. Mert jó alvó, s félt, hogy nem hallja meg a kolompot.

Esküszöm, én nem. Ezt csak az uram fogja rám.

Csak Minya bá'. Más nem volt ott. De biztos ő is véletlenül.

Én nem láttam.

A gyermekeimet elvitte édesanyám. Mikor megtörtént a baj.
Én már mindent elmondtam.

Nem biztos, hogy éppen mindenre emlékszem.

Előbb mindig a kopogás hallatszott, többször, utána egy árnyék nagyon gyorsan mozgott, mintha hintázott volna. A gyermekek soha nem ébredtek fel, úgyhogy én nem is mondtam nekik, nehogy még jobban megijedjenek, mint én. Minya bá'-nak csak azért mondtam el, mert egyszer együtt mentünk a Kúronföldre, az jó messze van, volt időnk beszélgetni.

Csak azt akartam, hogy megtudjam, ki ijesztget. Ketten rendeztük, este. Még aznap, ahogy hazajöttünk a szénázásból. A kötelet én húztam ki, ő mondta, hogy hová, a kolompokat ő kötötte oda, azután, hogy a gyermekek lefeküdtek.

Minden olyan gyorsan történt. Mikor kimentem, Minya bá' is ott volt, s anyósom rikítózott.

Most visszakapod, te бүdös kurva, visszakapod!, s rugdosta. Eddig soha nem hallottam ordítózni Minya bá'-t. Szelíd ember volt. Бүdös kurva, visszakapsz mindent!, nem hagyta abba.

Anyósom a földön feküdt. Minden ragacsos volt, a lábammal éreztem. Befutottam a házba, és meggyújtottam a lámpát, akkor láttam, hogy a lábam véres, a padló, a szőnyeg, minden. Mert ijedtemben mezítláb futottam ki. Bent is össze-vissza, mint a bolond. A gyermekek is felkeltek, mindenki ordítózott, kint is. Hirtelen tele lett az udvar.

Nem tudtam. Az uram nem mondta. Csak másnap, Ila néném. Minya bá' megmondta neki rögtön a lakodalom után, hogy nem őt szereti. A szemébe. Mindig csak anyósomat, Linát. Aki a végén sógorasszonya lett. Ila néném megszokta, nekem így mondta. Szó szerint.

Röhrig Géza versei

pöcök megtorpan

*bombázás előtt kiszórt röplapként
szálldosnak a falevelek*

*a sarat
mintha vasból kovácsolták volna*

*idül az idő
az idő idül
a csillagok szanhedrinje kívül*

*tigris a hold
őrt jár*

*ő mint szagot kapott őz áll
egy kereszteződésben*

féklámpák fénye vérzik alatta

gilisztája lehet hisz mindig vakarja

*nem tolakszik
így a menhely
megtel*

továbbcammog

inkább lépnek tócsába de kikerülük

*egy útfelbontás jelzőlámpájánál melengeti kezét
a vályúban álló malacok szomorával tekintget*

*fáradt
akár egy eltévedt méhecske
ki érzi többé nem látja a királynőt*

bözsi

*kit érdekel? bár megtörtént
megállt előtted egy földid
a belvárosban zsúfolt utcán
népviseletben koldultál*

*neved immár szégyenbélyeg
elárultad közösséged
hol az urad víg erzsébet?
neved immár szégyenbélyeg*

*akár sebet kapott hősök
a hold nyomban elrejtőzött
el csak te nem bújhatsz most már
térden kendőben koldultál*

*hova mennél? maradsz pesten
elvadultan észrevetten
töri szíved még az új sors
fáradt is vagy félsz lecuccolsz*

*tél éjjél örs vezér tér
egy bódé mögött elfeküdtél
két szép marék suska jött be
párnáddá lett gyolcsba kötve*

*éles az ég mint az acél
tülevelet hord rád a szél
fogad alatt homok recseg
aki jó az gyanús neked*

*tudod te miért haragszik rád
kivet magából e világ
forró teát hoz egy rendőr
lekapja a bőrt nyelvedről*

*szemed egy zápult csillagé
száraz ajkad már szilvakék
onnan hiányzol ahol vagy
„erzsikénk ma hol aludhat?”*

*kérdené anyád ha élne
amputál a fagy fűrésze
karod lábad lehasítja
vacog torzód deltoidja*

*olybá tűnsz a jeges járdán
mint egy püffedt papírsárkány
s bár ne tudnák az emberek
a piszkos gönc nem oly meleg*

*döglött tyúkon ülő tojás
győzött a hold nincs folytatás
nap híján egy orvos jön csak
élesztéssel nem bajlódna*

*akárha véred ontották
türemkedik piros szoknyád
állnak nem csinálnak semmit
zseblámpával nézik flepnid*

*„harminc a csaj erdélyi volt”
arcodra hó pernyéje hull
szemed konok nyitva félig
hívják a temetkezését*

*letakarnak odábbmennek
mélyen alszik gyergyószárhegy
gyalázata szép faludnak
„bözsikénk ma hol aludhat?”*

gyalu

négy éve tűntem el

*I'M DA BOSS feliratú papírdzsekiben
és zöld pévécépapucsban*

alkalmi öngyilkos vagyok

*de ma nincs baj
szupcsin hőszigetel
zsírúj ez a hungarocell*

verselgetek ám én is

*átment a hold D-je C-be
áment mond az éj a téltre
télre szélre jégre dérré
gyilkos gyertyátlan setétre*

*ki hizlalja a hold gyapját?
lehúzza már szegény rackát
ha megnyírják nekünk annyi
sötétben fogunk megfagyni*

eddig egyszer publikáltam

van egy négysorosom is

*ha beszélnem kell velük
már nem a szemükbe*

az emberek fülét nézem
jobb így

örülnék ha megjelenne

ezt ma reggel írtam:

d-dúrt ül a dróton három veréb
a tócsák jege messzire csillog
kezén egy új bunyó stigmája
pont orra előtt zárt be a diszkont

pedig máshol nem 400 forint
a nagy dobozos ukrán каДарка
kimeddült rég a káromkodás
némán kutya a duna-partra

nyitott szájjal alszik egy stégen
torkába tört merít a szíriusz
all you need is love kelti föl
egy közelben haladó vízibusz

próbál de nem tud visszaaludni
öblös a hold mint egy kopott nyalósó
egész éjjel csak hánykolódik
álma sosincs vagy ritka mint a jó szó

tetszik?

*a blahás nevem gyalu
vagyis gyula
gáspár*

*jutalom
a becstelen
megtalálónak jár*

Szöllősi János tárcája

Az alkotó abszolutizmusa és az alkotás kozmológiája

Kosztolányi Dezső az *Esti Kornél*ban, ebben az édesbús könyvben leírja hőse egy képzelt találkozását (vagy talán sajátját?) egy özvegyasszonnyal.

Esti ugyebár költő, s a nő hozzá, mint híres szerzőhöz: pénzért jött.

Alázatos kérelmének nyomatékositása végett előadja családjá s hozzátartozói minden bűját és baját, Ádámtól és Évától kezdve. Esti végtelenül unatkozik, ez őt nem érdekli: az asszony szava kiszámítható, s az efféle alázatos kérelmeket egészen jól ismeri már.

Ez az egész csupán élet: unalmas élet. S az élet legfeljebb csak munkaanyag lehet.

Mindenből, ami élet, csak az válhat valósággá, aminek formát adtak. A tartalom forma nélkül mit sem ér: s ha az asszony kesergése csupán faragatlan, csiszolatlan, nyers élet: önmagában éppoly kevésbé érdekes, mint a formátumok végtelen tobzódása, a tartalom összetartó ereje nélkül.

Ilyen gondolatokkal játszadozik Esti az asszony elbeszélésének türelmes hallgatása közben. Majd, hogy ne teljenek egészen értéktelenül a percek, úgy dönt, megkísérel formát adni a tartalomnak: segít az asszonyon és gyermekein.

A gondolatot tettek (pénzadományok) követik ugyan, de aztán kénytelen-kelletlen el kell jutnia a következtetésig, hogy a probléma összetett, s hogy ezt pénzzel, pusztán csak pénzzel nem lehet megoldani: itt a család egész életét, felfogását megváltoztató belső mozgatóknak kellene előállniuk, s hogy az ő mágiája ezekhez már kevés.

S innentől fokozatosan elbizonytalanodik.

Mégsem meri megtagadni újabb és újabb ajándékait tőlük. Egészen addig így van ez, amíg egy alkalommal, immár évekkal később, végül elveszti türelmét, s miután a kellő hangerővel és határozottsággal elmondta véleményét az egész vircsaftról, felháborodottan faképnél hagyja a nőt.

Futásnak ered, s végtelenül boldog, hogy végre megszabadult tőlük...

*

Kosztolányi itt leírja, egészen pőrén és őszintén (úgy, ahogyan tán egyes szám első személyben, saját nevében nem is merete volna): hogyan működik az alkotó s az alkotás a való életben.

Máshol is megteszi ezt Esti köpönyege alá bújva: például abban a novellában, ahol egy nagy vers születése és egy kisfiú élete közé tesz egészen finom, egészen halovány, mégis határozott egyenlőségjelet.

Az emberek önzők: s épp az alkotó ne lehetne az?

Mindenki részvétet, finomságot és rendkívüli beleérzést vár el az alkotótól, holott ezeket a tulajdonságokat nekik verseikben, s nem az életben kell megmutatniuk!

*

Daren Aronofsky filmje, a mind feszültebb belső lüktetésű *Mother!* pontosan erről szól. Hiszen tulajdonképpen hőse alkotó: egy költő. A *Költő*: hogy egészen pontosan fogalmazzunk.

Bár a szubjektív kamera nem a Javier Bardem alakította alkotót követi nyomon, hanem Jennifer Lawrence megszemélyesítette asszonyáét: a nézőpont mégis alkotói.

A Nő csupán alkotás, ahogyan az egész filmben minden és mindenki az.

A rendezőé, aki most titkos megfigyelőként kínálja fel nekünk saját nézőpontját, nem mindennapi gesztus által megvalósítva egy egészen különleges önátadást.

Önátadásról van szó: az alkotás és az alkotó megértésének lehetőségéről, melyet épp egy pszichothriller műfaji keretébe

ágyazottan, s cseppet sem tálcán kínál nekünk. A katarzis vámját itt is le kell róni, mint Aronofsky összes kérlelhetetlen s megmáshíthatatlan filmjében.

A *Mother!* az alkotásról szól: annak folyamatáról, kiteljesedéséről és lassú agóniájáról, majd végül kétségbeesett/kétségbeejtő pusztulásáról: csoda lenne, ha mindez nem volna katartikus?!

Főként, mert nemcsak a tevékenységről és működésről beszél, hanem az alkotásról mint formálódó és megvalósult műről is. S azzal, hogy a történetbe magába is elhelyez egy alkotót, az egész narratívát még egy csavarral fordítja át, azaz vissza: önmagába.

A nézőpontok sokrétűsége, keveredésük és kiválasztódásuk ritmikája rendkívül gazdag rajzolatú, telített vért szállító, mesterien hangolt keringés.

Végül is minden lehetőség érvényesül, s mindegyik egyként emeli ki a szempontunkból talán legfőbb tanulságot: az alkotó részvétlen szereplője ennek a történetnek. S azért tűnik részvétlennek, mert különálló létező. Igaz: része ennek a világnak, de legalább ennyire képvisel egy külső, hideg, tisztán ragyogó szellemi nézőpontot is.

Itt persze nem a szó *outsider* értelmében áll kívül, mint az életben oly gyakran: isteni módon lépi át a létezés köreit, remegő kezében legújabb művével, géniuszának legfrissebb, legtisztább lenyomatával.

Neki asszonya erőfeszítése, az emberek drámája, születése s halála ugyanúgy csupán munkaanyag, mint saját gyermeke élete halála.

Ahol az alkotó az isten (isten az alkotó?), ott egy szabály van, minden teremtmény számára: „*Olyan légy, hogy szeresselek. / Mint lámpa, ha lecsavarom, / Ne élj, mikor nem akarom*”..

Friedrich Hölderlin versei

Mészáros Ferenc fordításában

Mi az ember élete?

(Was ist der Menschen Leben)

*Mi is az emberi lét? Az Istenség
földi mása.
Alant küszködnek-áhítoznak, örökké
égit vágyva.
Ahogy az meg van írva: ott leled
gazdagodásod.
Gazdag az ég, az egyszerű kék? Felhői
ezüst virágok.
Szirmaik küldik a hús harmatot, belőlük árad az üde eső.
De ha kialszik fényed kéksége, márvánnyá nemesül az égi tető.
Ég-fényben edzett kékség a márvány:
Ércben a Nap.
Ő a gazdagság egyetlen jele
a kék ég alatt!*

Az élet felezőjén

(Hälfte des Lebens)

*Sárga virágú vad
rózsák szirmai
omlik a tóba a part.
Óh, kedves hatyúk,
csók bódulatában józanodhattok
a szent vízbe rejtve fejetek.*

*És velem mi lesz?
Közélgő télben hol kapok*

*virágot, árnyat, fénylő napot?
Hallgatag, rideg falak között,
szelek fagyától dermedten,
zörgő zászlók alatt...*

Hüperion sorsdala (Hüperions Schlicksalslied)

*Boldog géniuszok,
akiknek ég lankáin
jelölt utat a fény,
isteni szellők simogatásában:
lelketek szent húrjain
mennyei múzsa zenél.*

*Álmodó kisdéd lélegzete:
Így sorstalan-szűz az égiek dala
Örök rügyből nyílnak világra
a szellem derűs szirmai,
a végtelen létezés sóhaja.
Nekünk más a jussunk:
szüntelen bolyongunk
háborgó vízként
verődve kőről köre,
téblábolunk vakon, kábán
a reménytelen jövőbe.*

Hajdan és ma (Ehemals und jetzt)

*Ifjúként szívnek még vidám a napkelte,
csak az alkony csal könnyet a szemre.
Immár aggként szorongást hoz a reggel,
de szent derű kopogtat be az esttel.*

Kevin Hart versei

Turczy István fordításában

A horizont (The Horizon)

*Minden lépésednél
ott vagyok, vezetlek, vonzom tekinteted,
hajnalban itt lesem
a misére siető öreg papot,
vérem ajándékával köszöntöm.*

*Mily könnyen levetem az álruhát
mit rám próbáltok adni,
mert nem bírjátok nézni igaz valómat
fáitokra, hegyeitekre, házaitokra nincs időm.*

*Itt voltam már
mielőtt a kő kemény lett,
egész világunk meg sem foganhatott volna
gondolatom nélkül.*

*Azzal áztatjátok magatokat,
hogy én csak egy elérhetetlen vonal vagyok
hogy nem létezem, ahogyan ti,
de ez mind nem igaz:
csak a fejem bűbját látjátok
alatta tartom a világot
minden földet napot holdfényt és esőt.*

*Ti, akik gyűlölitek a változást
ti, akik örökre ki akartok zárni engem
hallgassatok ide:*

*valahányszor a halálra gondoltok,
valahányszor olyan ember szobájába léptek, aki
elhagyott benneteket, én ott leselkedem az ablak mögött,
elkaplak benneteket,
bár hálónnak csak egy zsinórja van,
nem mentek semmire a tükrökkel,
hazudnak, amíg nem lesz túl késő,
nézzetek rám, s látjátok az egyetlen igazságot,
a múltatokat, amik most vagytok,
jövötök minden fájdalmát és egyetlen áldásotokat.*

A halál ostromozása (Haranguing Death)

*Csak ne rejtőzködj. Évek óta szemmel tartalak,
és hadd mondjam meg őszintén, unalmas vagy.
Időnként persze hatásosan érvelsz,*

*de túlzásokba esel: azok a vég nélküli háborúk
és a látványos járványok! És amikor nem akad más,
új, elektromos faliórából bámulsz rám,*

*örökké cinkelt lapokkal pasziánszozol
vagy ketyegsz, mint a taxióra.
Fogadok, hogy te ülteted a visszereket*

*a vén tyúkok lábába – milyen triviális!
Remélem, a világon minden ember beleegyezik,
hogy az utolsó pillanatban mindkét lábát levágják,*

*akkor kisebb sírok kellenek majd. És remélem,
a temetőben italboltokat fognak nyitni,
és részegen tivornyáznak, hogy ne tudj aludni,*

*és az emberek becsípve mennek temetésekre,
pólójukon Élet reád! felirattal. Te – mint király?
Ne röhögtesz. Bármelyik rendes korona leesne*

*a fejedről a nyakadba és ott csörögne.
Egyébként is büzlesz – és ez ellen nem is
próbáltál tenni legalább néhány évszázada.*

*A modorod borzalmas – ahogy félrelököd
a sorakozó éveket – na és a jelzőid!
(Igazán semmi ízlésed),*

*az újságban a rovatodnak semmi stílusa
kész csoda, hogy még nem rúgtak ki)
és legfőképpen: a vicceid rosszak, csontig hatolók.*

A valódi világ (The Real World)

*Fák csúcsáról csendben horgászó napsugarak;
egy birkózó, virslIUjjai közt cigarettával;
bárban ülő öregek, kiknek kezükhöz nőtt a pohár;
ma éjjel glória övezi a holdat – lyuk a lyukban.*

*Acélgyáarak, akár a koncentrációs táborok;
hangoló zenekar, mely új színeket kever;
Myers, a jövő múzeuma, az éjjel kiürült;
s megcsomózott cipőfűzők – lyuk a lyukon át.*

*Ablaküvegen kaparászó eső; egy csöpögő
csillag, mely ezer évig kereste tavát;
egy tükröktől és zenétől duzzadó diszkó;
fekete lyuk, egy lyuk az űrben, az a lyuk.*

*A napsugár éle borotválja Afrikát; a lassan felfelé
kanyargó pipafüst, akár egy kobra szelleme;
egy gyermek fekete pupilláján a halál fénye.
És egy lyuk a lyukban levő lyukban.*

Hegyek (Mountains)

*Majd eljönnek érted,
a viharfelhők színe, a tengerek súlya.*

*Átszelik a sivatagokat, városokat,
és rád támaszkodnak az ablakodon át.*

*Ne kérdezd tőlük, mikor,
szavaikat nehéz lenne elviselni;*

*de ha egy hegyen sétálsz,
figyeld a hangját a madarak torkában.*

*Figyelmüket nem tudod magadra vonni,
az arcuk másfelé fordul, beleveszik*

*az úr esztelenségébe.
De figyeld őket közelről,*

*s tükröknél többet mondanak neked:
nézd, ahogy a mezők előttük ellejtenek,*

*ahogy este maguk is besötétednek,
és a válladra ereszkednek.*

Az árnyékod (Your Shadow)

*A sólyom, melyet a szeme táplál,
úszik az örvénylő szélben, és árnyékát,
akár egy vonagló félholtat, figyeli.*

*Nyisd ki a kezed,
és lásd a dajkált sötétet; lásd
virágzó árnyékodat,
tested elválaszthatatlan, fekete virágát.*

*Ajándék ez, a születés jogán, babakelengyéd
szemfödéllé növeszti az idő;
világot fürkésző szem vagy,
a te szembogarad az, ami csillog.*

*Gyere közelebb, ez a csapóajtó
a titkos földbe vezet, ahová egy napon
biztosan belépsz, hogy
találkozz a szurtos kisgyerekkel, aki te voltál.*

Az árnyékod (Your Shadow)

*Nem az, aki a tükörben látszik,
nem a fényképekbe zárt,
nem az, aki éjjel egy nő simogató kezét érzi,
nem az, aki bízik a szavakban –*

*az, akinek nincs arca,
aki együtt ring minden mozdulatoddal, a kígyóbűvölő;*

*aki a földre szorítja és ott tartja fülét,
aki cirkuszi gólyalábat vesz fel, ha eljön az este.*

*Ő az,
akit a Nap küldött hozzád társaságul;
ő bukott őrangyalod,
a lepke, mely gubójához tapadt.*

*Milyen csöndes ő, jó barátod,
és oly gondosan ügyel szükségleteidre –
akár a partot simogató tenger,
vagy a virágon remegő méh;*

*nem enged meghalni sem, így
jobban bízhat szívedben, mint a szívedben:
egy nap majd te leszel
az a másik, a csöndes, a feketébe öltözött.*

Az árnyékod (Your Shadow)

*Ez fekszik
melletted, amikor felébredsz, ez a hideg lepedő,
selymes, akár a bőröd.*

*Ez a hazugság,
mely megbújik minden kimondott szavadban,
ez a folt, mely nem tisztítható;*

*ez az est tartaléka,
mely táplálja megkezdett napod,
ez a fejedben lakó*

*szörnyeteg másolata,
a vidámparki tükör,
melynek fekete humora túlságosan is igaz.*

*Ablak vagy,
mindenki beléd láthat; árnyékod
védelmet jelent, tömör sötétű*

*függönyt, mely felfedi:
szűk sarokban éled, fénytelen,
rövidre szabott földi életed.*

*Most is, mint mindig,
valami újnak szélén állsz,
és az árnyékod*

*a körmeit rágva váraozik
mögötted és követni fog keresztül-
kasul a földön, míg haza nem vezet.*

Kevin Hart (1954) angol–ausztrál teológus,
filozófus és költő.

A HÓNAP ALKOTÓJA

BÍRÓ TÍMEA

Az óra járásával ellentétes irány

*kiteregetett halottaim nektek hány
kenyérkatona jutott egy napra
amíg a föld felett éltetek
a konyhában várom be a gyalogosokat
vontatottan és kiszáradva érkeznek
mindnek megvan a sejtbe illő helye
ma a tüdőre küldöm őket mert a hét közepén
mindig több levegőre van szükségem
egyre mélyebb ágyúdörrenések törnek
fel a gyomorból az éhség egyre kövérebb
az újakat a gyümölcsözőket lefagyasztom
kell a rost a méhemnek
bevetem a tengerésztiszteket is
kagylóra vadászunk a tengerfenéken
hogy legyen lakbérre
a vízből lőnék a béke szigeteire
de elfogytak a töltények és a többség
úgyis épp a másik hátára rajzolja a keresztet
létszámstop van a terítéken
éjszakánként meg anyám kopogtat
hogy kislányom most már szülni kéne
a vízből lőnék az elindított stopperekre
a héten nem fogok annyit enni hogy
legyen agyam kigondolni a következő hetet
ugyanabban a télben állunk csak
valakinek vastagabb a szigetelése*

*és nem kell cickafark ülőfürdőt vennie
felfázás ellen
felsorakoztatom a megfogyatkozott sereget
a norvég hóesésekig nem állunk meg*

Ég és föld alá

*Edittől kérek kölcsön az abortuszra
ő meg mindig velem ásatja el a kiskutyákat
kölcsönös nálunk minden rettenetet
néhány havonta együtt temetiünk
az abortusz után sosincs étvágyam
de Edit mindig belémerőszakol
egy szelet tejfölös kenyeret hogy
ne legyek színültig üres
amíg a kölyköket a föld alá lapátolom
véresre sírja a szemeit és szidja magát
amiért nem ivartalanította a kutyát
háromezer dinár de sosincs pénze rá
mert mindig az abortuszmra költi
mindig
szinte gőzölög a föld a beletuszkolt testektől
nem is értem hogy bírja el ezt a sok halált
Edit felkapcsolt lámpánál alszik hetekig mert
attól fél hogy az anyakutya átharapja a torkát
valami kapargál bennem hajnaltájt
azoknak a kiskutyáknak még csukva volt
a szemük de megtalálják a jó irányt
álmomban a körmüket a méhembe vájják*

Hosszú

(részlet)

*porcelánkészlet a tested amit markolva lehet csak függőlegesbe
tüntetőlegesen összezárnak az izmok a szemek mintha ettől
könnyebb lenne nekem pedig épp nehezebb már csak hátráltatni
tudod az embert tudom nem direkt elveszett az irányítóképességed
szeretném lehalkítani a fájdalmat az elvékonyodott és
kilyukadozott bőrfelületen
termésekről mesélek neked hogy mennyi
lett a barack a meggy és lesz majd valamennyi körte
facsarom neked a gyümölcslevet ha megéred
ezt persze nem mondom mert tudom hogy így is
mínuszokat vagdos beléd az élet lenne már vége
nem jön a számra az ima istentelenül formálok
a szavakat te pedig lassan hitetlen leszel amiért nem visz el
van még dolgod itt nyeld le szépen a gyógyszert
kétszer cseréltem pelenkát ma is szimbiózisban élek veled
reggelente egyre több a patkány a kertben ideszoknak
annyira nincs ebben a házban élet mindig lassan nyomom
le az ajtókilincset mert attól félek hogy mire odaérek egy
patkány kikezd téged és te a szépen lenyelt gyógyszer miatt azt
hiszed hogy én simogatom valamelyik halódó részed*

*patkányfarkú kertek rázzák a fákat bennem
a ló alattam begyalogol a tengerbe a fulladás előtt
megáll és csipkészet verejtékezik a vízbe
a hullámok kiéhezett balták várjuk a legélesebbet*

Zuhanó léptek

*az utcán végigvonszolt gyászra emlékszem
hogy útban volt az embereknek a magas sarkaknak
az autókerekeknek csak a fák engedtek utat neki mintha
valami most visszakerülne a természethez
milyen iszonyatos zajjal omlott össze az élet a kórházba menet
a nővér hangja éles lövésekként csapódott a dobhártyába
én meg csak üvöltöttem hogy érte megyek
a járda belső felén egy galamb a falnak fordult meghalni
törött szárnyában soványodó életjelek
egy szövetkabátos fiú várta velem szemben a zöldet
amikor közelebb ért összezártam magamon a veszteséget
nem akartam hogy bárki belelépjen a csendbe
haza akartam vinni hogy legyen
még hatvanhárom lépés
tudhattam volna hogy nem lesz biztonságban a túl sok fehérben
megvakul az ember az idegen sterilben és a huzat átjárja
a keresztcsonját
kikapcsolja az övet és a szintetikára bízva magát
még negyvennyolc
csak a lábak mozogtak a tarkómon egyre erőteljesebb lett a nyomás
csúsztak volna ki belőlem a csigolyák hogy megszűnjön a tartás
tizenöt
csontszáraz gyomorkorgás összeszűkülte nyelöcső fénykizárás
lépcső pad lépcső szék fal
haza akartam vinni
megtanultam állva aludni
rám kövesedik a kátrány*

Lennert-Móger Tímea

Örökség

(Spekulációk Bíró Tímea anya-verseire)

*Anyám(nak)
nincs
könnyű álma
nem ígérhet
a rák visszafelé él
az anyák holtan sem félnek
hangjuk után
(s)írás marad
tenger bög a táj alatt
ezért építenek világító-
toronyokat
ha nem látom
ha nem ér hozzám
nem szeret
az ütés is (sz)ép lehet
élet van benne
és halál
a megbántottak
akár a fák
törzsük nem remeg
szél-
sebes
vérré megy
szóval tart
suttog az őz egy dalt
a szavak nem vallanak
hallanak
a homorú költő
nem némulhat meg
úgy jó
ha fáj
a verseket
méhükben ringatják
a halott anyák.*



A versíráshoz szükség van a tűzre, a vízre, a földre és a levegőre

Bíró Tímeával,
az Irodalmi Jelen
költészeti díjas alkotójával
Varga Melinda beszélgetett.

– Az Irodalmi Jelen líra kategóriában díjjal tüntetett ki *A pusztítás reggelei* című verseskötetedért, amelynek több darabját közöltük a folyóiratban. Hosszú munkafolyamat van mögötte, 2017-ben jelent meg a Forum Kiadónál, és utána valósággal berobbantál az irodalomba. Egyre többen figyeltek fel rád, a szakma elismerően írt a könyvről, a Quasimodo költőversenyen is elismerésben részesültél. Hogyan kezdődött Bíró Tímea költői pályája, mi volt az első meghatározó versélmény, emlékszel-e az első versedre, idősebb pályatárs motivációja – ha volt ilyen – hogyan segítette ezt a hivatást?

– A költészet csodálata egyetemistaként, a bölcsészkaron kezdődött, amikor viszonylag későn, de annál nagyobb intenzitással Pilinszky János, Ladik Katalin, és Sziveri János szerelmese lettem. Misztikusnak éltem meg a soraikat és a bennük rejlő világot, hangulatot. Kíváncsi voltam, hogy képes vagyok-e hasonlóra, és az évfolyam harmadik-negyedig évében elkezdtem írogatni, de ezek a szövegek terápiajellegűek voltak, szinte csak személyesség volt bennük, tudtam, hogy még kevesek ahhoz, hogy versnek nevezsem őket. Keveset és alig írtam, inkább az olvasásé volt a főszerep, ami valójában mindig is nagy szenvedélyem volt. Falom a könyveket. 2013-ban, amikor Szabadkára költöztem, és

elkezdttem a színházban dolgozni, kevesebb időm jutott az olvasásra, nem az alkotómunka töltötte ki a mindennapjaimat. Az esti próbák után nem a kollégáimmal engedtem ki a gőzt, hanem otthon a laptop előtt, eszeveszetten siettem haza írni. Az volt a nap katarzisa, amikor találkoztam a billentyűzettel, és tudtam, nem kell az órát nézni, nem fog csörögni a telefon. Meglepően rövid idő alatt, mindössze másfél év alatt született meg kétszáz szöveg, és nem állítom mindegyikről, hogy olvasásra érdemes, de az biztos, hogy valami átszakadt bennem, szinte tódultak ki belőlem a képek. A több kötetes, rendkívül tehetséges és alázatos L. Móger Tímea ösztönzőleg hatott rám. Mindig is felnéztem rá, tiszteltem a munkásságát, a barátságunk szilárd talajt adott annak a bizalomnak, hogy megmutassam neki a szövegeimet, ő pedig időt és energiát nem sajnálva véleményezte őket, tanácsot adott. A mai napig hálás vagyok neki ezért. A másik biztatóm fiatal költőbarátom, Celler Kiss Tamás volt, aki nélkül nem biztos, hogy elküldöm a kéziratomat a Forum Kiadó pályázatára. A határidő utolsó napján postáztam, és ehhez kellett az, hogy néhányan higgyenek bennem, mint például a kötet szerkesztője, közeli barátnőm, Losoncz Kelemen Emese, aki kritikusként tevékenykedik. Tudtam, hogy nem lesz velem elfogult, és nekem erre van a legnagyobb szükségem. Sokat segítettek a folyóirat-szerkesztők is, akik építő jellegű kritikával láttak el. Az első szöveg, amire versként tekintek, az a *Szíveség I.*, a kötetben is olvasható. Az volt az első olyan vers, ahol érzékeltetni tudtam egy hangulatot, amit el tudok képzelni filmkockaként.

– *Szereted a monotonitást, szívesebben szaladsz egy futópádon, mint a szabadban, ezért is hagytál fel a színházi munkáddal (szerk. megj. – Tímea a Szabadkai Népszínház magyar társulatánál rendezőasszisztensként, sűgőként, illetve ügyelőként dolgozott). A költészet művelése számodra ezek szerint nyugalmat igényel, és nem kedvez neki a felfokozott, pörgős életforma. Szemlélni szereted a világot, kívülről megfigyelni...*

– Szeretek egyszerre egy dologra figyelni annak ellenére, hogy pörgős életet élek, és egyszerre sok mindenbe belenyúlok. Gya-

korlatban nem mindig úgy történnek a dolgok, ahogy azt eltervezzük. Ha zenét hallgatok, akkor akár órákig csak azt csinálom, a futásnál az izommunkára és a kitartásra figyelek, ha sétálok, akkor pedig a természetre, valamint képes vagyok több napig ugyanazt enni. A Szabadkai Népszínház Magyar Társulatát egy nagy bánatbatyuval a hátamon hagytam ott, hiszen imádom a csapatot, de egy idő után azt éreztem, hogy belefásultam a munkámba, egyre jobban zavart, hogy naponta kétszer kellett menni próbára, és az országunkban munkálkodó „gyönyörű” létszám-stop és az ezzel járó tehetetlenség-érzés csak rontott a helyzeten. Nem tudtak állandósítani, és veszélyben éreztem a jövőmet. Meg kellett ragadnom egy olyan lehetőséget, amiben talán jobban kiélhetem a kreativitásomat, ez most az újságírás. Pontosan így van, ahogy látod, nagyon szeretem megfigyelni az embereket, elgondolkodni rajtuk, megérteni őket, kicsit beléjük bújni, és a legjobb érzés segíteni nekik, ráébreszteni őket valami újra magukkal kapcsolatban. Érdekes, hogy tényleg mennyire meg tud szelídülni az ember, mert meglehetősen pörgős, szókimondó és társasági ember vagyok, akinek mindenről megvan a véleménye. Az utóbbi néhány évben átértékelődtek bennem a dolgok, már más a fontos. Megtanultam gazdálkodni az időmmel, odafigyelek, hogy kire és mire használom, és talán még jobban felerősödött bennem az, hogy nincsenek tabuk, mindenről szeretnék beszélni, csak talán kicsit halkabban vagy nyomatékosabban. A lényeg nem a hangerőn van, és azt is tudjuk, hogy a kevesebb néha több. Az őszinteség iránti vonzalmam megmaradt, ez jó.

- *anyám akarata*
apám tagadása
vagyok

– *ezzel az ellentétpárral indul A pusztítás reggeli című versesköteted kötetnyitó darabja. Az Ellentétből című vers hangulata meghatározza a kötet további verseit is, mintha végig erre a belső feszültségre építkeznél. Hogyan alakult ennek az igen kemény versanyagnak a szerkesztése, miként állt össze kötetté? Beszélhetünk-e tudatosságról ennyire személyes hangú verseknél?*

– Semmiféle tudatosságról nem tudok beszélni. Egészen egyszerűen csak jöttek a hangulatok, a képek, a szavak, és sorok születtek belőlük. Mivel te is alkotóember vagy, tudod, hogy vannak az írásban irányíthatatlan dolgok, amik szépen elmosás és elnyomják a tudatot, a tudatosságot. Ha valami felkapaszkodik a felszínre, akkor foglalkozni kell vele. Túpontos a belső feszültség meghatározásod, örülök, hogy ezt érzed a versekben. Ez a belső feszültség pont az *Ellentétből* című versből ered, ugyanis vannak olyan emberek, akik nem a szerelem gyümölcseként jöttek a világra, nem várták őket, és az életük legfontosabb éveiben, a gyerekkorukban többször azt éreztetik velük, hogy nem keltenek, fölöslegesek, (és) az életük teher a szülőnek. Nehéz ezzel ébredni és aludni, nemhogy még álmodni. Valami szépet. Ez a fajta élet és az önmagunk iránti bizalmatlanság, a folytonos bolyongás, a válaszok keresése végigvonul a kötetben, és mint egy nehéz bőrönd, jelen van a felnőttkorban is. Próbáltam kinyitni ezt a csomagot a versekben, átnézni a tartalmát, és könnyíteni a súlyán.

– *Helytálló, ha azt mondom, a vers terápia, az írás gyógyít mind olvasót, mind költőt?*

– Igen, gyógyítani képes, csak ne akarjuk minden leírt szövegről azt hinni, hogy az vers. Ha valamit leírunk terápiás céllal, az még nem jelenti azt, hogy költők vagyunk. Valamilyen szinten el kell távolodnunk önmagunktól ahhoz, hogy költészetet műveljünk, de én is még csak kísérletezgetek. Könnyű abból táplálkozni, amit megéltünk, ami megadatott, az igazi nehézség a fikció teremtése. Van, akinél persze ez pont fordítva van, nem tud beszélni és írni az emlékeiről, és előbb tudja a fantáziáját hasznosítani. A terápia során talán a nyersanyag távozik belőlünk, és azt kell csiszolni, költői elemekbe bújtatni, úgy szépíteni, hogy az olvasó azonosulni tudjon vele, az nagy ajándék tud lenni egy szerzőnek.

– *Sokan anyaversekként határozták meg az első kötetedet, az én értelmezésemben viszont a felnőtté válás kötete inkább, az Állójegy című vers is alátámasztja ezt. A szenvedélybeteg és ag-*

resszív apa alakja, a beteg anya, a szenvedés, az éhség, a test, a szerelem, a tenger, a madár, mint a szabadság, a kutya, mint a hűség motívuma alakítja a történeteket. Fejlődéstörténet, ahol a fájdalom csiszolja emberibbé a világot...

– Nem is értem ezt a meghatározást, hiszen azon túl, hogy többféle módon járom körül az anyát, és számos fajtája megjelenik a versekben, nem ezt a vonalat érzem a lehangsúlyosabbnak a kötetben. Ettől sokkal lényegre törőbb a szegénység, ami lehet testi és lelki, hiszen szeretetre éhes vagy a perifériára szorult emberekkel találkozunk, akik kisiklanak, és napról napra nehezebb a felkapaszkodás, így egy idő után a zuhanást választják. Ha már nem élhetnek a pluszban, akkor a nullán se legyenek, így kerülnek a mínuszállapotba. A végletek emberei, és nagyon sokan vannak. Felfogható fejlődéstörténetként is, de kéz a kézben jár a múlttal és az emlékezéssel, ami mindennél erősebb.

– A pusztítás reggelei *negatív konnotációt hordoz magában, a kötet tragikus hangú, folyton lét és nemlét határán egyensúlyozunk. A szomorúság szépsége – én így olvasom a verseidet, ez a tragikum szépség is egyben, és eszembe jut Petri György, József Attila, Pilinszky János is...*

– A negatív cím és hangulat mellett benne rejtőzködik a választás lehetősége is. Az éjszakai tragédiák, a családon belüli mikroháborúk, intim pusztítások után mégiscsak felkel a nap, és eldönthetjük, hogy a vegetálást, a múltban ragadást, a sebek nyilatogtatását választjuk-e, vagy kimerészkedünk az árnyékból, kifordítjuk a zsebeinket, hogy átfújja őket a szél, és megtesszük az első lépéseket egy másik irányba. A *Rekonstrukció* című vers az élni akarást próbálja körülírni. Élünk a reggel és az új nap lehetőségeivel. Ha a nagy pusztításban leégett a ház, akkor keresni kell egy fát, és vele együtt nőni. Azt hiszem, az irodalommal foglalkozók többségét alapvetően foglalkoztatja a lét és a nemlét kérdése, hogy van-e értelme az életünknek, és hogyan kéne elérni azt, hogy mielőtt meghalunk, elmondhassuk, hogy éltem egy jót.

– *Az Isten végig kisbetűs, annak ellenére, hogy a jelenléte meghatározó. A Félcipő című versben hógolyókat dobál az anya nyári*

lábbelijébe, a Küllők táncában Istennek háttal haladunk előre, a Nyomásgyakorlásban és az Elzártban a fizikai erőszak mint az egyetlen lehetséges szeretetnyelv és az Isten létezése kapcsolódik össze, a Minden napra egy csoda címűben pedig idegenként mutatod be, akivel nem szabad szóba állni...

– *A pusztítás reggeleiben Isten a hunyó, a gyerek, akit elkényeztettek, és ezért felnőttkorára nem tudja beleképzelni magát a másik helyébe. A szereplők előbb-utóbb csalódnak benne, és nagyon korán megtanulják, hogy nem számíthatnak rá, ezért nem is kéri a segítségét. Talán könnyebb is így nekik, nem áztatják magukat fölöslegesen. Nehéz is Isten segítségét, kedvességét, mindenhatóságát elhithetni azokkal az emberekkel, akik nap mint nap istentelen körülmények között élnek és mostoha bánásmódban részesülnek.*

– *Többször is elolvastam a könyvet, hogy megfejtsem a tenger-metáforáidat, a tenger, mintha átszöné a költészetedet, lételeme a verseknek a víz, a vízszámlából hajtogatott papírhajótól a magzatvízig jellek, kötőelem szerepet tölt be. Ha így olvassuk, kicsit mintha hasonlítana Ladik Katalin A víz emlékezete című verseskötetében megjelenített elemekhez, költészetéhez...*

– *Tenger nélkül kiszáradnának a versek. A versek többségénél a tenger a tisztítás, a fertőtlenítés szimbóluma, az elem, ami átmos. Nem vagyok egyedül azzal, hogy a tenger relaxál, ellazít, kikapcsol, és akkora békét sugároz, hogy megengedi a csendes emlékezést is. A versíráshoz is szükség van a tűzre, a vízre, a földre és a levegőre, így nem csoda, ha megjelennek a művekben. A tenger ölni is tud, elnyeli a testet, és valakinek pont ez lesz a megváltás, a feloldozás. A kötetben vannak olyan családok, amelyek úgy hánykódnak a világban és a társadalomban, mint a hajók a tengeren.*

– *Köldökzsinór, anyaméh, emlékezés, feldolgozás, múlt, jelen, nőiség, szabadság, kötelék – ezek a kulcsszavak végigvonulnak a könyvön, és beívódnak az új versekbe is. Mennyire kimeríthetőek ezek a fogalmak?*

– *Ha magamat nézem, akkor nem eléggé, mivel a kötet megjelenése után egy ideig csak ezekben a témákban nyitogattam az*

ajtókat, képtelen voltam valami újat meglátni, magamba szívni. Amikor már a hatodik metaforába öntöttem az anya képét, akkor lettettem a „tollat”, és eldöntöttem, hogy pihentetem egy kicsit a lelkem. Most más szelek fújnak, ami nem jelenti azt, hogy teljesen kikoptak belőlem ezek a képek, de nem ők vannak előtérben. Hátul állnak, ők a táj és az időjárás az újabb életképekben.

– *Ajánlanád-e a verseidet olyan olvasóknak, akik átélik ezt a veszteségtörténetet?*

– Mindenkit arra buzdítanék, hogy olvasson, senkire sem szeretném ráerőltetni magamat, széles a skála, van miből válogatni, de forgassák, lapozzák a könyveket. Fontos, hogy akár az irodalmon keresztül találkozzanak például a szegénységgel, hogy átértekelődjön bennük egy kicsit a világ, hogy megértsék, ha szeretik magukat, nem lesznek rákbetegsgek. Nekem gyakran segítenek a könyvek, bízom benne, hogy én is segíthetek másoknak, de ha valaki szembe mer nézni a saját veszteségeivel, akkor csak meggyezném halkán, hogy félúton van a gyógyulás felé.

– *A női szerepekről keserű iróniával és lemondással beszél a Cél című vers: El kell vágnia az első / csirke nyakát / akkor lesz elismert / feleség – a kötet nem didaktikusan, de nagyon mélyen és hitelesen beszél bántalmazásról, női és férfi szerepekről, paplan alatti gyerekbátról, amelyre nem kíváncsi senki, a verésről, mint egyetlen létező szeretetnyelvről, a Leegyszerűsödés, Éhes nők, a Testbeszéd vagy Képzelőerő is ide sorolható.*

kiszáradt kút

a nők méhe

kilazult korbát

tompa szürkesége

a férfiak magot szórnak

locsolni elfelejtenek

– *írod. Hiszel abban, hogy van női vers, témák, amelyeket csak nők írhatnak meg?*

– Bizonyos témák előbb foglalkoztatnak egy nőt, mások pedig egy férfit, de az utóbbi időben elmosódní látom ezt a határt, és vannak sikeres és kevésbé sikeres próbálkozások. Az, hogy én a

nőket és a női szenvedést vettem a nagyító alá, nem azért alakult így, mert nő vagyok, hanem mert ezen a téren többet láttam, hallottam, és abból merítettem. Irodalomban, betegségben, boldogulásban elsőként az embert nézem, figyelem.

– Hosszú című versed egyik részletét az Irodalmi Jelenen közölted, ebből kötet készül. Hangváltást érzek, és egy elbeszélő költeményt mögötte. Mit árulsz el erről?

– Erről még nem beszéltem, és nem tudom, hogy lesz-e belőle kötet, de nagyon szeretném. Egyetlenegy versről van szó, ami a Hosszú címet viseli, és több részből áll, amelyek el is szakíthatóak egymástól. A test kiszolgáltatottságáról mesélnek. Arról a fájdalomról, ami már nem tud kijönni a szájon, ezért a tekintet ordít, és kéri a megváltást, a csendet. Arról a fájdalomról, amikor képtelenek vagyunk irányítani a testünket, mert a gyengeség átveszi felettünk a hatalmat, és elnyomja az izmok munkáját. Annak is nehéz, aki ezt látja, és annak is, aki magán érzi. Tarr Béla fekete-fehér lassúságával szeretném versekbe írni ezt a mélységet. Közelebbi a kameraállás, mint eddig, és nem enged be semmiféle zajt, külvilágot.

JANUS PANNONIUS KÖLTÉSZETI NAGYDÍJ — 2018 —

A Magyar PEN Club és a Janus Pannonius Alapítvány immár hetedik alkalommal adta át a költészet egyik legrangosabb díját.

Az ötvenezer euró pénzjutalommal is járó elismerést idén

YANG LIAN
(Jang Lian)

kínai költőnek ítélte oda a nemzetközi zsűri.

Két műfordítói díjat is átadtak, egyenként 3000 euró pénzjutalommal.

Kiemelkedő *műfordítói munkájáért* elismerést vehetett át

CLIVE WILMER
(magyarról angol nyelvre) és

PÁL FERENC
(portugálról magyar nyelvre).

Filius Ursae-díjat kapott

SÁNTHA ATTILA
erdélyi költő, a *Bühnagy székely szótár* szerzője.

A Magyar PEN Club most először díjazott elsőkötetes szerzőt.

a *Khelidón-díjat* – azaz *Fecske-díjat*

DEZSŐ KATA
vehette át az *Akiket hazavártak* című verseskötetéért.

Átadták az idei **JANUS PANNONIUS KÖLTÉSZETI NAGYDÍJAT**, valamint a műfordítóknak – egy magyar és egy külföldi alkotónak – járó elismeréseket. **YANG LIAN** kínai és **CLIVE WILMER** angol költő akár találkozhattak is volna korábban Londonban, emelte ki Szócs Géza, ám erre most Magyarországon adódott alkalmuk.

Janus Pannoniusz díjazott utódai, 2018

„A költészet egy és egyetlen anyanyelvünk”

YANG LIAN kínai költő Berlinben él, Bernben született, Pekingben nőtt fel, élt Ausztráliában, Új-Zélandon, Londonban... 2018-ban ő a Janus Pannoniusz Nemzetközi Költészeti Nagydíj kitüntetettje, az elismerést Fekete Péter kultúráért felelős államtitkár adta át a szerzőnek szeptember 15-én Pécsen, Csontváry Kosztka Tivadar festményeinek kulisszái között.

A Janus Pannoniusz Költészeti Díj átadásának napja a hagyományok szerint Janus Pannoniusz sírjának koszorúzásával indult a Pécsi Székesegyház altemplomában. Nehéz mit kezdeni azzal a magyar művelődéstörténetben, hogy Janus Pannoniusznak van sírja. Hol van Balassai? Csokonaié? Kell-e sír egy költőnek? Pannóniai János sírja úgy került elő még 1991-ben, hogy az altemplom fűtésének felújításához gödröt ástak. Aztán sokáig vizsgálták a személyt, akinek földi maradványait megtalálták, mire 2008-ban újra eltemették. Az arcát is rekonstruálták, s igazolódott, hogy Andrea Mantegna valóban őt festette le. Mennyire eleven az emlékezet! Mit számít az a több mint hatszáz év...

A Janus Pannoniusz Nemzetközi Költészeti Nagydíjat a Magyar PEN Club elnöke, Szócs Géza alapította 2012-ben, a díjjal ötven-

ezer euró jár, egy oklevél, egy eozin Janus Pannonius-szobor, és az átadást több napos ünnepsorozat kíséri, szerte az országban. Az elismerést idén Yang Lian, a többnyire Angliában élő kínai költő vehette át a pécsi Janus Pannonius Múzeum Csontváry Gyűjteményében.

„Yang Liannak sikerült a klasszikus kínai versformákat a nyugati avantgárd kifejezésekkel összefűzni” – hangzott el Tomaso Kemény itáliai magyar költő laudációjában. Megtudtuk továbbá, hogy Yang Lian a Tienanmen téri tüntetéseken való részvétele miatt száműzetésbe kényszerült. A költő 1955-ben született – sokkal fiatalabbnak látszik azonban. Neve szorosan összekapcsolódik a Misty Poets nevű csoporttal, amely a költészet eszközeivel lép fel a szólásszabadság korlátozása ellen. Nem kerüli meg a politizálást, állandó témái világirodalmi, politikai és művészeti kérdések. Egyik legismertebb munkája az önéletrajzi *The Narrative Poem* (Elbeszélő költemény). Vers- és prózakötetei mellett egy esszéválogatást is publikált, műveit több mint húsz nyelvre fordították le, magyarra eddig még nem – illetve a Janus Pannonius-díj mellé most elkészült egy magyar nyelvű kötet. A Csontváry Múzeumban Szöcs Géza hangsúlyozta, hogy az eddigi díjazottak közül egyik alkotó világa sem áll olyan közel Csontváry Kosztka Tivadaréhoz, mint Yang Liané, „hiszen az érzelmeken és fantázián átszótt szublimált valóság jelenik meg mindkettőjük művészetében”.

Páva Zsolt pécsi polgármester köszöntője után az ünnepelt, Yang Lian is szót kapott, amit már mindenki nagyon várt. Természetesen megköszönte a díjat, és gyönyörűen érvelt angolul. A hangja különösen megfogott – addig úgy tűnt, nem tökéletes a hangosítás, ám amikor Lian megszólalt, kellemesen megtöltötte a termet, zengett-búgott az orgánuma. A költő kifejtette, hogy Kína és Európa is gyorsan változó, mozgó világban létezik, amelyben szükség van a becsületre, majd azt hangsúlyozta, hogy versei „a legnagyobb lélekkel, lelkesedéssel és becsülettel íródnak”. A verseink tartalma és mélysége köt össze bennünket – jegyezte meg a költő, arra is kitérve, hogy a költészet ma a kísér-



A pécsi díjátvétel pillanata Szöcs Géza, Tomaso Kemény, Fekete Péter és Dorin Tudoran társaságában

leti poétika korszakát éli. Megfogalmazása szerint „a költészet a tengerfenéken fekszik, ahonnan sötétben és szenttelenül vizsgálja a felettünk zajló viharok világát”.

Yang Lian a díjról is szót ejtett, az elismerést úgy jellemezte, mint ami „megszilárdítja a költészettel és az étellel szembeni kötelezettségeit, túllép a földrajzon és a kultúrán, hiszen a költészet egy és egyetlen anyanyelvünk”. Beszédét követően a szerző felolvasta *Pillangó – Berlin* című versét. Ekkor hallhattuk először anyanyelvén beszélni. Vagy inkább előadni. Magam mindig is szerettem olyan nyelven verseket hallgatni, amelyeket alapvetően nem értek. Yang Lian remek előadó, szenvedélyesen, színesen olvas fel. A természet átjárta a hangja, a megszólalás nyugalma, méltósága és a sajátos mandarin nyelv. Yang Lian emellett külsőleg a romantikus költőt jeleníti meg – egzotikus külseje adottság, hosszú haját meg-megrázta, beletúrt, műveltségében is éppúgy elvegyült a Kelet–Nyugat kultúrája, mint a viselkedésében, rejlik

benne valami ősi, kortalanul sámánisztikus és modern is. Ahogy hallgattuk, felrémettem, amit a kínai nyelvről tanultam, hogy alapvetően egyszótagú szavakból áll, s hogy a legfontosabb a tónus. Karátson Gábor *Tao te king*-órái elevenedtek fel bennem, ahogy a költő jellegzetes, cipőfűzővel összekötött hajjal magyarázott a kínai írásjegyekről, a nyelvről, a tonalitásról: magas szinttartó, magas emelkedő, eső-emelkedő, eső... És mennyi tónust lehetett hallani Yang Lian előadásában is: a mondatok intonációjában megkülönböztethettük a nagyobb egységeket, emelkedő szakaszt, ereszkedőt... Az egész vers dallamvonulata a szótagok tónusával együtt felülemelkedő dallamkontúrt adott. Eközben a költő szólt Berlinről, Nabokovról, pillangókról és költészetről. Eleven költészetről.

Yang Lian előadása után magyarul is elhangzott a *Pillangó – Berlin* című vers, Turczy István olvasta fel. Egészen másképp interpretálta a szöveget, hallhattuk őt párszor régebben a Bartók Rádióban, ott beszélt így. Komolyan, értelmezve, szikáran szólt meg ugyanaz a vers. Mennyire más a magyar nyelv! Hajlékony, ragozó, az első szótagra esik a hangsúlyok zöme, és ezernyi lehetőséget kínálnak a gyönyörű magánhangzó-harmóniák. A magánhangzók hosszúsága független attól, hogy a hangsúly hová esik, és ez tökéletesen alkalmassá teszi nyelvünket az antik időmértékes verselés alkalmazására – és szinte mindenre. Ezzel szemben a kínai szövegben – ráadásul a költő előadásában – a nyelv a gondolatritmust támogatta meg.

Az ünneplés kevésbé izgalmas perceiben rákerestem a telefonomon arra, mit írnak Yang Lianról. A *The Narrative Poem* című kötet háromezer példányát kínai tisztviselők visszavették és elpusztították. „A költészet az egyetlen anyanyelvünk” – mondja Yang Lian. Allen Ginsbergtől is találok róla értékelő mondatot, ő is a kínai és világirodalmi hagyományok ötvözőjeként látja Yang Liant, de a kényszerített közösségi inspiráció helyett az egyénire teszi a hangsúlyt. Yang Liant markánsan megkülönbözteti más költőktől az élet fájdalmának egyéni ábrázolása.

Ahogy szerezni tudtam egy példányt a díjazott frissen kiadott, magyar nyelvű válogatáskötetéből, nekiveselkedtem a parkban. Valóban rendkívül gazdag költői képzelőerő tárul fel belőle. *Ahol megdermed a tenger* – ez a magyar válogatott kötet(ke) címe. Nagyalakú, mint egy folyóirat, de csak egy bő félórai versadaggal. Ahogy olvasom a címadó szöveget, bevillan Arthur Rimbaud *Részeg hajója*. Egészen más így olvasni, hogy ott látom, s tudom, egy száműzetésben lévő költő írja ezt a hol rilkei mélységben kavargó, hol barokkosan pompázó, hol Tang-kori költők világát megidéző, máskor a taoista semmit citáló világot/szöveget. Yang Lian az ünnepség alatt többször visszatért arra, hogy a nyelvben él. Ott gyökerezik. És hogy a világ mennyire dinamikus, gyorsan változik. Amikor alkalmam volt, megkérdeztem tőle, mit keres Berlinben, Londonban, a nyüzsgésben hol talál nyugalmat. A válasza lényegi része egy mosoly volt. És egy szó: a verseimben.

Az ünnepeltet köszöntő gálaestet a pécsi Kodály Központban rendezték. Bár délután kezdődött, erősen belenyúlt az estébe. A bő félház oka nem a magas jegyár lehetett (hiszen bárki számára ingyenesen látogatható program volt), hanem hogy egy időben zajlott a Pécsi Nemzetközi Balettfesztivál, és hétvége lévén egy Pécs léptékű egyetemi város rendszerint kiürül.

Bogányi Gergely kezdett Boros Misivel. Illetve Boros Mihállal. A tizenegy évesen, tehetségkutatón feltűnt egykori kisfiú mára kamasszá érett. Tanárával, Bogányi Gergellyel közösen Schubert-négykezeset és Csajkovszkij *Diótörőjének* négykezes változatát adták elő, hogyan máshogyan, mint magas színvonalon. Mindkettejük stílusát jellemzik az egyéni vonások, Bogányinál néha túlburjánzott az egyénítés, Boros Mihályból elő-előbújt egy-egy sajátos megoldás. A Bogányi féle-zongora egy klasszikus verseny-zongora mellett hivalkodónak hatott, de a hangja sokszor inkább bántóbbnak tűnt, mintha egy tompára és csörömpölőre preparált hangszert állítottak volna egy „konzervatív”, régi típusú mellé. Lehet, hogy kifejezetten erre a zongorára kellene darabokat írni.

Valószínűleg többen is voltak a teremben, akik Csaba Pétert karmesterként ismertük, de most hegedűművészként lépett fel.

Gulyás Márta zongorakíséretével Dvořákot és Bartókot adott elő. Dvořák romantikus darabjaiban inkább csak az intonáció volt lenyűgöző és a technikai tudás, de Bartók magyar népdalfeldolgozásai ilyen szépen talán még sosem szólaltak meg. Nehezen felmérhető, hogy egy magyar kultúrát kevéssé ismerőnek mit jelenthetett az élmény, de az biztos, hogy egy ilyen akusztikájú térben, mint a Kodály Központ, ahol egy színpadi félig elfojtott szisszenést is meg lehet hallani, teljes pompájában zengett a hegedű hangja. Csaba Péter annyira szuggesztíven és érzelemgazdagon muzsikált, hogy nem lehetett elkalandozni egy pillanatra sem. Újra és újra megmutatkozik, hogy Bartók világszínvonalú zeneszerzőnk, s hogy mennyire bátran nyúlt a népdalokhoz.

A zenei produkciókat követő pódiumbeszélgetést malőrök terheltek. Nem azok mentek fel a színpadra, akiket kihirdettek, s nem akkor, amikor bejelentették. Ezen a színvonalon nem megengedhető egy-egy semmibe elillanó ötperc. És a színpadon angolul folyó beszélgetés – tolmács nélkül – meghökkentette a zömében nyugdíjas közönséget. Yang Lian nemzetközi közeghez szokott, s esszéisztikus gondolatfutamait a közönség nagy része egyáltalán nem követhette. A helyzetet negyedóra után Turczy István mentette meg: felment a színpadra és fordított, összefoglalt, irányított.

A beszélgetés után Cakó Ferenc élő performansa, azaz homokanimációja következett Yang Lian verseire. A kissé monoton hangon előadó színész – a műsorfüzetben nem szerepelt a neve – mögött az írásvetítő projektorán megelevenedtek az vizuális asszociációk, és kifogástalanul működött a cakói varázs.

A szünetben a költő dedikált. Jól illett hozzá és a Yang Lian-jelenséghez, hogy nem ült le sehová, állva rajzolt szép, kalligrafikus írásával. Közvetlen volt, természetes és emberi.

A gála második részében Keller András a Concerto Budapesttel egy szinte ismeretlen Vivaldi-darabot vezetett elő – a D-dúr (Padovai Szent Antal) hegedűversenyt –, és tökéletes technikai tudással szólaltatták meg a zenetörténetileg nem túl jelentős, bár Vivaldi vivaldiságát prezentáló darabot. Majd az őket követő Turandot-részlettel (a kínai díjazott tiszteletére került be a

műsorba az opera) Kele Brigitta szopránénekesnő fényes hangja hatalmas tapsot kapott – megérdemelten.

A közönség teherbírásán érződött (el-elszöktek a nézők), hogy túl hosszúvá nyúlt a gála. Amikor a *Székelyfönből* bejelentették az *El kéne indulni* című dalt, nem csak én mosolyodtam el. Kevésbé volt érthető, mit keresett a *Mosoly országa* németül a színpadon, a *Bánk bánból* a *Bordal* már jó választás volt.

A magyar résztvevőknek egy valamiben biztosan maradt hiányérzete az aznap több mint kétszáz percen át zajló, Janus Pannoniusról elnevezett költészeti díj átadási ünnepségsorozatán, még ha gazdag volt is a műsor. Sem a koszorúzáskor a sírjánál, sem a díjazottnak rendezett gálán egyetlen vers sem hangzott el a névadótól. Sem egy kis mandulafácskázás, sem egy kis pajzán-ság, vagy ami inkább illetet volna Yang Lianhoz, a *Mikor a táborban megbetegedett* című vers. Ennyi hiányzott...

Balogh Robert



A szőlőből fakadó ízletes bor

A pécsi eseménysorozatot a fővárosi gálaest követte, itt került sor a Janus Pannonius műfordítói díjak átadására. A Budapest Music Center impozáns és méretében, akusztikájában is tökéletes helyszíneként szolgált a gazdag zenei műsorhoz, amelyben mintegy színesítő elemként ismerhettük meg a nagydíjas kínai költőt, valamint a műfordítói elismerésben részesülő alkotókat.

Miután Szócs Géza üdvözölte a fővendéget és feleségét, illetve a díjak várományosait, Fekete Péter kultúráért felelős államtitkár szólt az érintettekhez és a közönséghez. *„A költészet olyan, mint a víz: arra folyik, amerre utat tör magának, de arra is, amerre csatornázzák”* – emelte ki a politikus. Ilyen a Janus Pannonius Díj is – folytatta –, általa áramolhat a világirodalom legjobbainak életműve, és e folyam forrásvidékénél igazi kiválóságokat találunk. *„A lélegzetem is elállt, kik kapták meg eddig ezt a kitüntetést”* – fejezte ki elismerését Fekete Péter, és felsorolta az eddigi évek nagydíjasait a világ minden tájáról. A politikus kiemelte azt is, kiknek az érdeme e díjnak a létrejötte: pár ember kezdeményezőképességét, valamint a rangos nemzetközi zsűri munkáját dicséri. Ők azok, akik becsatornázzák a magyar költészetbe a nemzetközi líra legértékesebb életműveit. Közhely, hogy a magyar irodalom a világ élvonalában foglal helyett, csak senki nem tudja elolvasni – jegyezte meg mosolyogva az államtitkár. E díjnak köszönhetően azonban Magyarország a világ figyelmének középpontjába kerül – itt történik nálunk a világirodalom, és immár megmarad az új csatorna, amelyben friss víz és ihlet csörgedezik.

Yang Lian világpolgárként három kontinensen él, és sosem menekült el a kényes témák elől – emlékeztetett Fekete Péter. Melleszélés nélkül, szimbólumokban ragadja meg tárgyát, legyen szó akár történelemről, akár pillangóról. A szólásszabadság és

az emberi jogok bátor hirdetője. Búcsúzóul Fekete Péter a költő *Egy napraforgómag tagadása* című verséből idézett egy sort: „*Ne hagyjuk a verset rideg és halálos csendben szépségbe süllyedni.*” Az államtitkár végül angolul is köszöntötte a vendégeket, és azt kérte, vigyék a nagyvilágba üdvözetünket, mosolyunkat, legyenek Magyarország nagykövetei.

A műsorvezető Szilasi Alex – maga is zeneművész – Csaba Pétert konferálta fel, akit Szócs Géza mutatott be a jelenlevőknek. Szócs kolozsváriként földijé a muzsikusnak, aki negyven éve tűnt fel hegedűművészként. Vele is az történt, mint sok szólistával – mondta a PEN Club elnöke –, hogy karmester lett. Számos nemzetközi díjat, így francia becsületrendet is kapott, csak Magyarországon nem ismerték még el – célzott reményére Szócs az államtitkár felé fordulva. A közönségnek pedig abban az ünnepi élményben lehetett része, hogy hegedülni hallotta a kiváló művészt, aki nagyon régen adott elő hangszerén. Csaba Péter maga is elismerte, hogy e különleges alkalomból vállalta a fellépést. A pécsi műsorhoz hasonlóan itt is megmutatkozott virtuozitása, zongorán Gulyás Márta kísérte, és kettősük pompás hangzása töltötte be a BMC koncerttermét Dvořák és Bartók műveivel.

Egy különleges zenei produkció követte a hegedű–zongora duót. Szócs Géza és Szilasi Alex Balogh Mátét szólította a színpadra, a fiatal komponista ugyanis a Ji King két versére alkotott egy kínai hangzásvilágú zeneművet. Balogh Máté a Ji Kingről szólva elmondta: a népi szövegek Konfuciusz korában keletkeztek, és magyarul a hatvanas években jelent meg egy válogatás belőlük. A művész akkor találkozott az eredeti szövegekkel, amikor Kínában töltötte ösztöndíjas idejét, s ekkor kérték fel vendéglátói, hogy komponáljon egy művet a versekre. Balogh Máté a magyar válogatás első két művét választotta ki, melyet Weöres Sándor és Károlyi Amy fordítottak. Ám egy kis meglepetést is hordozott a produkció: a dalok ugyanis kínaiul szólaltak meg Molnár Anna előadásában, az éneket Nevelő János kísérte fadobokon. Rögtön a Távolságra röptett bennünket a – magyar fülnek – egzotikus hangzásvilág és szöveg, csakugyan varázslatos volt.

Európába térhettünk vissza Vivaldi Padovai Szent Antal tiszteletére írott D-dúr hegedűversenyével, amely már Pécssett is elhangzott. Szócs Géza a zenedarab történetéről elmondta: 1710-ben helyezték el Szent Antal ereklyéit a padovai katedrálisban, Vivaldi erre az alkalomra komponálta művét, amely hosszú ideig lappangott. Tavaly állították fel Janus Pannonius szobrát Padovában, akkor került elő a mű. A BMC-ben, akárcsak Pécssett, Keller András adta elő a darabot a Budapest Concertóval. A neves zeneművész elmondta, a mű nincs teljesen leírva, a hiányokat ő maga töltötte ki, és kissé meg is variálta. Mint megtudtuk, a Londonban tanító Kellert előző nap tüntették ki a Bartók Béláról elnevezett International Chair díjjal.

A produkció után került sor rá, hogy megismerjük Yang Liant, aki szeptember 10-e óta tartózkodik Magyarországon, és 17-én repült tovább Londonba vagy Berlinbe, állandó városai egyikébe. Szócs Géza arról kérdezte, milyen élmények érték nálunk, milyen képekkel távozik. *„Kulturálisan hatalmas élmény volt”* – felelte a költő, aki szívesen használ beszédes és eleven hasonlatokat gondolatai érzékeltetésére. Mindjárt azzal kezdte, hogy ha az életünk a földből kikelő szőlő, akkor a versek a szőlőből kiperéselt legfinomabb bor. *„Az elmúlt napokban Magyarországon nagyon sok finom bort kóstoltunk”* – mondta nevetve Yang Lian, hozzátéve, hogy átvitt értelemben beszél, de persze szó szerint is értette. Ha az ember saját maga tapasztalja meg egy kultúra nagyságát, csak akkor tudja megítélni, mekkora helyet foglal el a világban – hangsúlyozta. Ránézve a Janus Pannonius Díj tablójára, olyan költőket látunk, akik elévülhetetlen érdemeket szereztek. A kultúrák messiásai, terjesztői is – mondta. Yang Lian óriási kitüntetésnek nevezte az elismerést, nemcsak magyar, de nemzetközi viszonylatban is. Majd megosztotta a közönséggel, hogy gyermekkorában rengeteg Bartók-zenét hallgatott Kínában, s az, hogy most Bartók szülőföldjén hallgathatja, külön ajándék. Yang Lian úgy fogalmazott: a műsor a Ji King és Bartók összekapcsolásával az egyetemes kultúra háromezer éves vérvonalát húzta meg. A költő ezek után a Ji King zeneművet komponáló Balogh Máténak dedikálta és adta át magyar nyelvű kötetét.

Szó esett az előző nap lezajlott Nemzeti Vágtáról is, amelyen részt vett a kínai vendég, és nagy örömének adott hangot hogy épp egy kínai versenyző nyerte meg a versenyt. Egyébként a „horse sprint” szót csak most tanulta meg, ismerte be nevetve a mindig jókedvű Lian. Elmesélte: nagyanyja mongol származású, vagyis köztudottan lóra termett nép szülötteje, így ő most lelkesen élte át a lóverseny izgalmát, a gyönyörű technikát. *„Mi, mai költők próbálunk rövidtávfutással maratont futni – fogalmazott. – Minden egyes sorunk maga a dinamizmus, egész életünk egy maraton. A könyvet elolvassa mindenki alkosson véleményt, hogy én le tudom-e futni a távot. Attila utódjainak joga van ezt minősíteni”* – mondta búcsúzóul a kínai alkotó.

Az első rész zárófelvonása egy meglepetés-produkció volt: Vajda Marcell tizenhét éves zongoraművész kínaiul köszöntötte Yang Liant és fejezte ki boldogságát, hogy itt lehet. A különleges tehetségek osztályában, Budapesten tanuló ifjú zongorista egy Liszt-művet hozott ajándékba a költőnek, a *Mefisztó-keringőt*. Túlzás nélkül állítható, hogy Vajda Marcell játéka felrobbantotta a termet, és kétségkívül a gálaest magasan kiemelkedő csúcspontja volt. A kotta nélkül, lenyűgöző dinamizmussal játszó fiatal egyégyé vált a zenével és a zongorával, szinte más dimenzióba helyezte a pillanatot a közönség számára.

A gálaest második részében került sor a műfordítói díjak átadására. Szócs Géza elsőként **CLIVE WILMER** angol költő jóbarátját és munkatársát, **Gömöri Györgyöt** köszöntötte. Gömörinek nemcsak a magyar költészet nemzetközi áramába való bevezetésében vannak elévülhetetlen érdemei, de Békássy Ferenc visszahozatalában is – hangsúlyozta a PEN Club elnöke. **CLIVE WILMERt**, a műfordítói díj egyik jutalmazottját – a más nyelvre magyart átültető költőt – Gömöri György méltatta. Wilmer cambridge-i egyetemi tanár, s közel öt évtizede dolgoznak Gömörivel társfordítóként. Kiváló fordításaiért 1988-ban vehetett át emlékérmét a PEN Clubtól. S bár magyarul nem beszél, Gömöri nyersfordításai alapján dolgozik, rendkívüli vershallása és

páratlan szókincse révén keze alatt hiteles angol nyelvű versek születnek a magyar alkotásokból. 2005-ben Pro Cultura Hungarica díjban részesült, nem sokkal később Artisjus különdíjban. Több mint húsz magyar költőt – köztük Pilinszkyt, az Angliában különösen népszerű Radnótit és Petrit – szólaltatott már meg anyanyelvén.

Saját költészete a klasszicizmuson alapuló későmodernséget képviseli – folytatta barátja és kollégája a méltatást. *Végtelesen változatok* című, magyar nyelvű kötete Szabó T. Anna és Gömöri György fordításában jelent meg néhány éve Szegeden. Clive Wilmer John Ruskin jeles szakértője. Több európai nyelven, legjobban olaszul beszél. Tanított Páduában és Velencében. Már nyomdakész egy Gömörivel közös fordításkötetük: kilenc magyar költő 71 verse, Dsidától napjainkig. Clive Wilmer köszönetképp elmondta: hatalmas megtiszteltetés e díjat átvenni és háláját fejezte ki Gömöri Györgynek a közel fél évszázados együttműködésért. A fordítás legnagyobb értéke – fogalmazta meg az angol lírikus –, hogy kiterjeszti a saját nyelv hatókörét. Clive Wilmer megköszönte a magyar költőknek, a Magyar Pen Clubnak és a közönségnek is az elismerést. Szöcs Géza elmondta: a díjazott átvehet egy diplomát, egy dísztollat, egy ezüst érmét Janus Pannonius képmásával, és egy üveg bort a villányi borvidékről. Gömöri György hasonlóképp átvehetette a tollat, az érmét és a bort.

Az est másik díjazottja – az idegen nyelvből magyarra átültető alkotó – **PÁL FERENC** volt. A kiváló portugál fordítót **Farkas Wellmann Endre** méltatta. A népszerű és nagy újlatin nyelvekhez képest jóval kevesebb figyelem irányul a portugál irodalomra – kezdte Farkas Wellman laudációját –, s hogy ezt az aránytalanságot sikerült csökkenteni, Pál Ferenc érdeme. Az alkotó nagy hozzáértéssel segít eligazodni ebben a gazdag szövegvilágban, s bár legtöbbször José Saramago tolmácsolójaként ismerik, de emellett az újbrazil líra kiemelkedő fordítója is. Az ő fordítói és szerkesztői munkájának eredménye a tavaly Janus Pannonius Költészeti Díjjal jutalmazott Augusto Campos első magyar nyelv-

vű kötetének megjelenése is. Nem titok: már készül Fernando Pessoa válogatott verseinek magyar nyelvű kiadása, melyben Pál Ferenc elmélyíti és kiegészíti az eddig ismert képet a legnagyobb portugál költőről. Reméljük, hogy a díj ösztönözni fogja e jelentős munka elkészültét – zárta szavait Farkas Wellmann Endre.

Pál Ferenc azzal kezdte köszönetét: mióta Balassi és a testőr-írók elkezdték a fordítás tevékenységét, azóta ez egyfajta hazafias kötelesség. Hiszen a fordításnak köszönhetően „csinosodik a nemzet” és építjük a kultúrát. „Nekem nagy szerencsém van, mert alkalmam nyílt egy másik elnyomott és kis nép kultúráját, a portugál irodalmat megismertetnem” – fogalmazott az alkotó. Búcsúzóul kitért arra a bizonyos kötetre, amelyet Farkas Wellmann Endre is emlegetett, és megnyugtatta a közönséget: már le is tette a szerkesztő asztalára a Pessoa-kötet kéziratát. „Remélem, ez az elismerés glóriával övezi majd Pessoa fejét” – fogalmazta meg búcsúzóul Pál Ferenc.

Az este további részében a Pécsett részben már elhangzott zenei program következett, ám ahogy az igazán nagy előadók és művek esetében ez lenni szokott: a művészek ez alkalommal is új hangzással töltötték fel a remekműveket, és bizonyították, hogy minden egyes előadás új produkció, új élmény. Sok zenemű, így a Turandot- vagy A mosoly országa-részletek kínai vonatkozásuk miatt kerültek be a programba. Rost Andrea, Kiss B. Attila és Molnár Levente operaénekesek fellépései megunhatatlanok, Pfeiffer Gyula zongorajátékával tökéletes összhangban szólaltak meg. A záróprodukció, Bogányi Gergely és Boros Misi kettőse, melynek során a Diótörő Szvit részleteit adták elő, a tőlük megszokott magas színvonalon szólalt meg, és méltóképpen koronázta meg a 2018-as Janus Pannonius díjak átadási ünnepségsorozatát.

Laik Eszter

Yang Lian versei

az *Ahol megdermed a tenger*
című kötetből
(Magyar PEN Club, 2018)



AHOL MEGDERMED A TENGER III.

1

*Ki hozzád közelít, saját halálát idézi.
Aki kimondja, mint a letépett kőszál,
azt az ár a tenger mélyébe ragadja.
Ha nézed, madárdalt hallasz, trillás gyászzenét
amíg fülelsz, pedig csak álmaid tenger-vörös kabátja
vetül az ablakodra.*

*Rémálmaid rád borulnak, olvasnak benned,
a holttesteket kitömi az emlékezés krétaköve,
s aki melletted van és megosztja veled e gyászt,
az van a legtávolabb.*

*Úgy állsz a létben, ahogy az óceán felhabzó tébolya,
a mindent elöntő magány miatt a fülben ébredő gondolat
minden húsevő száraz héjában hófehér mérges tej,
friss vér folyt valaha. Egy csepp, és már véged.
Kiszívja életed napfényét,
a szem felnyílik, a valóságba hull
és örökre egygé válik a sötéttel.*

2

*ez halálszerű és szenvedélyes pillanat
e pillanat üres nyom hirtelen a fekete lepedőn*

*és a tengerben foglyul ejtett hús
a test tükrén át menekül
menekül önmagától
lángoló szervei folyosóján
a bénultság mint fénylő kék cél simítja káprázattá a habot*

*a lányok sietve sírnak mikor megpihennek
és mikor a tenger kinyitja párássá válnak a kristály ablakok*

*szállj el szállj oda hol a sehol vár
messze az ujjak ritmusától ahol a hangszer maga a dal
messze a sószagú szélről amely átítatja feltépi a múlt sebeit
mintha csak örök jelenben élne tovább a feledés*

*a vágy üres vize a dél fekete lepedőjén
annál jobb a vér annál fényesebb tőle a pillanat mely megvilágítja a bűnt
a mostban nincs idő és senki sem eszmél
hogy elmondja illúzió nélkül nem élhet a tenger*

3

Az erőtlen élet már nem térhet vissza.

*Az óceán közös bánatában
a nevek sérülékeny dióbelek,
a körmök ellenállnak az évszakoknak, a gyilkos büntette
halhatatlan tett,
madárszárnya megdermeszti a képeket.*

*Ki által vagy, és ki álmodik téged,
ki állít meg, fájdalmad hová ragad?*

Hisz mindig csak tükröd ördögi képzete vagy.

*Ha túl sokra vágysz, benned a világ hiánya ég,
a kék látvány igéz, de szemedre vízcsepp zárja gátnyi falát.*

*A pergő halál-homok fojtogatja az éjjeli várost, tengeri porfal,
egy hírlapi rothadó nyelvhal,
a piszkos árnyékfolt, mindig rálel a nőre munkája során.*

*Ha meghallod végül a másik fülében ébredő zajt,
akkor tárul csak fel a valóság, a mágikus tudás.*

*A múlttalan nyelv olvasnod parancsol,
hogy visszanezve lásd, önarcod félelmetes –
ha kell – és szembenéz a hamissal: kísérteties.*

*Őszi fák ezüstfehérjén mereng a történelem,
levelei mind gyászhiért hozó lapok..
Itt már nincs valóság, mégis, ezerszer meghal az égen
a tenger, annyira éles, hogy fiktív tükörképpé semmisít meg,*

és szétterjed, határtalanul, bennetek kavargva.

Fordította: Benyhe István

PILLANGÓ — ÖREGKOR

*a tenger pikkelyes szárnya is kissé kiszáradt
legyezve hűsíti a szálloda ablakkeretét odatámaszkodsz
idegen föld a bordák alatt szétterül egy megsercenő száraz levél*

*egy hideg és kék szál valamelyik gubóhoz kapcsolódik
távol épp mintha visszahúzna
még egy megrakott és éppen kipakolt napot*

*egy pillangó hátán ülni olyan, mint egy mandzsu darun ülve
mikroszkóp alatt a finom pihék fényesek
a pusztulás stílusa milliónyi dolog mögött egy bárka*

*váratlanul felemelkedik a kikötő
nem nyit mindenfele a sakktáblája
otthagyt téged lát téged mindenfele*

*várva hogy saját testszagod fokozatosan
visszaváltozzon füstszagúvá a hús, mint a lárva ismét fullasztó
Tamara a repülés teljessége ellenében a lenyomott sötétség*

*írni egyfajta, minden írást vizsgáló ragyogás
hallgatni, hogy az ablakon kívül zizegő szárnyak hangja
ütögeti a szavakat a sziklát, ahol egyedül ülsz*

*csillagok fent vannak és lent is vannak
te eddig változol unott arany szemüreged
megunta a szelek szétdörzsölte fenyegetést*

*támaszkodsz a testben lévő egy ezer
görbülve reszketve küszködve születő vízszintre
a következő tenger egy végre visszatérő tiszta vers*



Tomaso Kemeny

A modern sámán hangja — Yang Lian költészete

A szürrealista Reverdy verssora jól kifejezi metaforikusan Jang Lian adottságát:

*„Dans le ruisseau il y a un chanson qui coule”
„A patakban ének folyik”*

Fiatalkorában Yang Lian eltervezte a „ködös versformát”, a Misty Poetryt, ahogy az angolok fordították.

A verseiből kizárta azokat a szavakat, mint szocializmus, kapitalizmus, dialektika, ideológia, és csak olyan szavakat használt, amelyek teremtő érzéseket ébresztettek fel az olvasókban, emiatt kétévi földműves munkaszolgálatra ítélték.

Ahogy hazaért, részt vett a Tienanmen téri tüntetésen, ezért száműzetésbe kényszerült. De soha nem a száműzöttek énekét

hangoztatta, mert tudta, hogy a költők, bárhová születnek, elszakadnak a mindennapi nyelvüktől; tudta, hogy a versírás abból áll, hogy a költő próbálkozzon felülmúlni a nyelv határait.

A független gondolkozás és eredeti írás a költő kötelessége.

Yang Lian valójában hazatalált a kínai versíráshoz, amikor külföldön kezdett élni. Saját, eredeti stílusát és költészeti formáját *Yanglish*nek nevezte el.

A kínai absztrakt nyelv, mivel nem használ névmásokat és igeidőket, így minden a jelenben folyik, és nincs meghatározva, hogy kivel történnek az események.

Yang Lian versei konkrétan tájékoztatnak az érzésekről és az eseményekről. A körülményeket szinkronban ábrázolja, mindent a jelenbe burkol, elhagyva a diakronikus mozgásokat. Yang Liannak sikerült ezáltal a klasszikus kínai versformákat a nyugati avantgárd kifejezésekkel összefűzni. Ahogy minden a jelenben folyik, valamiképp Ezra Pound *Cantóira* emlékeztet.

A világ, az élet, a történelem Yang Lian lelki valóságára van lefordítva. A számkivetett költő verse túllépi a tér és az idők falait, életre hív egy örökös metaforikus helyzetet. A hangja egy modern sámáné, aki anyanyelvét egyesítette a nyugati avantgárd képzelőerejével.

Olaszországban Ezra Pound kiadója, Scheiwiller adta ki verseit, Angliában a Bouldaxe Books, és ma végre Janus Pannoniusszal találkozhat, a diakronikus magyar nyelv muzsikáját az ő szinkronikus ritmusával gazdagítva.

Mint ahogyan a szürrealista Reverdy megjósolta: „*Dans le ruisseau il y a un chanson qui coule*”, „A patakban ének folyik”, ez a patak magyarul is folyik mától kezdve.

Kedves hölgyeim és uraim, boldog vagyok, hogy laudációt mondhattam itt, Janus Pannonius házában. Yang Lian versei fölébresztik még az alvó emberi lelkeket is – remélem, hogy én nem untattam magukat, bár látom, hogy senki sem aludt el, ez jó jel...

Gömöri György

Clive Wilmer, a magyar költészet hiteles angol fordítója

Clive Wilmer angol költő, műfordító, cambridge-i egyetemi tanár, és kedves barátom. Majdnem öt évtizede ismerem, és dolgozunk együtt mint társfordítók. Clive a modern magyar költészet egyik legkiválóbb fordítója, akit a Magyar PEN Club egyszer már elismert, amikor 1988-ban emlékéremmel jutalmazta. Bár Wilmer nem beszél magyarul, rendkívüli vershallásának, tekintélyes angol szókincsének és technikai tudásának köszönhetően hiteles angol versekké tudja formálni az általam előkészített vers-nyersanyagot. 2005-ben Clive Pro Cultura Hungarica-díjat kapott a magyar kultúra közvetítéséért. Több mint húsz magyar költőt fordított angolra, köztük két kötetet Petri Györgytől, egy kisebb válogatást Pilinszky Jánostól, több gyűjteményt saját verseimből, és nem utolsósorban két kötetet az angol nyelvterületen nagyon népszerű Radnóti Miklóstól – ezek közül az első, a *Forced March* című kötet Artisjus-különdíjat is kapott. Clive, mint ezt több ízben elmondta, a versfordításokat saját költői munkásságának szerves részének tekinti.

Fordítói munkáján kívül nagyra tartom Clive saját költészetét, amelyet a klasszicizmuson alapuló későmodernség jellemez. Nyolc saját kötete jelent meg angolul és egy válogatott kötet Szegeden magyarul *Végtelen változatok* címen, amelyet Szabó T. Anna és én fordítottunk. A szépirodalom, pontosabban a költészet mellett Clive sokat írt és adott elő képzőművészeti témákról, és elismert szakértője William Morris és John Ruskin műveinek. 2009-ben megválasztották őt a Guild of St. George Nagymesterévé, ezt a céhet Ruskin alapította 1870-ben. Bár Wilmer magyarul nem, de több európai nyelven beszél, talán a legjobban olaszul, és tanított Páduában és Velencében is.

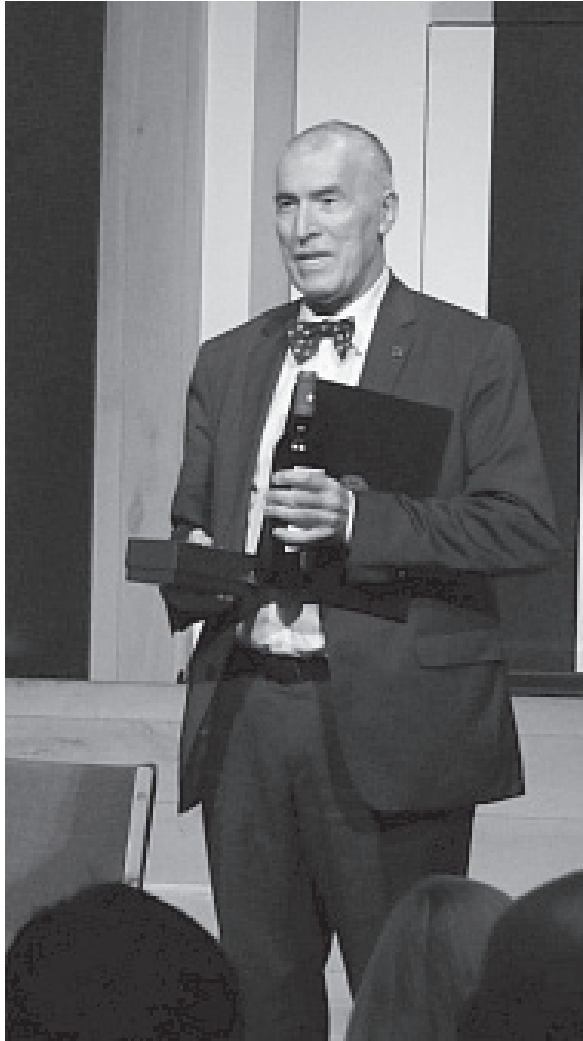
Nagyon aktuális, hogy a PEN Club az egyik idei Janus Pannonius műfordítói díjat Clive Wilmernek ítélte, mert nyomdakészen áll *Steep Path* című közös angol fordításkötetünk, ami Wilmer előszavával kilenc magyar költő hetvenegy versét tartalmazza Dsida Jenőtől a mai fiatalokig, és ami, reméljük, még ebben az évben napvilágot fog látni Budapesten.



Farkas Wellmann Endre

Egy gazdag és bonyolult szövegvilág kalauza, Pál Ferenc

Az újlatin nyelvű irodalmakhoz képest – a franciához, az olaszhoz, de még a spanyolhoz képest is – a portugál irodalom felé viszonylag kevesebb figyelem irányul a magyar irodalmi tudatban. Ennek hiánynak a felszámolásában jelentős szerep hárult Pál Ferencre. Ez igaz rá oktatóként is, hiszen a portugalisztika iránt érdeklődő diákoknak nagy hozzáértéssel segít eligazodni abban a gazdag és bonyolult szövegvilágban, amit a portugál nyelvű irodalom jelent.



Fordítóként, szerkesztőként és szerzőként is jelentős életművet mondhat a magáénak, és itt nem csak José Saramago regényeinek magyarra való átültetésére gondolunk, de az újbrazil líra legkiválóbb alkotóinak kiemelendő tolmácsolására is.

A PEN Club és a Janus Pannonius Alapítvány jelentős professzionális teljesítményként köszöni meg ezúttal azt is, hogy Pál Ferenc szerkesztői és fordítói munkássága eredményeként megjelenhetett Augusto de Camposnak, a Janus Pannonius-díj tavalyi nyertesének első magyar kötete.

Amikor Pál Ferenc ezt a műfordítói díjat kapja, nemcsak visszafele pillantunk, hanem fél szemmel a jövőbe is, ugyanis nem titok, hogy újabb nagyszabású vállalkozásba kezdett Fernando Pessoa válogatott verseinek új magyar kiadásával. Ez nem teljesen úttörő vállalkozás, Pessoa nem ismeretlen a magyar olvasónak, de ez a kötet jelentősen kiegészíti és elmélyíti azt a képet, amellyel Pessoa-ról rendelkezünk. Ezek az előzetes várakozások, de biztosra vesszük, hogy ez a díj ösztönözni fogja arra Pál Ferenc professzort, hogy ezt az ígéretes válogatást minél hamarabb letegye az érdeklődő magyar publikum asztalára.

Orbán János Dénes

Sántha Attila Filius Ursae-díjához

Az emberélet útjának felén Sántha Attila tisztos megjelenésű, negyvenesnek kinéző ötvenes, konszolidált családapja, akit legtöbbször a székely szótárak szerzőjeként, azaz nyelvészként ismernek. Nem csoda, hiszen a *Székely szótár* meg a *Bühnagy székely szótár* zseniális ötlet, senkinek nem jutott eddig eszébe, hogy elkészítse, lám, Kőrösi Csoma Sándor is elcsángált, és a tibeti szótárát alkotta meg, ahelyett, hogy ne gugujkodjon, mint az eszement, hanem üljön otthon, s magyarázza el nekünk, mi az, hogy parapács, burung meg kákkadás. S a szótáríró hajlamú ember nem túl gyakori a sículusok vad földjén, a harmadik évezrednek kellett beköszöntenie, hogy valaki megalkossa a székelyek szójegyzékét.

Már csak ezért is megérdemli Sántha magiszter a medvefi-díjat, hiszen ez olyan meredek és elszánt projekt volt, melyhez géniusz kellett, no meg egy bundás segg is, amire szinte két évtizedig le kellett ülni. Az előbbi egyébként gyakoribb, mint az utóbbi, de hogy mind a kettő meglegyen, arra nincs túl sok példánk, a székelyek között semmiképp, mert a székely az olyan, hogy mindig menyen valahová, s ritkán érkezik meg.

Sántha Attilának – számos kvalitása mellett – van egy igen jó tulajdonsága: irtózik a művészi unalomtól, gyűlöl mindent, ami nem izgalmas, ami nem extravagáns. Így a szótárát is izgalmasra írta, letehetetlen, elbűvölő.

De nem a szótáráért kapja a díjat, bár azért es – ez olyan sánthás megfogalmazás. A *Bühnagy székely szótár* bűvöletében szinte elfeledkeztünk Sántha Attila költői, elméleti és felforgatói tevékenységéről. A székely szótár népieschnek gondolt szerzője ugyanis a groteszk és az abszurd költészet erdélyi meghonosítójaként, a transzközép elmélet megalkotójaként és az erdélyi irodalmi élet és szemlélet alapos fölforgatójaként van följegyezve a krónikákba. Bizony, a székely szótár szerzője meghökkentő, alternatív, obszcenitásokkal tűzdelt lírával robbant be a rendszer-

váltás utáni erdélyi irodalmi káoszba, ő okozta az új robbanást, melyből aztán az egész Előretolt Helyőrség kinőtt. Ő hirdetett harcot az elitizmus ellen, a mai kultúrkampf csupán megkésett reakció a transzközépre és a populáris irodalom teóriájára. Sánta ha Attila fogta magát, és a posztmodernbe torkolló világot átszűrte a tiszta székely agyán, így különválasztotta az értékeket a zaccotól, de a zaccot sem hagyta veszni, hanem jól megcsúfolta.

Mielőtt e laudációnak nekikezdttem, elővettem első verseskönyvét, a *Münchhausen báró csodálatos verseit*. Mit sem veszített akkori fényéből, erejéből, féktelen vadságából. Benne van a hírhedt *Mikor az Isten* című vers, amely a kolozsvári *Helikon* folyóirat *Száz sor magány*-sorozatában jelent meg, 1993-ban. 187-en mondták vissza az előfizetésüket az agresszív, obszcén, groteszk és elképesztően metafizikus költemény miatt. Az egész kötet pont olyan erős, vagány, izgalmas és mély, mint volt ezelőtt szinte két és fél évtizeddel. Igazi medvefióka-remekmű.

A kötet és az *Előretolt Helyőrség* irodalmi lap megjelenését követően Sánta Attilát meg engem kiátkozott a váradai püspök, az ifjúság irodalom által való megrontásáért. Ezt akkor is olyan kisfiús pironkodással fogadta, mint most a felemlegetését... Adná az Isten, hogy az ifjúság az irodalom által romoljon meg, mondtuk akkor, és hát aztán most, napjainkban mennyire szükség volna erre a megromlásra...

Kortárs irodalmunk egyik legbátrabb, elvhű harcosa ez a hihetetlenül színes, minden sorában vérizgalmas székely mackó. Legérdemesebb erre a nagyszerű, alternatív díjra, melyhez nem elég jó költőnek lenni, hanem elvárás a fenegyerekség is. A fenemedveség.

Befejezésül négy sor – az anarchikus '90-es évek közepének kultikus négy sora az élet értelméről:

*„Építik már a tornyot,
melyről ledobom magamat,
mielőtt meghalnék, érzem,
bazeq, az ember szabad.”*

Salve!

Farkas Wellmann Endre

A 001-es fecske megérkezik – Dezső Kata Khelidón (Fecske)-díja

Akiket hazavártak – látszólag egyszerű, valójában bonyolult és metafizikus címet visel Dezső Kata első verseskönyve, és ha elolvassuk, még metafizikusabbnak fogjuk találni a címet. De mielőtt elolvassánk, hámozzuk meg ezt a brutálisan szép könyvet, azaz vegyük le a védőborítót, és nyomban rádöbbenhetünk, hogy épp egy abortuszt követtünk el. A táblaborítón csak a magzat marad, a hátapon pedig két sor – más, mint a védőborítón –: „*Nem marad senki. / A kert emlékezik.*”

Régóta nem volt ilyen erős versindulás a magyar irodalomban. De mitől olyan erős Dezső Kata? Elsősorban azért, mert markáns egyéni hangja van, specifikus képalkotási módszere, ami csak rá jellemző, senki másra. Ez feltűnő a kortárs fiatal irodalomban (és nem csak a fiatalban), hiszen az az érzésünk, mintha a verseket manapság már szalagon gyártanák, mintha valaki létrehozott volna egy elvont és érdektelen verseket író szoftvert, és az alkotna a legtöbb poeta helyett. De Dezső Kata nem tartozik közéjük. Versei rendkívül expresszívek, képei döbbenetesek. Általában kijelent, ezek a kijelentések pedig majdnem mindig meghökkenetőek. Ugyanakkor nem modorosak, nem tűnnek erőltetettnek. Nem is azok, mert aki ismeri, tudja: mikor ideje van – akár egy buszmegállóban – bepötyög egy verset az okostelefonjába, és már küldi is véleményezni az Előretolt Helyőrség Íróakadémiára, melynek ő az első számú üdvöskéje, az *Enumeráció* debütsorozat 001-ese. A könyv fülszövege precízen jellemzi az ifjú költő líráját: „*a 001-es játszi könnyedséggel írja radioaktív érzelmeket sugárzó, fölzaklató verseit, melyek súlyosak, mint az ólom, mégis mintha valamiféle transzcendens vízen lebegnének.*”

A félreismerhetetlenül egyéni hang mellett Dezső Katának van témája és mondanivalója, ami ugyancsak hosszú feltűnést

okoz a mai lírai pusztaságban, mivel nemzedéktársait vagy a polkorrektség, az illedelmesség köti gúzsba és sterilizálja lírájukat, vagy egyszerűen nincs élményanyaguk. Dezső Katát azonban más fából faragták, ő falusi lány, akit az élet nem kímélt meg, ellenben önállóságra és túlélésre, sőt harcra nevelt, miközben belül hiperérzékennyé vált. És az élet témákkal is ellátta. Megrajzolja a falu, a vidéki élet lélekrajzát. Tiszta hidegrázás a könyv egyik kulcsverse, a *Síkmodellek*: „*A falvak ifjúsága felnő: / a kukorica lent felejtett magja*”. Depresszív világ ez, kénszagú abortuszokkal, kilátástalansággal, alkoholizmussal, árvasággal. Mintha nem egy lírai alany lenne, hanem egy egész közösség tárná a világ elé ezt a drasztikus letargiát. A könyv sokkol, ugyanakkor magába szippant, fülbemászó, újra meg újra elő kell venni, mert hol egyik, hol másik brutális kép vagy verssor jut eszünkbe, azaz ez nem az a könyv, amit elolvasunk, fölteszünk a polcra, majd soha többé nem veszünk le.

Ez a könyv kommersz, ami bámulatos, mert ugyanakkor megkomplikált, komplex és elvont, de hát ez is Dezső Kata egyik titka, hogy ezt meg tudja valósítani.

És még van egy titka. Bármennyire depresszív is ez a kötet, bármennyire mellbe vág, kiakaszt, mégsem esünk kétségbe tőle. Ugyanis lüktet az erőtől, és ez az erő ellensúlyozza a pesszimizmust. A lírai alany (vagy alanyok) tudja: mindez az élethez tartozik, ezzel szembe kell nézni. A nyomorral, a csalódással, a halállal. Ugyanúgy, ahogy azzal, hogy föl kell aprítani a fát, meg kell kopasztani a tyúkot. Minden az élet szerves része, még az is, hogy időnként egy-egy ember fölakasztja magát.

Több mint egy évtizede visszavártuk, hazavártuk az irodalomba az igazi, átütő ifjú tehetségeket. A 001-es fecske már megérkezett.

Rimóczi László

Egy örült világban nem-örülten írni egyenesen képmutatás



Aki bemelegszik ebbe a szorítóba, készüljön fel jobb- és balhorgokra egyaránt, de talán még övön aluli ütésekre is. Szípor-kázó nyelvi csörték és lelemények peregnek előttünk, a válaszok mélyen vannak, de érdemes lemerülni értük. Az élénk párbeszéd-ek harsonái sokáig visszhangzanak majd az olvasóban.

GÁSPÁR FERENC *Ördögvér és vámpírangyal* című kötetével két kézzel húzza vissza a kortárs hazai irodalomból lassacskán kivesszi készülő, jóféle szürreális abszurdot. A Magyar Napló 2007-es regénypályázatán különdíjat nyert *Ördögvér* című kisregény mellé most olyan – kötetben eddig még meg nem jelent – novellákat illesztett, amelyek mind napvilágot láttak vagy hagyományos, vagy online irodalmi lapokban. Ilyen a címben szereplő *Vámpírangyal* is, mely horrorisztikus hangzása ellenére szintén inkább az abszurd humor világába hajlik. A többi elbeszélés között találunk még hasonlókat, de aki a hagyományos, realiztikus írásmód rajongója, az is megtalálja itt a kedvére valót. Nagy mérités ez: a szerző huszonöt év terméséből válogatott.

A kötet felét az *Ördögvér* című kisregény teszi ki, amely szürreális sodrását tekintve simán megállna William S. Burroughs *Meztelen ebédje* mellett. Pszichedelikus szöveggörnyezete paranoid atmoszférát teremt, a szerkezetben időnként jelentkező, fenyegető horpadásokért lédús futamokkal kárpótol. A televízió harsogásától és a kamatlábak trappolásától megsüketült világhoz

szól: ébresztő! A helyenként előforduló horrorisztikus képeket az elbeszélő kedélyes hangvétele oldja. A spirituális keresést nem kizárólag intellektuális síkon tartja lehetségesnek, hanem a zen koanok megtorpanásra készítő, a meglepetés erejével sokkoló formájában is. A zűrzavaron át tiszta tükröt tart elénk.

Minden mondatával a berögzült gondolkodásmód ellen és a szavak felszabadításáért harcol, miközben kitör a sémákból, egyfajta belső kényszernek engedelmeskedve. Mert Isten, az Abszolútum az egyszerű dolgokban bújik meg, itt pedig minden bonyolult kalamajka csak elterelő illúzió. Nem is az a lényeg, miről ír az író, inkább az, hogy miként strukturálja a rejtett mondanivalókat. Kincsvadászat ez, melyhez az értelmezés talán nem is a megfelelő eszköz. Mintha beavatás lenne. A gondolatébresztő sorok belső nézelődésre ösztönöznek minket; nézzünk csak körül odabent, és vizsgáljuk meg saját tudattartalmainkat, majd tegyük fel a kérdést: mennyire vagyunk normálisak? Minden rendben velünk? Miféle ördögök költöztek belénk, és mikor?

„Te kis vadóc, mosolyog kacéran a királylány, szőke fürtjeit hátraveti, látni engedi mélyen kivágott dekoltázsát.

Valld be, hogy felizgultál!

Hülye egy helyzet, meg kellene őt mentenem a gonosz óriás fogságából, aki a mesebeli előírások szerint kínozza őt, ehelyett egész éjjel kefélnek, orálishan, análishan, meg mindenhogyan, és akkor reggel még nekem is felajánlkozik, nem is volna annyira rossz, csak most, a Schrekk után valahogy nincs rá gusztusom.”

A szöveg anatómiáját tekintve úgy tűnik, mintha e kisregénynek önálló szervei és csontozata lenne, külön veséje, mája és gerince. A sűrűn előforduló káromkodások az események katalizátoraként működnek, mi pedig nevetünk, ahol nevetni kell, és borzongunk, ahol borzongani. Szürreális, szúrós illatú lázálom ez. Formabontó, önmaga kereteit is feszegető, műfailag nehezen besorolható. Helyenként fullasztó, émelyítő, sok rohanással és meneküléssel. Tömény, ugyanakkor részletgazdag, éles HD-regény (ha létezik olyan). A kalandozás metafizikai és filozófiai bolyongásban kulminál.

„A templom. Senki sem írja le, hogy milyen a templom belülről. Hogy félelmetes-e vagy barátságos? Hogy itt a világvégén, egy lakatlan szigeten milyen lehet egy lakatlan templom? Vagy itt hagytak vele egy sekrestyést? Egy harangozót? Nem, erről a mesék nem beszélnek. Mintha ez az egész lényegtelen külsőség lenne, pedig hát éppen hogy az ellenkezője! Legalábbis én így gondolom. Mindenesetre most átsurranunk a leírhatatlan templombelsőn, ahol vagy emberi koponyák ijesztgetik a gyanútlan látogatót, vagy virágfüzerek örvendeztetik.”

Az elbeszélések fejezetét megnyitó *Nagyvizit* egy katonai kórház zárt osztályának hétköznapijaiba nyújt bepillantást. A történetmesélés szenvedélye fűti itt is a sorokat, az elkápráztatás hiú szándéka nélkül. Joseph Heller *A 22-es csapdájának* keserédes derűjével ábrázolja a katonai miliőt, ahol már csak kínjában nevet az ember. De nevetni kell. A nevetés gyógyszer.

„F. bénultan feküdt a harmadik elektrosokkos kezelés után. Már nem akarta bekenni a poharainkat niveával, és bélyeget sem ragasztott a krémtől ragacsos edényekbe, mint ahogy a kezelés előtt szokta volt: nem csavargott el, és nem zabált héjastul narancsot a szoba közepén állva, félrefordított fejjel, a nyálát csurgatva...”

Az *Ászpókerből* kiderül, hogyan kutatja a szerző a háborúk életherdáló, értelmetlen örületére a magyarázatot, és hogyan nem találja. A novella szakmai tudatossággal, történelmi jártassággal precízen megkomponált krízisrétegei azonnal beleviszik az olvasót a rövid, de annál veszedelmesebb történésekbe. A sodró, lendületes irodalmi cselgáncs konklúziója talán ennyi: az élet értelme az értelmes élet. Bravúrosan építkeznek a szavakból, újraértelmező társasjátéka pedig különös utat jár be. A novellák a kisregényhez képest is működnek, a nyaktörő manőverek itt sem maradnak el, csakúgy, mint az univerzum entrópiájának motívuma, ahol az analógia játssza a kulcsszerepet. Bizarr tükröződések bontakoznak ki előttünk, és egyértelműen kitűnik, a szerző tisztában van vele, hogy egy folyamatosan ellentmondá-

sokkal teli, örült világról könnyedén és csacsogva írni modoros-ság és képmutatás lenne. Gáláns játéktereivel paradigmaváltásra kész, értő olvasókat keres.

„Kövéren és tunyán úsztak a holtak a Tiszán lefelé. Nem tudták, miért úsznak, és azt sem, hogy hová. Időnként a halak beléjük kapdostak, de nem érezték jóízűnek őket, és gyorsan odébb úsztak valami éltetőbb táplálékot keresve maguknak.”

Ha vidámak vagyunk, azért iszunk, ha szomorúak vagyunk, akkor meg azért – tartja az ősi, empirikus mondás, de az biztos, hogy e kötet mellé jólesik majd egy feles, jobban életre kelnek tőle a színek. Érdeemes elmélyülten figyelni ezt a tájat, mert még szélcsendben is zajlik itt valami.

Gáspár Ferenc: *Ördögvér és vámpírangyal*. Coldwell Art Könyvkereskedelmi Bt., 2018.

Smid Róbert

Fonódó sínpoézis

A fiatal irodalmi közegben egyre inkább kikristályosodik, mit is jelent, és milyen irodalomelméleti és esztétikai problémákat vet föl a „nőlíra” kifejezés. Élénk eszmecserék folynak létjogosultságáról, hatékonyságáról, nem utolsósorban pedig pejoratív értelméről: bizonyos esetekben a „nőlíra” billog inkább korlátozza a poétikai teljesítményt, sőt ernyőfogalomként normatívvá teszi az aláterelt versek olvasatait.

Érzékelhető, hogy a legfiatalabb nemzedék olyan fontos alkotói, mint Dezső Kata, Ferencz Mónika, Kali Ágnes vagy Tóth Kinga szembemennek a hagyományos nőlírával, annak témáival, megszólalási módjával, és ezzel inkompatibilis költészeti erővonalakat hoznak létre. Ezt összemérni azzal, ami férfilírának nevezhető, azt feltételeznék, hogy az említett szerzők munkásságára devianciaként tekintünk a versekbe általánosan beleértett férfi-hanghoz képest.

A pregnáns – és nem feltétlenül jogtalan – kritikai álláspont a férfigangként emlegetett megszólalással szemben azonban elmentmondásos következményekkel jár. Amennyire invenciózuságával valóban sürgeti a lírai beszédmódok felülvizsgálatát, és meglazítja a beszilárdult költői szerepeket (mind a szerzőfunkció, mind a „lírai én” tekintetében), annyira maga sem tudja elkerülni, hogy az értelmezés munkájának előfeltételévé tegye a kettősséget, amelynek meghaladására, leváltására, ad absurdum leépítésére törekszik. Eszerint a „férfigang” a kortárs magyar lírában megköveteli a feminista kritikát. FALUSI MÁRTON ötödik verseskötete, a *Halálos szótövek kertje* ilyen kontextusban is fontos szerepet vállal magára. Szépen szemlélteti, hogy a kortárs



versbeszéd kritikai felülvizsgálatához nem kizárólag az ideológiai kritika (gyakran a szöveget megkerülő) útjain keresztül jutunk el, hanem esetenként éppen az ideológiai kritika kritikáját nyújtva.

A *Halálos szótövek kertje* erotikum és ideológia izgalmas egymásba fonódása, ez képezi a rendkívül karakteres beszédmódot, amelyet a címadó darabban is megjelenő gondolatrítmus még erőteljesebbé tesz:

*hogyan aztán megkérdejen
a középkorú luxuskurva
rábökve egy új óvszertasakra
bukjon-e még rám, vagy hagyja abba;
szemhéja csüng, fityeg, mint állami
pompák lobogója.*

A kötetben politikum és privátszféra kapcsolata lépten-nyomon előtérbe kerül, leginkább az építészeti témák nyújtanak ehhez keresztmetszetet:

*Talpaton, hatalmon
kegyeletét lerója
sztálinbarokk oszlopfőhajrással
a szovjet kultúrscsóka:
május kilencedikén elváltam.*

Innen nézve kétségkívül helytálló Pécsi Györgyinek a könyvbemutatón tett megállapítása, miszerint ellentétben nemzedéktársai többségével, Falusinál észlelhető a megszólalón kívüli történelem. Vagyis nem az önmitizálást tágítja objektívvé ez a poézis, és nem is az éntörténetet kívánja eladni történelmiként.

Ezt annyival lehetne még finomítani, hogy a versek alanya szándékoltan nem nemzedéki történelmet akar megalkotni, mint ahogy Fehér Renátó vagy Nyerges Gábor Ádám teszi ezt „generációs” is nevezhető költészetével. Falusi sokkal inkább

törekszik arra, hogy egy közösség ethoszát a nemzet történetének akár elfelejtésre is érdemes vagy felejtésre ítélt mozaikjaiból rekonstruálja. Fontos szerepet kap a kötetben ehhez képest a vágás, a hiányos szerkezet, ami az olvasót elsősre megzavarhatja, ha éppenséggel a kollektív történelem felől kívánja értelmezni a verseket. E vágások azon szélsőségesen alanyi passzusokban öltönek testet, amelyek felől kölcsönös szobordöntés folyik az egyéni élettörténet és egy nemzet történelme között. Az egyik állítása a másikat szükségképpen rombolja, azonban ez a kölcsönhatás is kivétel nélkül felfüggesztődik, illetve leépítése reflektálttá válik, valahányszor afelé mutatnak a versbeszéd vektorai, hogy a történetiség nem tervezhető meg, és nem rendelhető szigorú logikai kapcsolatok alá.

Ennek alapján a kötet egyik csúcspontját jelentő *Barbárok* úgy nagyítja ki és rendezi be három falu viszonyának és egyéni sorsának alakulását egy településsé tágított kocsma díszletei között, hogy egyrészt a falvak összeolvadása egy kártyajátzsma dinamikáját ölti magára, másrészt az „alsó-”, „közép-” és „felső-” előtagok mindinkább hangsúlyozzák a hiányzó helységneveket. A falvak meg nem nevezése csak felhívja a figyelmet a belőlük eltűnt dolgokra (pl. az istállóra, az autonómiára stb.), ezért még az olyan önlegitimáló hiány is, minthogy „megszűntek a lapok, / csak nem adnak hírt róla, mert megszűntek”, jelöltté válik. Ez a hiány különösképp feltűnő azzal a jövővel szemközt, amely játszóteret, ravatalozót és kevertet ígér az ultipartihoz – feltételezhetően településfejlesztési pályázatokból. Az ismétlődő, mindig más jelentésmezőt kihasználó gondolatritmusa az alsó–közép–felső helyzetnek (akár ruházatra, akár a légköri viszonyokra, akár az emberi testre, akár a társadalmi osztályokra vonatkozzék is) egyértelművé teszi: hiába a harangok összehangolása a három falu között, semmifajta harmónia nem várható, amennyiben a még ott lakók nyelvfeledtsége éppen a nyelv önmagára záródásával eredményez körtáncot alsók, középsők és felsők között.

Az ilyesfajta narratívabontás, azazhogy a narratíva lehetetlen-ségének bizonyítása az ismétlődő, ritmikus alakzatépítkezéssel

egyáltalán nem nevezhető ténélküli vállalkozásnak. Ugyanis a fiatal lírikusnemzedék – többek között Mohácsi Balázs, Zilahi Anna – kifejezetten tematizálja a kortárs versbeszédnek a történeti avantgárd felé leróható főhajtás szükségességét. Falusi kötetefelől is olvashatóvá teszi magát.

A '20-as, '30-as évek Kassájkjának különleges alkotói világa a *Halálos szótövek kertjében* is egyre-másra visszaköszön. Ez a szerzői pozíciót érintő kitüntetett poétikai figyelemben érhető tetten, ami Kassáknál úgy jelentkezett, hogy saját magát kvázi-közvetlenség-gel igyekezett rögzíteni a versekben. Falusinál a *Költözködésben* a művészettörténet epizódjaira tett kritikai, sőt inkább személyesen cinikus reflexióktól („*agyagtalajt / magyar szecesszió fog oly bravúrral, / hogy törzséből egyetlen ág se hajt*”) a konkrét építészeti formáig, a palotanegyedig jutva, a beszélő rögtön ellenpontosza is e mozgást (absztrakt és kézzelfogható között) a szándékosan túlartikulált osztálykülönbséggel (pl. a szolgálati lakással, a pláza tömeg-hajnyíroszalonyjával). Ezeket a maga kreálta feszültségeket aztán a megszólaló nem oldja fel, mindössze maga mögött hagyja azzal, hogy ismét csak önmagára koncentrálna („*Naponta nyomkods pattanást, előlről / kezdődő visszahízásom felőről*”). Mivel itt a rímképletben váltás történik, a kínrím ugyanazt a cinizmust érzékelteti a megszólaló önmagával szembeni megnyilatkozásával is, mint tette azt a magyar szecesszió megítélésénél. Tehát kommentárjainak stiláris egyneműsége révén – ami kizárja, hogy az önkomentár valamifajta egyediségre tegyen szert, ezzel is ellehetetlenítve az alanyiség kikülönítését a beszédmód egyéb elemei közül – a versegység ismét visszatérhet az építészethez a zárlatban, azonban immár az „én”-re fókuszálva: „*mivé faraghatasz, / erezve fára, pallérozva kőből*”. Ezzel párhuzamosan a *Költözködésben* nem csupán az új hely megtalálása, illetve a talált helyszínnek éppen a megírás általi elvesztése (a tapasztalat felől), és e veszteség újbóli megírása történik meg. De egyáltalában annak a költői írástechnikának a megtalálása is a versek küldetésévé válik, amellyel mindez kivitelezhető. A kötet ennek érdekében gyakran él kettős kötésekkel: a beszélő egyrészt a környékek leírhatóságának lehe-

tőiségeit keresi, másrészt a nyelvtalálás érdekében járja be és keresztül-kasul az egyes kerületeket; angyal és Angyalföld e kettős beírás miatt egymástól elválaszthatatlan marad már a kötetnyitó *Angyalban* is.

A *Halálos szótövek kertje* ugyanakkor egyéb verstechnikái miatt is figyelemreméltó teljesítmény a kortárs líra „utazás” toposzában az új aspektusok kitapogatása során. Egyrészt, ahogy a helyváltoztatás egyben időbeli tapasztalat is, úgy a különféle kerületekben fellelhető épületek a múlt és a jelen közötti kapcsolat megteremtésének is a biztosítékai lesznek. Az építészet ezért ugyanannyira megfogalmazódik az idő művészeteként, mint a térelrendezés technikájaként.

*Te építésznek készülsz, át is nyúlsz
időn a térbe; sok árva kioszk
üvegéből kitűnne
négy matrjoska baba:
bíró, két peres fél, ügyvéd, kezükbe
nyomva a tulajdoni lap,
keresetlevél, szárazbélyegző;
(Halálos szótövek kertje)*

Másrészt, ha a kötet cím a manapság divatos biopoetikai beszédmódot irányozza is elő a benne szereplő kerttel, a szótövek inkább a fonódó villamossínek egymást keresztezésére és párhuzamosságára emlékeztetnek. A megszólaló túlzott személyesége csak annak fényében értelmezhető igazán, éppen hol tart utazásában, ezáltal pedig milyennek látszik ő maga; hogy szmokingja a XII. kerületben mente (*Ábel a Hegyvidéken*), vagy hogy „aki Budán merész, Zuglóban sarlatán” (*Költözködés*). E folytonos mozgás és a belőle következő befolyásolhatatlan alakulás azonban közel sem egy otthontalanság/otthonosság kettőségben értelmezhető csavargólírát szül. Ehelyett irodalom-, politika- és művészettörténeti alakzatok, személyek és toposzok kimozdítása időbeli megkövültségükből és kanonikus helyükből. Ugyan-

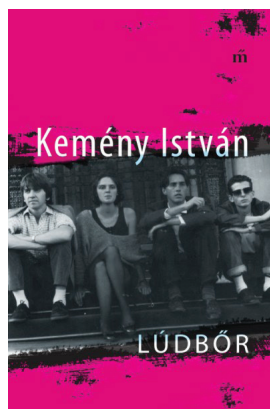
akkor a költői képeket a versek sosem stabilizálják egy új hely(i érték)en, hanem mindig útközbeni állapotban tartják (*Halálos szótövek kertje, Kötött pályán, Papillon, Ábel a Hegyvidéken*). Ennek a lírai topográfiának az eredményeként viszont az egyes kötések, fonódások maguk sem válnak már egyértelműen lokalizálhatóvá kizárólag a szövegen belüli vagy azon kívüli tényezők egyoldalú hangsúlyozásával. Szép és komplex példa az ilyen csomópontra „*az üveges tót / hanyatt, nyelvébe botlik s magyarra vált*” (*Pozsonyban és Bécsben egyaránt a pincér*) szituáció. Ebben a passzusban a bécsi pincérről azáltal derül ki magyar vendégmunkás volta, hogy a megszólaló egy szlovákokat érintő magyar mondással vezeti be a felszolgálat. Vagyis a szólás motiválja a pincér nyelvi megnyilatkozását, ezzel pedig a vers egyszersmind sint biztosít egy poetikus Pozsony–Bécs–Budapest útvonalnak.

És hogy visszakanyarodjak a kritika felvezetőjéhez, vagyis ahhoz a kérdéshez, mennyiben, azazhogy inkább miként beszélhetünk férfigangról Falusi kötete kapcsán, és a kortárs vitákban miért bírhat ez jelentőséggel a személyesség és szerepvállalás térpoetikai és ideológiaképző szövegein túl is, arra félig-meddig a szoros líraolvasáson kívül eső válasz adható. A *Halálos szótövek kertje* pontos képet ad ugyanis arról, ami „férfiérzékenységnek” nevezhető: ez az önmegvalósítás azonosítása a felvállalható szerepek tűrésével. Ha a versekben elének táruló utazások bármilyen mértékben kalandként olvashatók, e kaland sem történelmi fogócska a megdöntött rendszerek bálványai között, sem pedig annak vesztesége, hogy az elhagyó vagy elhagyott nők a személyes történelem részévé válnak előbb-utóbb. A versek annak egyenletes zakatolásai tehát, ahogyan a harmincas férfi megéli szerepe betöltésének feladatát, miközben szembesül azzal is: generációs tapasztalatként legfeljebb ez adatik bármifajta kalandként számára.

Lafferton Luca

Ötvenpluszos esszékötet nemcsak ötvenpluszosoknak

*Született kritikusok pályázatunk
díjazott kritikája*



KEMÉNY ISTVÁN neve talán nem cseng ismerősen fiatal olvasók körében, azonban rendhagyó módon, lányai révén könnyen azonosítható: „ja, hogy ő a Kemény Zsófi és a Kemény Lili apja?!” Sokatmondó, kicsit megmosolyogtató a Kemény Istvánt bemutató Wikipédia-szócikk kezdete is: *„Kemény István (Budapest, 1961. október 28. –) József Attila-díjas magyar író, költő. Kemény Lili és Kemény Zsófi apja.”*

Kétségtelen, hogy a közelmúltban a slam poetry képviselői keltették fel sok fiatal érdeklődését a kortárs irodalom, költészet iránt. De akárhogyan is, a Kemény-lányok apjának íróját is érdemes megismerni. A megismeréshez a *Lúdbőr* című esszékötet kiváló kezdetnek bizonyul.

A kötet tavaly jelent meg a Magvető Kiadónál. Ciklámen színű alapon fekete-fehér fénykép került a könyv első oldalára, amelyen négy fiatal láthatunk. A könyv első lapjain kiderül, hogy a kép a rendszerváltás idején készült, a fiatalkori szerzőt és társait láthatjuk rajta. A kötet hátoldalán rövid, de annál ütősebb fűlszöveg olvasható: *„Aki próbált már kidobóembert meggyőzni bármiről, annak van fogalma arról, hogy igazából hol az értelmiség helye a társadalomban.”* A könyv belső oldalán a tartalom rövid bemutatását találjuk. Egyszerre modern és retró külső tehát, nem túlcizellált bemutatkozó szöveg: a magyar és az európai

életről és irodalomról, mindezek összetartozásáról szóló közel-múltbeli esszéisztikus írások gyűjteményét vázolja fel, személyes hangvételt sejtetve. Mindez már önmagában arra sarkallja az olvasót, hogy a könyvet elolvassa. És ha így tesz, nem fog csalódní.

A szerző öt fő fejezetre tagolja könyvét, valójában azonban két nagyobb egységből áll. Első felében, amely az írások kétharmadát foglalja magában, általánosabb irodalmi-történelmi esszéit, megnyitók szövegeit gyűjtötte össze Kemény, a második, egyharmadnyi rész pedig az „Ötven+1 irodalmi pillér” címet viseli. Ebben ötvenegy irodalmi művet mutat be a saját válogatása alapján. A könyv ezzel együtt csak kétszáz oldal, nevetve végig lehetne olvasni legfeljebb pár nap alatt, de hamar szembesülünk vele, hogy pont nevetve nem lehet. Gördülékeny stílus, olvasmányos, rövid szövegek jellegzetes, finom humorral, mégis rövid időn belül nehéz lesz a szíve az olvasónak. Depresszív keserűség jellemzi a közéleti jellegű írásokat. Mintha a magyarok és az európaiak sorsa a rendszerváltás eleinte forradalmian felemelő pillanata óta elindult volna valamilyen láthatatlan, de egyre meredekebb lejtőn, ahonnan nincs megállás, egyre csak haladunk a szellemi-lelki pusztulás felé. A könyv visszatérő motívuma például az, hogy az író nem tud jövőképet nyújtani gyerekei számára, legszívesebben elküldené őket az országból, mert az, ami itt van, szerinte nem kilátás. Persze lehet, hogy egy fiatal más országban akar boldogulni (sőt, manapság inkább ez a jellemző), de az, hogy egy szülő „önzetlenül” kifejezetten „kivándorlásra” biztatja gyerekeit, mégiscsak szomorú. Ugyanakkor kiderül, az elbeszélő gyerekei nem törik ilyesmiben a fejüket. A szerző-apa is arra jut, hogy vannak érvek Magyarország mellett. Ady az egyik. Adyval együtt a minőségi magyar irodalom, a magyar nyelvi kulturális közeg lehet a legfőbb érv a maradás mellett, a másik pedig a (végül) beismert személyes felelősség, amely szintén visszatérő motívum a kötetben. Azaz, ha valaki nyomorúságosnak érzi országát, arról nemcsak a politikusok tehetnek, hanem saját maga is.

S bár Tamás Gáspár Miklóstól Orbán Viktorig, sőt még a Magyar Gárdáig is eljutunk, hál' Istennek nagyobbbrészt irodalmi

alkotások kontextusba helyezéséről és azok jelentőségéről szól a könyv. Például, hogy miért örökérvényű Ady vagy József Attila költészete. Vagy mitől érthetőbb Virginia Woolf napjainkban, mint saját korában. Milyen a jó vers? Miért nem érthetjük meg az európai kultúrkört a német irodalom nélkül? Hogyan lehet a véres huszadik század ellenére érvényben az a tétel, hogy igenis minden élet fontos, „mindenkiért kár”, amit Kemény István szerint legkiválóbban Elias Canetti fogalmaz meg.

A kötet második fele kétségtelenül izgalmasabb, s adódhat a kérdés, miért nem ez a rész lett terjedelmileg meghatározó. Vagy miért nem csak könyvajánlókból áll az egész kötet. Mintha nem lenne elég egyértelmű az átjárás a társadalmi esszék és a könyvajánlók között. Ráadásul egyértelműbb a koncepció a könyvajánlóknál (szubjektíven kiválasztott könyvek), ahol egy-két oldalban foglalja össze Kemény, miért meghatározó élménye az adott mű. Világos beszéd. A pillérekből tehát nem egy kötelező „illendőségi lista”, irodalomtörténeti paradigmasor körvonalazódik (hiszen „csak” ötven+1), sőt van néhány meglepő választása is. Mint például a Rotterdami Erasmus: *A balgaság dicsérete*, a *Kommunista Kiáltvány* vagy a Venyegyikt Jerofejev-féle *Moszkva-Petruski*. A választott művek legnagyobb része azonban inkább klasszikus, ismert mű: Platón *Szókratész védőbeszéde*, Cervantes *Don Quijotéja*, Cooper *Nagy indiánkönyve*, Petőfi *János Vitéze*, Csokonai-, Arany-, Ady-versek, Nietzsche-től *A tragédia születése*, Dosztojevszkijtől bármi, Esterházy Péter-művek.

Az írásokat a Kemény Istvántól elvárt magas színvonal, jól szerkesztettség, finom stílus, közérthetőség és olvasmányosság jellemzi. Természetesen nem minden szöveg egyformán erőteljes, néhol elnagyolt, kifejtetlen, de kedvcsinálónak kiváló a válogatás. Szerzőjük egyben megnyugtatja olvasóját: nincs abban semmi szégyellnivaló, ha egy könyvet nem minden ízében szeretünk, vagy csak újraolvasáskor érezzük magunkénak. Vagy még akkor se.

A kötet egyik legkiemelkedőbb írása a Zrínyi-esszé, amelyet egy kreatív írói kurzuson adott elő az író. A tanulmányban Ke-

mény István bevallja, hogy nem szakértője Zrínyi életművének, sőt különösebben nem is kedvelte. Az előadásra készülve azonban felfedezte és elismerte, milyen nagy formátumú közéleti és irodalmi személyiség a költő-hadvezér saját korában, illetve hogy a tizenhetedik századi hős a későbbi korokra (egészen napjainkig) milyen komoly hatást gyakorolt. S végül eljátszik a gondolattal, milyen lenne, ha a huszadik század elején vagy például éppen a rendszerváltás idején születik Zrínyi, hogyan tudnánk az ő életfelfogását értelmezni ma.

Kemény egyik alapolvasmánya *Lukács evangéliuma*. Szép-szomorú hasonlata szerint pár évtizede még nem volt kérdés, hogy európai szállodák éjjeliszekrényében ott találtuk legalább az Újszövetséget, hiszen a Biblia alapeleme az európai kultúrkörnek. Ma már sem az *Újszövetséget*, sem az egységes létfelfogást nem találjuk európai világunkban. Cervantes *Don Quijotéja* is ott van az „ötven plusz egy” között. Kemény István szerint nem kisebb a regény érdeme, minthogy az egyik „legújserűbb írói koncepció az Odüsszeia óta”. A regény kegyetlen szépséggel ébreszt rá minket, olvasókat az élet rövidségére, ezért fontos, hogy „zörgő páncélunkban” mi is útnak induljunk. Sancho Panzával persze, aki szintén mi magunk vagyunk. Hasonlóan releváns írás az *Adalékok az élet értelméhez* című esszé, Kóka Rozália könyvének ismertetője. A *Hegyen s földön járogatok vala* című könyv 2006-ban jelent meg, és Kóka Rozália csángó népdalgyűjtési útjairól szól.

Kemény István úgy ír, mintha éppen a velünk szemben lévő fotelben ülne, és beszélne hozzánk. Izgalmasan vezeti az olvasót, összefüggéseket láttat meg irodalom és közélet, magyar és európai viszonyok között. Minden depressziója és keserősége ellenére kedvet kapunk a további olvasáshoz, a további tájékozódáshoz. Ha pedig abból indulunk ki, hogy nem irodalmi nagylexikont forgatunk, sem kritikagyűjteményt, amely nyilván részletesebb leírásokat adna a jelenlegi szubjektív esszévalogatásnál, és elfogadjuk, hogy mindenben nem azonosulhatunk a szerző meglátásaival (miért is kellene?!), akkor kivételes olvasói élményben lesz részünk. Kemény István lényeglátásával, tájékozottságával,

stílusával és gondosan felépített, logikus gondolatvezetésével lenyűgözi olvasóját.

Minthogy a könyv első felében magyar és egyetemes politikai és irodalmi kérdéseket városi értelmiségiként feszeget a szerző, kifejezetten jó elsőgenerációs, Budapestre költözött értelmiségi szülők kicsivel a rendszerváltozás előtt született gyerekeként olvasni, hiszen a családot érintő politikai-történelmi kérdések közvetlenül érintették és határozták meg tájékozódását a világban. Összekapcsolja a szülők kulturális hovatartozását, nemzedéki élménykörét – Illés, Beatles, Kovács Kati, Bizottság zenekar, bachelit-korszak – a mai fiatalokéval.

A *Lúdbőr* olvasása közben jövünk rá, hogy az ilyen jellegű könyvek, mint a Kemény Istváné, tulajdonképpen hiányoznak a polcunkról. Amelyek életszerűen, személyesen, szenvedélyesen, nekünk szólóan beszélnek irodalomról, költészetről, általában a minket körülvevő világról.

Tehát ki lesz a következő *övenpluszegyes*?

Kemény István: *Lúdbőr*. Magvető, 2017.

Frei Gabriella

A mindentudás fájdalma

*Született kritikusok pályázatunk
díjazott kritikája*



Egy orosz regény, legyen bármilyen izgalmas vagy könnyed, a nevekkel mindig képes megizasztani az olvasót. SPIRÓ GYÖRGY *Diabolinája* hiába magyar, mégis végsőkig fokozza ezt a hatást. Amikor pedig kikeveredünk a szereplők és információk fejfájdító sűrűjéből, azt vehetjük észre, hogy e tragikomikus korrajzból egy- valami vésődött belénk igazán: a diktatúra nyugtalanító hangulata.

Mert hiába kapta címét elbeszélőjéről, a *Diabolina* főhőse mégis maga a Szovjetunió, a totalitárius rendszerek mintadiákja, és rajta keresztül minden más hasonló államberendezkedés. Az Olimpiada névre keresztelt, finom önfényezésre és öniróniára egyaránt hajlamos krónikás saját szűrőjén préseli keresztül a kort és benne legnagyobb szerelmét, Makszim Gorkijt (eredetileg: Alekszej Makszimovics Peskov). A Lipának, majd a sorrentói „száműzetésben” Diabolinának (=Boszika) becézett asszony régi barátjával és jótevőjével, a színész Marija Fjodorovnával való találkozás hatására változik élő, ám szubjektív enciklopédiává, hogy csapongva idézze fel a megtörtént eseményeket és azok egytől egyig valós szereplőit.

Egyértelművé teszi, hogy e szerencsétlen időben csak a besűgők és a talpnyalók juthattak valamire, sőt olykor a pusztá életben maradáshoz, esetleg mások védelmében kellett vállalni valamilyen funkciót. Utóbbi tudatában mentegeti Lipa a nagy orosz író, akit legtöbbször Alekszejként emleget. Talán nem véletlen, hogy Spiró a csupán olasz ismerősök által használt, démoni hangzású Diabolinát választotta címül, a Lipában rejelő több személyiség

közül ugyanis az „ördög ügyvédje” az egyik legerősebb. A Leninnel és Sztálinnal egyaránt lepaktáló, látszólag rendszerbarát, valójában „megúszós forradalmár” minden vitatható lépését tudja igazolni. Azt sugallja, hogy Gorkij azért nem lett soha valódi belső ellenség, majd mártír, mert úgy vélte, a hatalmasok (ál) barátjaként emberéleteket menthet. A diktatúrát jellemző apró epizódok közül többel is azt támasztja alá, hogy az író folyamatosan csapdában vergődött, bármit tett, az felhasználható volt ellene. Az egyébként nyers, néha egészen hűvösnek tűnő mesélő e kényes helyzethez kivételes empátiával viszonyul.

Talán ebben az attitűdben fedezhetjük fel leginkább az elfogult, Gorkijért epekedő nőt, akit Spiró egyébként jól elrejtett a sorok között. Nagyot csalódik, aki a – fülszövegre is hagyatkozva – valamiféle romantikus sztorit vár a nőcsábász Gorkij utolsó kedveséről, az őt végsőkéig ápoló, odaadó hősnőről. Lipa érzelmei – bár már a mű elején nyíltan megvallja őket – olyan diszkrét és rejtettek, hogy legtöbbször csupán célzásokból értesülünk róluk, sőt mintha néha ő maga is elfelejtené, hogy szerelmes. Spiró a szöveg egészében helyezi el az információmorzsákat arról, hogy tulajdonképpen mi is vonzotta Lipát a csúnya, tüdőbeteg íróhoz, akit amúgy elviselhetetlen ripacsnak tartott. Számtalanszor még az oroszok irodalmi megváltójaként ünnepelt Gorkij alkotásairól is lesújtóan nyilatkozott, az *Éjjeli menedékhelyről* például eképpen: „...nem történt benne semmi, a szereplők nyomora nem hatott meg, láttam annál rosszabbat is.”

De lehet, hogy mindezzel a szerelem lényegére tapint Spiró, hiszen ki mondja, hogy ez az ősi érzés egyáltalán magyarázatra szorul? Ha ebből az aspektusból szemléljük az írást, akkor a legcsöpögősebb hollywoodi film sem mondhatná el szebben, hogy a szerelem megmagyarázhatatlan csoda: csak van, és kész. Alekszej és Lipa között már csak a művész utolsó éveiben alakul ki fizikai kapcsolat, amely azonban ki is merül a haldokló férfi naturalista, objektív eszközökkel ábrázolt ápolásában. Diabolina más érzelmeit sem veri nagydobra, egyetlen gyermeke haláláról is tárgyilagosan tudósít.

A védőügyvéd és a szerelmes mellett Diavolinában könnyörtelen bíráló is rejlik, aki maró gúnyba hajló ironiával tekint maga körül mindenre és mindenkire, főként a teljes orosz népre és az annak nevében szólókra. Kritikái a legkeményebb megmondóembereket, cinizmusa a sorozathős Dr. House-t juttatja eszünkbe („Mindenki hazudik”, véli). Csípős megjegyzéseivel a neki kedveseket sem kíméli, legkevésbé magát Gorkijt. Az őt felemelő Marija Fjodorovnáan keresztül például a színésznők és írók korokon átívelő, kölcsönös és praktikus vonzódására mutat rá: *„A másik díva, Olga Knyipper rávetette magát Csehovra, az én asszonyom pedig, hogy le ne maradjon mögötte, rávetette magát Gorkijra.”* Úgy lehet őt kedvelni, mint egy híres újságíró, esetleg parodistát. Jó fejnek tartjuk, nevetünk a humoros beszólásain, de nem biztos, hogy szívesen ismerkednénk vele, hiszen akkor mi is célponttá válhatnánk.

Egy kicsit szuperhős is. Szegény családból küzdi fel magát, négyévesen már olvas, cselédként kezdi, mégis tökéletes értelmiségi attitűdöt sajátít el, szülész-nőgyógyász képesítést szerez. Rendszerkritikus szemlélete, veszélyes ismerősei sem sodorják bajba, pedig a végén még Gorkij többi (hivatalos) orvosát is kivégzik, az író meggyilkolásának vádjával. Részletes, mindent átlátó tudása egyben Spiró Györgyé, ahogy a rendszer iránti mély undora is.

A másik főszereplő, Gorkij esendősége ellenére sem túl rokonszenves, de nem is taszít, inkább mulatunk rajta. Lipa leírása szerint egy igazi „műparaszt”, egy „nyomuló ripacs”, saját művein nyilvánosan zokogó, megjátszós majom. A kommunizmussal lassan alakul ki se veled, se nélküled viszonya, amely egész életét meghatározza. Emigráns is, meg nem is, forradalmár is, meg nem is, évtizedeken át haldoklik is, meg nem is. (Lipa szerint azt hitte, „ő lesz az első, aki túléli a halált”.) Lipa az olvasóval együtt szánakozik naivitásán, például amikor „inkognitóban” tapasztalja meg a kifejezetten számára megrendezett moszkvai jólétet, vagy az átnevelő táborban méri fel a szintén neki szóló hamis körülményeket. Van benne ravaszság is, Leninnel, később Sztálinnal kölcsönösen játszadoznak egymással, mialatt kétség-

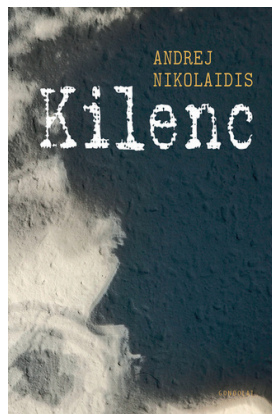
beesetten próbál Oscar Schindlert alakítani, de csak annak kiábrándító, orosz változatát valósíthatja meg. (Lenin hiába ígéri meg Don Corleone modorában, hogy valakinek nem fog baja esni, ez semmire sem garancia.) Gorkij ráadásul a kuruzslókhöz is vonzódik, és lehetőségeit meghaladva finanszírozza volt és jelenlegi szeretőit, barátait, más „élősködőit”.

Lehetetlen volna felsorolni azt a rengeteg szereplőt, akik Diabolina és Gorkij körül feltűnnek, és igen fárasztó, hogy Spiró ezt mindössze kétszáz oldalas szövegében mégis megkísérli. Akadnak köztük olyanok, akikről mindenki hallott, meg olyanok is, akikről szinte senki. A történelem és a művészeti élet alakjai – Sztanyiszlavszkij, Makarenko, Csehov, Sosztakovics és persze Lenin, Sztálin – mellett Gorkij személyes köre is megjelenik. Ott van Mura, a kavarós, agresszív egykori szerető, aki lehet, hogy kém, de az biztos, hogy „akkor is hazudik, amikor kérdez”. Vagy Gorkij fia, Makszim, a klasszikus, kallódó, tragikus orosz figura. A túlsúlyosság és az extrém adatmennyiség miatt mélyebb történelmi és művészeti tanulmányok híján könnyű belezavarodni a regénybe, ahhoz, hogy mindezt átlássunk, magunknak is Diabolinának, vagy az elképesztő tudásanyagot behatóan ismerő Spiró Györgynek kellene lennünk.

Hiába a könnyen érthető, mai nyelvezet, akinek nincs ilyen komoly háttértudása, annak számára csökken a csapongó, időben oda-vissza utazgató visszaemlékezés élvezhetősége. Lipa fekete humorában és az erős szatirikus elemekben azonban mindenki találhat valami szórakoztatót. Egy ponton talán nem is véletlen az apró utalás Bacsó Péter *A tanú* című filmjére, amikor egy bekezdésen belül kerül szóba az aktuális koncepció per előre megírt ítélete és a „példastatuálás” mint nyilvánvaló cél. És persze maga Diabolina is tanú, egy olyan koré, amelyben végül „a derék embereket, a besúgókat, a szemeteket, a közömbösöket” egyaránt főbe lötték, és amilyenben többé senki sem szeretne élni.

Bittner Mónika

Végül úgyis egy saját történetváltozatot alkotunk meg



NIKOLAIDIS *Kilenc* című regényének első része olyan átütő erejű, hogy bele lehet szeretni az egész délszláv régió irodalmába. Az az egyediség, ahogyan a misztikus történeti szálakat a balkáni rögválósággal ötvözi, gyakran arra készítetett, hogy egy-egy pillanatra megálljak, és többször újraolvassak bizonyos részeket. Nikolaidisnál nem pusztán esik az eső, és unatkoznak az emberek, nála mindent megrázó zápor pusztít, és mindenki tisztában van azzal, hogy a Messiás megint az utolsó utáni napon fog érkezni.

A második rész közepétől azonban fogy a spiritusz, ami nagy kár, mert lehet ezért a szerzőért rajongani. E könyvnel kevésbé érzem találonak Slavoj Žižek „lehetetlen” jelzőjét, de Nikolaidis többi művével kapcsolatban tökéletesen egyetértek vele.

A regény egy apokaliptikus nyitóképpel indít. Hosszú hónapok óta esik az eső a montenegrói halászfaluban, és az időjárás-jelentés szerint remény sincs arra, hogy a közeljövőben elálljon. A helyiek létfenntartása attól függ, hogy ki tudnak-e hajózni, de az özönvízszerű felhőszakadás miatt a tenger szintje nem csökken, így a halászok családjának megélhetése a bizonytalanból lassan a kétségtelen megsemmisülés felé tart. Persze azt is csak komótosan, hogy még jobban fájjon. Az egész nyitásnak a fájdalmában és tűpontos leírásában mégis van valami balkáni gyönyörűség, miközben nem pusztán a szobákba, hanem a büntudattal teli lelkekbe is betekintést nyerünk, ahol az anyák azért imádkoznak, hogy minél tovább tartson gyermekük sírása, mert az legalább valamennyi enyhülést hoz az örületbe kergető esőcseppek monoton csöpögésének hangjába.

Bár a helyzet rendkívüli, szerencsére a boltokból nem tűnt el az alkohol, a dohánycsempészet is folytatódik, és ilyen vigasztaló körülmények között valahogy mégis át lehet vészelni minden katalizmát.

A második részben ismerkedünk meg közelebbről az elbeszélés narrátorával, aki foglalkozását tekintve jobb híján újságíró. A nagymamája halála után örökölt pénz nem tart a végtelenségig, azért kényszerül erre a tevékenységre; habár az első naptól kezdve a legmélyebb undort érzi a munkája iránt, mely szerinte nem becsületes embernek való. Ha valakinek ilyen markáns meggyőződése van a tisztesség fogalmáról, önbecsülés szempontjából szép feladat egy nem túl népszerű miniszter állásajánlatát elfogadni. De hát a világ tele van hatalmasokkal, belőlünk meg ugye egy van, hősünk nem hajlandó áldozattá válni egy olyan helyen, ahol mindenki azt szeretné, hogy szerencsétlen mártír legyen belőle. Az elbeszélő stílusa és a világhoz való hozzáállása megdöbbenően cinikus és kiábrándult, de ha belegondolunk abba, hogy a cselekmény helyszínéül szolgáló Ulcinj alig pár évvel hagyta maga mögött a háború borzalmait, az a legkevesebb, hogy ezen a vidéken az ember kiegészített szenttelenséggel szemlélje a történéseket.

Maga a történet egy izgalmas nyomozás, melynek fókuszában a mesélő anyjának rejtélyes alakja áll, valamint nagymamája, aki az újságírót felnevelte, és halála után derül ki, hogy nem is vér szerinti rokona. Valójában nem a cselekmény fordulatossága adja a regény vonzerejét, ennél sokkal érdekesebb az elbeszélés módja, hangneme, szimbolikus szerkezete, utalásrendszere.

A könyv címe több dologra utal. Egyrészt a La Nona Orá-ra, azaz a kilencedik órára, amit a szerző érdekes módon az isteni idő végével azonosít, másrészt Jézus halálára, ami a kilencedik órában következett be, valamint említi a terhesség kilenc hónapját is. Az események és a cím között azonban az összefüggés nem túl erős, hacsak az nem, hogy a kilenc óra körül elhangzott „Én Istenem, én Istenem! Miért nem hagyál el engemet?” jézusi kiáltására a mesélőnek az „...anyám, anyám, miért nem hagysz magamra?” sokatmondó analógia jut eszébe.

Nikolaidisnak ez a műve is lenyűgöző keveréke a filozófiai elmélkedéseknek és fekete humornak, és lássuk be, összetéveszthetetlenül sajátos stílusa sokszor zavarba ejtő, mert hogy érezze magát az olvasó, amikor tiszta szívből felnevet azon az eszmefuttatáson, hogy mi lett volna, ha Ted Bundy és John Wayne Gacy – két ilyen ravasz és tehetséges pasi – nem marad eredeti „sorozatgyilkos szakmájánál”, hanem helyette beszálltak volna a média kínálta nyilvános vitába az amerikai elnöki címért, mert egy sorozatgyilkos kiváló elnökjelölt lehet minden nagy országban. *„A tökéletes bűntény nem az, amelyben minden nyomot eltüntettek, és a legeszesebb nyomozó sem tud egyről a kettőre jutni. Az a tökéletes bűntény, amelyet nem is tartanak bűnténynek, amely legális, amely a társadalom, a hagyomány, a civilizáció és a politika elidegeníthetetlen részét képezi – az, amelyen végső soron minden állam nyugszik.”* Nem komfortos megfogalmazás, de van ennek igazságtartalma bőven.

Az elbeszélés hibája ugyanakkor, hogy második részében túlzottan hangsúlyos szerepet kap a kilences szám misztikája. A kötet 45 fejezetből áll, és a kilencedikben döbben rá a mesélő, hogy minden emlék pusztá fikció. Ezután minden jelentősebb fordulat a 18., 27., 36. és a befejező 45. fejezetben kap kiemelt hangsúlyt. Sajnálatos módon ez a számmisztikára felépített ötlet esztétikailag nem hasznosul, pedig a kiindulópontul szolgáló kilences számhoz tartozó mellékszálak még izgalmasabb lehetőségeket hordoznak magukban, mint maga az újságíró származását felgöngyölítő kutatás. A regényt dokumentáló fotók teljesen feleslegesek, a kilences szám szorzatairól és összegeiről szóló fejezet az okkultista számmisztikával pedig kifejezetten erőltetettnek hat. Ez a rész teljesen kihagyható lett volna, az egész szimbolikus struktúra inkább zavarja, mintsem egységbe hozza az eseményeket.

Mindemellett a második rész címadó témája – az időről – bővelkedik a jobbnál jobb kultúrtörténeti és társadalomkritikai gondolatokban, és ugyancsak itt fogalmazza meg azt az elgondolkodtató felvetését, miszerint: *„...a történelem fikció, mint ahogy fikció minden vallomás is – az emlékiratokról meg jobb nem is beszélni. A történelem egyaránt magyarázható a történe-*

lemkönyvek és az összeesküvés-elméletek alapján. Mindegy, hogy nyomtatott szöveget olvasunk-e, vagy egy gyertya fényével próbáljuk megtalálni a margóra citromlével írt sorokat – végül úgyis a történet egy saját változatát alkotjuk meg, azt fogjuk elbeszélni, amiben hiszünk, amit igaznak tartunk. Minden igazságunk a sajátunk lesz, a saját narratívánk. Csak egyféle elbeszélő létezik: a megbízhatatlan. Csak egyféle alkotás létezik: a megbízhatatlan. Isten is megbízhatatlan teremtőként, mire számíthatnánk akkor mástól?”

Andrej Nikolaidis: *Kilenc*. Gondolat Kiadó, 2017.



Bárdos József

A könyvek életre kelnek

A magyar közoktatást a 70-es évek óta reformhullámok rázzák meg, emellett folyamatosan ismétlődik a médiaváltás okozta siránkozás (kezdetben a tévé volt a halálos ellenség, majd jött a számítógép, az internet, aztán a mobil, most az okostelefon).

S hiába volt néhány okos szó, például Szécsi Gáboré,¹ hogy a médiaváltás a világ jelene és jövője, hogy az új médiumok a közoktatásnak nem ellenfelei, hanem új lehetőségeinek tárházai. Újra és újra kutatások sora konstatálta sajnálattal aényt, hogy a gyerekek egyre több időt töltenek a képi-elektronikus eszközök bűvöletében, és könyvet (irodalmat) egyre kevesebbet olvasnak.

Ebben a közegben igen nagy öröm értesülni arról, hogy akadt Magyarországon egy kis csapat, amely sajnálkozás helyett nekifogott a hagyományos, könyv alapú irodalmat zenével, hangzó nyelvvel dúsított interaktív szöveges-képi médiatartalommal formálni. Lenyűgöző, hogy a BOOKR Kids négy nyelven már közel 600 könyvet tett ily módon elérhetővé.

Célcsoportjuk elsősorban a gyermek- és ifjúkorú médiafogasztók tábora, bár munkájuk tágabb körökben is hasznosulhat.

Ezért aztán logikus és nagyon szerencsés gondolat, hogy együttműködésre léptek a SZTE Juhász Gyula Pedagógusképző Karának Művészettel az Oktatásért Kutatócsoportjával (MŰOK). (A háttérben egy csendes, de fontos ELTE–MOME–SZTE együttműködés van. Így ugyanis a karok szakembereinek elméleti tudása, gyakorlati tapasztalata is hasznosulhat a további fejlesztő munkában, másfelől a leendő pedagógusok már tanulmányaik során megbarátkozhatnak a holnap lehetőségeivel,



szerezhetnek módszertani tudást és tapasztalatokat az új média lehetőségeiről.

Ennek az együttműködésnek a keretében az SZTE JGYPK még az idén *Az interaktív könyv. Olvasáskészség- és szövegértés-fejlesztés a BOOKR Kids digitális mesekönyveivel* címmel pedagógus-továbbképzési tanfolyamot indít, melynek résztvevői ismereteket szerezhetnek az interaktív könyv műfajáról és a BOOKR Kids Mesetár műveiről. (Az akkreditált tanfolyamokra folyamatosan lehet jelentkezni.)

Ez a könyv elsősorban ehhez a tanfolyamhoz készült segédlet, bár remélhetően olvasóinak tábora lényegesen nagyobb lesz ennél.

Első, nagy egysége főleg az interaktív könyv kapcsán felmerülő tudományos ismeretek bemutatását szolgálja. Erre már csak azért is nagy szükség van, mert a széles tudományos alapokra építkező tanulmány mögött alig találni magyar szakirodalmat, miután mind az interaktív könyv, mind annak tudományos értelmezése még csak születőben van nálunk. Jellemző például, hogy Kovács Ilma nagy, összefoglaló munkájában² elő sem fordul az interaktív könyv fogalma.

Kötetünk viszont beavat az interaktív könyvvel kapcsolatos alapvető fogalmakba, majd ennek az új médiának a prezentációs lehetőségeit mutatja be.

Ezután ezeknek az új hordozóra készült könyveknek a különböző típusait ismerhetjük meg. Ennek során kiderül az is, hogy a BOOKR Kids interaktív könyveinek lehetőségeit bizonyos keretek között tartja az, hogy adott szövegű és képi világú nyomtatott mesekönyvekből indulnak ki, ezt teszik izgalmassá az új média nyújtotta módokon.

Az interaktív könyv használatával is megismertet ez a bevezető. Itt a technikai kérdéseknél is fontosabb az a szemléletformáló álláspont, hogy ez az új médium sem csodaszer, a gyermeknek mindennél inkább emberi (szülői, tanári) kapcsolatokra van szüksége, és ha magára marad az interaktív könyvvel, éppúgy szenvedni fog a magánytól, mint az, akit a tévé előtt felejtenek.

A bevezető tanulmány optimista módon mindjárt az interaktív könyvek érdemi kiválasztásához és objektív értékeléséhez is segítséget kíván nyújtani.

Befejezésül egy nagy sikerű, már évek óta elérhető, a MOME TechLab által kifejlesztett és kipróbált, a MŰOK által mért alkalmazások közt is szereplő kísérleti interaktív könyv létrejöttének és használatának tapasztalatait osztja meg olvasóival.

A könyv és a továbbképzés így mintegy megelőzik a jövőt, hiszen az új módszerek és eszközök már talán a következő tanévben beépülhetnek a közoktatás hétköznapijaiba. Sikerre pedig éppen csak az ilyen lassú, a pedagógusok által vezényelt változás vezethet. A központilag kötelezővé tett oktatási reformok és forradalmak kudarcá részben abból is fakadt, hogy csak a pedagógusokat és a diákokat nem vették számításba.

Ezért tartom roppant fontosnak, hogy a BOOKR Kids bemutatott mesekönyve is teret ad a pedagógusi-tanulói kreativitásnak, hiszen a képek, a szöveg, a zene, a színészi olvasás, a feladatok alapján sokféle további értelmes munka, játék képzelhető el. Amit az egyéni haladási tempóval, a differenciálás lehetőségével egyformán fontosnak érzek.

Öröm megtudni azt is, hogy a kiadói vállalkozások közül már több is (elsőként a Móra) a közös célok és érdekek alapján odaállt a BOOKR Kids vállalkozása mellé, amely a magyarországi lehetőségeket felismerve lépésről lépésre igyekszik a tantervi elképzelések megvalósításának elősegítésére. Ez a megfelelési törekvés némi veszélyt is rejt magában. Gondoljunk a magyar tantervek folyamatos átváltozásaira, a tankönyvek alacsony színvonalára, a tanterv/tankönyv kiválasztotta, gyermekirodalminak vélt szövegek egyenetlenségére. Másfelől jó volna óvakodni attól is, hogy az interaktivitás élménye teljesen a művészi élmény helyére kerüljön. Egy vers elsősorban mégiscsak művészi alkotás, és nem nevelési-oktatási segédeszköz.

Bízhatunk azonban abban, hogy az SZTE JGYPK MŰOK-kal való együttműködés e téren is jó hatással lesz a folytatásra. Beleértem ebbe a szerzők, a művek, az illusztrátorok kiválasztásában a nagyobb szakértelmet, a távlatosságot, a bátorságot is.

A BOOKR Kids interaktív könyveinek sokoldalúságáról beszélnek az SZTE JGYK MŰOK kollektívája által elvégzett min-

takutatók. Igaz, ezek a minták csekély száma és sokfélesége miatt nem hoztak általánosítható eredményeket, leszámítva azt az egyet, hogy az interaktív könyv kiváló motivációs és fejlesztő lehetőség a legkülönbözőbb életkori és/vagy egyéb okból különleges célcsoportok számára. E kis mintavételek célja nyilvánvalóan nem is volt több ennél.

Az interaktív mesekönyv viszonylag egyszerű felhasználási lehetőségéről tanúskodik a mellékelt óravázlat. Ez már önmagában megér egy misét. Olyan alapos felkészülésre ad példát, amelyet a felsőoktatásból kilépő fiatal pedagógusoktól (és nem csak tőlük) el kellene várnunk. Az óra folyamatában a tanár valóban csak a munka szervezőjévé válik. A központban a gyerekek aktív és passzív közreműködése áll. Nem véletlen, hogy az óravázlat készítője/készítői a legkiválóbb szakemberek közül való/k.

Örömteli, hogy a könyvvel való munkálkodás offline módon is folytatható, tekintettel az általános iskolai internetszolgáltatás jelenlegi megbízhatatlanságára, és az internet nélküli háztartások magas számára.

Végül szeretném felhívni a figyelmet arra is, hogy az interaktív mesekönyv a magyar közoktatás legsebezhetőbb pontján ad lehetőséget a beavatkozásra: az olvasás technikai oldalának fejlesztése és a szövegértés javítása terén. Emellett fontos lépést hozhat a gyermekközpontú iskola megszületése irányában. Segítséget nyújtva a szülőknek és a pedagógusoknak abban, hogy nem fegyelmező, kényszerítő erőként, hanem együttműködő partnerként álljanak a gyerekek mellett.

Boldog Anna–Daróczy Gizella–Horváth Dorka–Horváth Dorottya–Ruttkay Zsófia–Varga Emőke: *A könyvek életre kelnek. Bevezetés az interaktív könyv elméletébe és gyakorlatába a BOOKR Kids alkalmazásaival.* BOOKR Kids, 2018.

¹ Prof. dr. habil Szécsi Gábor CSc, tanszékvezető egyetemi tanár

² Kovács Ilma: *Az elektronikus tanulásról.* Bp., Holnap, 2007.

KÖNYVEK DIÓHÉJBAN

Bárdos László: A zárójel bezárul (Parnasszus Könyvek, 2018)

A zárójelekkel nem könnyű: néha túl hamar bezárulnak, máskor túl hosszan várakoztatják a kíváncsi olvasót, hallgatót. Olykor pedig megesik – és az összes változat közül ez a legrosszabb –, hogy csak úgy elfelejtenek bezárulni, félig nyitottan lebegnek a gondolatnyi űrben, hiányt és kételyt ébresztve.

Bárdos László (1955–2016) esetében emberileg úgy érezzük: az ő zárójele túlságosan korán zárult, több évtizednyi alkotói pályát eltorlaszolva. Másfelől, József Attilával szólva, kész a leltár: ez a válogatott verseskötet, melyet kézbe vehetünk és a szívünkbe zárhatunk, s most már rajtunk múlik, mihez kezdünk ezzel a zárójelnyi ajándékkal.

Milyen ez a költészet? Intellektuális, nyelvi síkokkal játszó, áthallásos, a nagy elődök villanásaira építkező, mert egy *poeta doctus* alkotta. Más szavakkal: a versek terét jólesően kitölti az egy személyben irodalomtörténész, műfordító, egyetemi tanár költő.

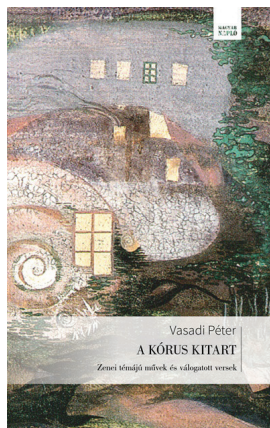
Bárdos László nem volt szószátyár alkotó: élete során megjelent öt kötetéből készült ez a seregszemle. Érdekességét fokozza Turczy István szerkesztői ötlete, hogy a versek időrendben visszafelé követik egymást. Így mintha tükörből figyelnénk az életmű ívét, alakulását – s a kötet végére érve a zárójel, amely már bezárult, újra megnyílik.



Vasadi Péter: A kórus kitart (Magyar Napló Kiadó, 2018)

Hosszan sorolhatnánk Vasadi Péter (1926–2017) költő, esszéíró díjait, titulusait, Kossuth-díjától a Nemzet Művésze elismerésig – ám ez méltatlan lenne az ő szerénységéhez, a földi dicsőségről valott felfogásához. (Indulatok, sértettség nélkül, gyermeki tisztasággal figyelte a hiúság vásárának forgatagát. Vallotta: „Az én ars poeticám az akaratlan kiszolgáltatottság.”) Azért józan értékeléssel kijelenthetjük, hogy tavaly novemberben lezárult életműve a kortárs magyar líra legszűkebb élvonalába tartozik. Jóllehet irodalmi pályája szokatlanul későn indult: első verseivel csak negyvenöt évesen, 1971-ben lépett elő nyomtatásban, bemutatkozó önálló verseskönyve pedig három évvel később látott napvilágot.

Halála után fél évvel ideje jött a számvetésnek – *A kórus kitart* címmel megjelent 290 oldalas kötet munkásságának legjavát tartalmazza. Két részből áll: az első zenei témájú verseinek és prózáinak bőséges válogatása, még a költő halála előtt készült (Halmai Tamás közreműködésével); a második szakasz pedig fajsúlyos költészetének időrendi áttekintése (Zsille Gábor szerkesztésében). Vasadi fojtottan izgalmas lírája maradandó élmény: olykor, például *A kert-kápolna orgonája a szél* című kései versének olvasásakor úgy érezhetjük, József Attila vagy Pilinszky János magasságában lebegünk, és hátaltelen gondolunk a magyar irodalom gazdagságára.



Both Balázs: Romfalon virágmag (Magyar Napló Kiadó, 2018)

A tavaly Bella István-díjban részesült, 1976-ban született Both Balázs új kötetének versvilága a határokon mozog. Fizikai értelemben vett birodalmának nyugati végpontja Sopron, amely évtizedek óta egyszerre lakó- és munkahelye; a délkeleti záróvonal pedig a magyar–szerb határszakasz, Csikéria és környéke – talán mellékes is, a költőt milyen állapotbeli kötelesség szólította oda, ezt itt most nem firtatjuk. Szellemi értelemben vett világának határait persze jóval szélesebbre húzta: elől benne a piactéren álldogáló Villon, a hősök vérével megszentelt Arad, a Moszkvából Tatár földre hurcolt Marina Cvetajeva, a Torontóból hazatért Faludy György és a cseresznyevirágos japán hangulat. Nemkülönben a képzőművészet, amelynek önálló ciklus jutott, kilenc költeménnyel: Cézanne egyik csendélete révén Párizs központjában, a Musée d'Orsay-ban találjuk magunkat, a következő vers viszont Rómába repít, ahol egy templomban Michelangelo szobrát csodáljuk.

Ám nem éppen arról ismerni fel a fajsúlyos, hiteles költészetet, hogy a határvidéken mozog, Csikériától és éjszakai őrzáratoktól függetlenül? Hogy a szabályokat tiszteletben tartja, de le-letér a kijelölt útról, saját ösvényt taposni? Hogy megközelíti a kijelölt határt, félelem nélkül? Both lírája éppen ilyen. Both Balázs igazolja magát.



Zsille Gábor

Sebők Melinda

Weöres Sándor Székesfehérváron

Weöres Sándor kivételes adottságú, született tehetség volt. Első méltatója, Bónyi Adorján a Pesti Hírlapban már 1929-ben „tiszta fényű”, „áthatóan ragyogó” csillagnak nevezte. Mesterei, Babits Mihály és Kosztolányi Dezső „csodagyermek”-nek tartották, Hamvas Béla „orpheuszi” költőnek. A kivételes formakészségű fiatal költő tehetségére a zeneszerző Kodály Zoltán, az ókortudós Kerényi Károly, a művészettörténész Fülep Lajos, a filozófus Halasy-Nagy József és a kultúratörténész Várkonyi Nándor is felfigyelt. Talán nincs is költő a huszadik század második felének modern lírikusai között, akit szélesebb körben ismernének: évtizedek óta óvodás és kisiskolák gyerekek nőnek fel derűs rím- és ritmusjátékain, gazdag nyelvének szépséges varázsdalain. Azt azonban talán kevesen tudják, hogy Weöres Sándor 1947-ben Székesfehérváron is élt egy rövid ideig, de már jóval korábban, gyermekkorától bekapcsolódott a város kulturális életébe.

Székesfehérváron Weöres Sándor születésének centenáriuma alkalmából rendezett ünnepségen, 2013. június 7-én avatták fel Nagy Benedek szobrászművész (a Szent István Király Múzeum Országzászló téri épületének falán elhelyezett) nagyszerű alkotását. Weöres 1947 júniusától 1947 októberéig volt a székesfehérvári múzeum igazgatója. Sajnálatos tévedés, hogy a dátum rosszul szerepel a domborművön.

A rendkívüli képességű Weöresnek nem kellett kapukat döngetnie: a Nyugat, a Magyar Minerva, a Szép Szó, a Válasz és a Magyar Csillag kapui nyitva álltak előtte. Mindemellett több tucat folyóiratban, napilapban, alkalmi kiadványban publikált. A vidéki lapok közül többször szerepelt a székesfehérvári Tulipán, Az Erő, a Fejér Megyei Napló mellékleteként megjelenő Új Erő, illetve Vár hasábjain. Pálffy István ezekkel a szavakkal méltatta Weöres első, *Hideg van* című kötetét az Új Erő 1934. június 10-i számában: „*Előtte a huszadik század és a huszadik életéve, a háta mögött egy verses-*

könyv. *Előtte az egyetemi évek fanyar néhány esztendeje és a sokat ígérő s egyben kevéssel kecsegtető pálya, mögötte pedig a könyvtárnyi könyvek felgyűjtött gazdagsága s a tudásnak lélekbe kamrázott kincse*.¹ Amikor Pálffy István személyes hangú kritikát közölt az 1933-ban Pécsen megjelent, *Hideg van* című kötetéről, Weöres Sándor neve már ismert volt Székesfehérváron. A Fejér megyei lapok közül Az Erőben már 1928-ban megjelent az akkor 15 éves diák *Szelek zenéje* című költeménye. Az 1930-as évek elején a Tulipán című lap közli *Hajnal, Sürgönydrótok a szélben* és a *Disszonancia* című verseit; az Új Erőben volt olvasható a *Madártávlat*. Az Új Erőt, a Fejér Megyei Napló mellékleteként megjelenőlapot Pálffy István fehérvári költő, újságíró, Weöres Sándor unokatestvére szerkesztette, aki néha Csöngén is meglátogatta őt. Pálffy és Weöres nem csupán rokonok, hanem gyerekkori barátok voltak, később is kapcsolatban maradtak, leveleztek. Kettejük levélváltása rávilágít az ifjú diákként szorongó Weöres magánéleti gondjaira, közös olvasmányélményeikre, érdeklődési körük sokféleségére.

Korai levelezésükből tudható, hogy még az 1920-as évek közepén néhány társukkal együtt alapították a Homeros Irodalmi Társaságot. Pálffy Csöngére küldött, dátum nélküli autográf levele bizonyítja, hogy Weörest már egészen fiatalon folytatásos regények foglalkoztatták, valamint unokatestvérel egy kézzel írt, verseket, elbeszéléseket és regényrészleteket közlő irodalmi lapot is terveztek: *„Ezért azt javasolom, hogy a lap tervét ne vessük el, hanem a lap maradjon meg, s minden hónap elején, félannyi tartalommal mint az első, jelenjen meg. A regényeket mellékletnek is betehetnők és így nem kellene vesződnöd a lemásolásukkal. Talán, ha a lap terjedelmét felére csökkentjük, akkor Te meg tudod írni, vagy ha nem, akkor esetleg néhány kissebb elbeszélést és verset Te ideküldened, úgy ahogy van, s én lemásolnám a lapba, melyet Te ugyanis mindig ide akartad küldeni, de a lapnak Te a megfelelő oldalait üressen hagynád, ahová én másolnám le azt a verset, elbeszélést amit te nekem egy egyszerű irkalapon, vagy azon a papiroson me-*

¹ Pálffy István Weöres Sándorról, *Új Erő*; a Fejér Megyei Napló melléklete, 1934. június 10., 4.

lyen irtad, ideküldenéd. [...] Persze, ha a lap hónaponként jelenne meg, akkor a Te folytatásos regényeidet nem kellene lemásolni, hanem az eredetit melléklet gyanánt küldöznénk ide-oda.”²

Noha e korai lapalapítási kísérletük meghiúsult, később több fehérvári lapban (Tulipán, Az Erő, Új Erő) együtt jelentek meg Pálffyval, majd a Vár című folyóirat szerkesztési munkálataiban is részt vettek. Weöres az 1938-tól induló székesfehérvári Vár alapításába két szálon is bekapcsolódhatott: egyrészt Pálffy István révén; másrészt a pécsi egyetemistaként megismert íróbarátok közvetítésével. A pécsi nemzedéktársai közül Takáts Gyulával, Tatay Sándorral és Csorba Győzővel (akikkel Pécsen Öttorony címmel szintén irodalmi folyóiratot szerettek volna indítani) is életre szóló barátságot kötött. Épp az a pécsi fiatal írógárda kapcsolódott a Székesfehérváron induló Várhoz, akikkel Weöres pécsi diákéveiben (1933 – 1938) megismerkedett, és akikkel később is levelezett. A Vár című irodalmi és művészeti folyóirat 1938 februárjától 1939 januárjáig mindössze kilenc számot élt meg, mégis fontos vállalkozása volt Székesfehérvárnak. A havonta 1500-1600 példányban megjelenő lapot a helyi újságírók, Pálffy István és Baróti Géza szerkesztették. A szerkesztőbizottság további tagjai voltak: Jankovich Ferenc, egykori fehérvári diák, a Nyugat harmadik nemzedékének költője és György Oszkár, fehérvári költő-műfordító. A lap főmunkatársai közé tartozott Weöres Sándor és Takáts Gyula.³ A lapban publikált a prózaíró Tatay Sándor és költő Csorba Győző is. Weöres rögtön az első számnak elküldi *Szájharmonikás bolond* című versét. Szintén a Várban közli *Maláji dalok, Kisváros, Suhanás, Fényes hal siklott ki kezemből* című költeményeit.

² Lőcsei Péter közli a Vas Megyei Levéltár Weöres-hagyatékában található levelet teljes terjedelmében a „KEDVES CINA!” – „ÉDES DRÁGÁM!” – „KEDVES SANYIKÁM!” Weöres Sándor levelezéséből című tanulmányában a Holmi 2006 / 9. számában. Lőcsei Péter felhívja a figyelmet a Weöres – Pálffy levelezés további (máig lappangó) értékes dokumentumaira is.

³ A Petőfi Irodalmi Múzeumban található Jankovich Ferenc-hagyaték Takáts Gyula-szervei is rávilágítanak a fehérvári irodalmi lap közös (Weöres, Takáts, Jankovich) tervére. A kéziratok dokumentumokból közöltem néhány részletet *Visszatekintés Weöres Sándor centenáriumán – Weöres versei a korabeli székesfehérvári lapokban* című tanulmányomban, Vár, 2013 / 4.

Egy készülő könyvből címmel *A vers születése* doktori értekezésének a költészet ősforrását kereső részlete is a Várban volt olvasható. A vidéki lapok közül tehát az 1940-ig tartó pályaszakasz fontos állomása a Vár volt. Noha Weöres a fehérvári lap megszűnése után 1941-től a pécsi Sorsunk és a Nyugat-utód Magyar Csillag munkatársa lett, nem szakadt meg kapcsolata a várossal. 1946. november 24-én a székesfehérvári ciszter gimnázium nagytermében rendezett irodalmi esten lépett fel Kosztolányi Dezsőné, Kassák Lajos és Jankovich Ferenc társaságában. Pár hónappal később, 1947. április 22-én Székesfehérvár törvényhatósági jogú város szabadművelődési segédtitkára, majd június 1-jén a Szent István Király Múzeum megbízott igazgatója lett. Addigra Pécssett megvédte a filozófus Halasy-Nagy József professzornál írott *A vers születése* (1939) című doktori disszertációját, és számos kötettel büszkélkedhetett. Még a pécsi diákévek alatt 1935-ben adta ki *Kő és az ember* második kötetét, ezt követte *A teremtés dicsérete* 1938-ban, *Medusa* 1943-ban (ennek a kötetének köszönhette, hogy megismerkedett Hamvas Bélával), *A teljesség felé* 1945-ben, majd a világháború után gyors egymásutánban jelentek meg kötetei 1946-ban és 1947-ben: *Elysium*, *Gyümölcskosár*; *A fogak tornáca*. Közben szellemi érdeklődése, filozófiai-esztétikai-költészeti műveltsége is sokat formálódott. A Baumgarten-jutalomból és -díjből 1935 nyarán Norvégiába, majd 1937-ben Egyiptom – India – Kína különböző városainak érintésével távol-keleti utazást tett. A világkörüli utak kitágították Weöres filozófiai-kulturális érdeklődését, határtalan képzeletét, költői fantáziáját, poétikai szemléletét.

Weöres, aki 1947-ben már országos hírnű költőként kapott Székesfehérváron igazgatói állást, hamar ráunt a kisvárosi életre, a múzeum zárt világára. Az észak-európai és távol-keleti világrészeket is bejáró, állandóan a lelki táj dimenzióit kereső és a költészet eszményein gondolkodó költő pezsgőbb szellemi életre vágyott, egy közeli olaszországi utazásban bizakodott. A múzeumi kutatásokban tapasztalatlan, költői-filozófiai égtájakon barangoló, szabad idejét italozással töltő művész képtelennek bizonyult a múzeumi feladatok ellátására. A Székesfehérváron töltött hónapok lélektani mozzanatait jól tükrözi az 1947. szeptember 3-án Fülep Lajosnak küldött levele: „*Kedves Professzor Úr, köszönöm a lapot és a mostani levelet – az utóbbit csak*

a napokban kaptam kézhez, mert közben Pesten jártam. Útleveletem sajnós még mindig nem tudtam kiharcolni, ez most egyre nehezebb; s egyre bizonytalanabb, hogy mikor jutok el Itáliába. De a lelki táj, ahová most jutottam, fölér minden utazással. Írtam arról a Profesz-szor Úrnak, hogy eljutottam valami dimenziótlan Semmibe; azt hittem, hogy innen tovább felfelé kell jutni, s ehelyett kilátás nyílt lefelé, az élet felé, mint a gleccser tetejéről a völgykatlanba. Megdöbbenő, és éppen teljes valódisága által valószerűtlen, ahogy itt megmutatkozik a lenti táj nagy vonalakban, rajta a sors felhőárnyék-mintázata és mögötte a megfoghatatlan dolgok hegytömbjei. [...] A költészethez való viszonyom sajtóságosan átalakult. Egyelőre képtelen vagyok az alkotó koncentrációra, viszont a versek szinte folynak belőlem. [...] Íme egy dalocska, melyben tulajdonképpen még csak ötlet sincs, mégis a magyar nyelv géniusza mosolyog benne; azt hiszem első eset, hogy sikerült egy isteni lényt megnevettenem:

A kutya-tár

*Harap-utca három alatt
megnyílott a kutya-tár,
síppal-dobbal megnyitotta
Kutyafülű Aladár.
Kutya-tár! kutya-tár!
Kutyafülű Aladár!*

*Húsz forintért tarka kutya,
tízért fehér kutya jár,
törzs-vevőknek 5 forintért
kapható a kutya már.
Kutya-tár! kutya-tár!
Kutyafülű Aladár!*

*Sejtelmem sincs, hogy ebből a füttyülő semmitmondásból hová lesz út tovább. Remélem Itáliába...⁴ Weöres Sándor Fülep Lajosnak írt fehérvári levele pontos dokumentum a költő lélekállapotáról és a ma már gyermekversként ismert *A kutya-tár* című*

költemény keletkezéséről. A Rómába vágyó költő versében gúnyt űz Radnóti Aladáról, a Közgyűjtemények Országos Főfelügyelőisége helyetteséből, aki az akkori nevén Bognár utca 3. alatt ellenőrizte a múzeum igazgatóját, s elég meglepő állapotban lelte.⁵ Ez a „látogatás” ihlette Weöres játékos versét, „a magyar nyelv géniuszának mosolyát”, melyben a Bognár utcai intézmény Harap utcai kutya-tárrá, a felügyelő pedig Kutyafulú Aladárrá válik. Radnóti Aladár – aki a római kori bronzedényeket feldolgozva, előtte kutatóként is megfordult a múzeumban – jelentette a minisztériumnak és Székesfehérvár polgármesterének Weöres alkalmatlanságát, majd Fülep Ferencet, a fiatal klasszika-archeológust bízta meg a múzeum vezetésével.

Az 1947. esztendő Weöres magánéletében is változást hozott, megnősült, feleségül vette Károlyi Amy költőnőt, akinek ugyanebben az évben jelent meg első verseskötete, *Szegezzetek a földhöz, csillagok* címmel. 1947 őszén Weöres megkapta a várva várt római ösztöndíjat, így feleségével azonnal Olaszországba utazott. A házaspár majdnem egy évet élt Itáliában, mivel Kardos Tibor, a Római Magyar Akadémia igazgatója jóvoltából hónapokat tölthettek az olasz fővárosban. A római ösztöndíj, az újabb szellemi utazás jó hatással volt a költőre: többek között – Kardos Tibor felkérésére – itt készült az *Egy dunántúli mandulafáról* híres Janus Pannónius-fordítása is. Mire hazatértek – az 1948-as kommunista kultúrpolitikai fordulat után – rájuk zárult a csend. Weöres Sándor is tiltott szerzőnek számított, nem publikálhatott. Hosszú évekig csak fordításait és gyerekverseit közölték. 1956-ig kellett várnia új verseskönyvére, *A hallgatás tornya* megjelentetésére, míg „tündérsípján” újra megszólalhattak mitikus varázsénekei: „*Legelőbb a part fogy el, / később minden sziget és zátony / aztán a tenger, / aztán az égbolt, / aztán a fény, / aztán a sötétség, / végül semmi sem lesz: / ott megtörténik szabadulásunk.*”

⁴ A teljes levelet közli Tüskés Tibor *Weörestől – Weöresről* című kötetében, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1993, 116–118.

⁵ Weöres állítólag egy gyermekszarkofágon „aludta ki ebéd után a délelőtti munka fáradalmait”. Kovalovszky Márta, *Harap utca* 3., Városi Képtár – Deák Gyűjtemény, Székesfehérvár, 2013, 17.

Drávucz Zsolt debütversei

Decemberi éjszakák margójára

*Ölelésed gondolatába zárkózom
míg idegenné válik újra a hozzád görnyedés.
Hajlataid nyomai, mint létrák fokai – beléjük*

*kapaszzkodom, ameddig izmaim engedik.
Kerestem a giccses szószerkezetet
a formád őrző gyűrődésre a lepedőn.
Végül csak a kis szekundnyi távolság
kényelmetlensége maradt meg
egy rosszul lefogott akkordból.*

*Mutatnám, hogyan kellene jól,
legalábbis érzéssel, de te
másra, más helyekre, más kezekre,
más érintésre, más emberekre hallgatsz.*

Bőröm pórusain lavinák –

*morajlásait nem hallod már,
s nem érnek többé szavaim
jelentéssé benned.*

Phobosz

*Egymásnak háttal töltjük a fegyvereket.
Hangosabb szavam forró hamu,
hull a novemberi első hóba.
Nem lesz már se erdőtűz, se égésnyom többé.*

*A régi port lemostuk arcunkról,
ami maradt: légszomj.
Levegőért kapkodva őrizni
mindent, mi emberbőrbe
bújtatott hajdanán.
Rosszul megválasztott
ugrás ez, szirtről sekélybe –
felszínt érő buborék
minden percnyi mosoly.*

*Az utolsó becsapott ajtó
dörrenése ébreszt.
Üvöltésem egy némafilm
három képkockája.
A csend szöveteit
szirénák hasítják fel.
Tetszhalott testünkben a szív
egymástól függetlenül
dobban meg újra.*

*Fegyverünk elsül, a párnákból tollpihék
adják meg magukat a hirtelen huzatnak:
egyikünk sem ártatlan immár.*

Mértan

*Pontként fedeztelek fel a bizonytalan síkban,
egyenetlen sorokban egyenesnek tűntél,
most görbület vagy igaznak szánt mondatokban,
bőrünk közé örök parabolát húztál,*

*s rövidülő éveim köreit eltolva
(kerületük nagyjából hat hónap)
szinuszfüggvényt rajzoltál gondolataim közé.*

*Ma már stabil síkom félegyenesének látlak:
kezdeted nem ismerem, végpontod belátom –
folytatásod papíromról túlcsúszó végtelen.*

Univerzum gombostűnyi pontban

*Srácok térdig vízben, próbálnak
messzebbre dobni, mint ameddig
a tenger ér. Kavicsok csobbannak,
szavak dördülnek. Puskaaporuk
kénes füstje hamar elül majd,
ha volt egyáltalán. Idővel nem
hallani mást, csak örökifjú kacajok
válaszát a végtelen távolságra.*

*Nincs harc az évekkal,
a lebukó Nappal, nincs félelem és
nincs kudarc, csak esélyek latolgatása,
hogy mikor hunyhat szemet felettük
egy pillanatra a kiábrándító szükség-*

*szerűség: ha tehetnék, a büfében
biztosan gravitációtól mentesen
kérnék a világot, ha már a zéró kóla
úgyis elfogyott... Én is mentesen kérném
az életem most, hogy tisztán lássam
magam az elsózott hullámok tükrében,
megtudva végre, mit akartam pontosan,*

*amikor régebben ugyanígy térdig álltam
odaképzelve téged a két kék-árnyalat
határára, várva, hogy elérjek hozzád
kavicsokkal, hullámokkal, koncentrikus
körökkel, ha már összezavartam miattad
az egész Univerzumot egyetlen
gombostűnyi pontba.*

DRÁVUCZ ZSOLT 1997-ben született Szolnokon. Középiskolai tanulmányait szülővárosában, a Ver-seggy Ferenc Gimnáziumban folytatta. Jelenleg a Pázmány Péter Katolikus Egyetem bölcsészkarának hallgatója. Általános iskolai tanulmányai felső tago-zatában kezdett alkotni, és az alkotókedv – túlélve a tinédzserkor lázadásokkal teli éveit – a mai napig sem hagyott alább. Az irodalomhoz, ezzel együtt a művészethez való viszonyulását Kosztolányi Dezső, Kassák Lajos, Csorba Győző, valamint megannyi mo-dern vagy kortárs költő és zenész alakította. A versek mellett aktívan foglalkozik zenével is.

Helyreigazítás

Szergej Pantsirev októberi lapszámunkban megjelent verse helyesen:

Szergej Pantsirev

Euterpé*

(Евтерпе)

*Találkoztunk, Istennő! A világegyetem ürében
Te voltál az alig-hang, amelyet követtem.
Most pedig pétervári márvány idéz
a parkban.*

*És hallgatsz... Az őszi Akvilon
hangtalan, szomorú énekét hallgatod-e?
Fázol magadban a fekete iharfák között?
Hideg van, múzsa...*

*Ki az, aki ma felkutatja az éjben a Plejádokat,
tekintetével áttörve rácsát a földi fogságnak?
Ki az, aki a szerelmet befogadja, mint egy kupa mérget
a vezekléshez?*

*Nincs válasz. Csak a turista kérdi hangosan:
„Ez meg ki?” – Mosolygok: „Nővérkém...”
Az Idő. A Felleg. – Névai sirályok sikolya.
Új sorok.*

*Nincs válasz. Csak a turista kérdi hangosan:
„Ez meg ki?” – Mosolygok: „Nővérkém...”
Az Idő. A Felleg. – Névai sirályok sikolya.
Új sorok.*

- 3 **Böszörményi Zoltán** versei: Hajnali látomás, Az éj hínárja, Portré
 5 **Oberczián Géza:** Másfél nap, harminchat óra (próza)
 7 **Bodó Márta:** A legszebb hivatás (próza)
 10 **Hevesi Judit** versei: Patika; utolsó beszélgetés
 12 **Varga Katalin:** B. Angéla hazatalál (próza)
 17 **Sárfi N. Adrienn:** Árva (próza)
 21 **Sütő Csaba András** prózaversei: Gyufásdobozország – Keresztszél, Rigli
 24 **Juhász Zsuzsanna:** Az utazó (próza)
 31 **Mátyus Melinda:** Én voltam (próza)
 36 **Röhrig Géza** versei: pöcök megtorpan, bözsi, gyalu
 41 **Szöllősi János:** Az alkotó abszolutizmusa és az alkotás kozmológiája (tárca)
 44 **Friedrich Hölderlin** versei **Mészáros Ferenc** fordításában
 46 **Kevin Hart** versei **Turczi István** fordításában
 53 A hónap alkotója: **BÍRÓ TÍMEA**
 53 Az óra járásával ellentétes irány, Ég és föld alá, Hosszú, Zuhanó léptek
 57 **Lennert-Móger Tímea:** Örökség (Spekulációk Bíró Tímea
 anya-verseire)
 58 A versíráshoz szükség van a tűzre, a vízre, a földre és a levegőre
 – **Varga Melinda** beszélgetése **Bíró Tímeával**
 66 Janus Pannonius Költészeti Nagydíj – 2018
 67 Janus Pannonius díjazott utódai, 2018
Balogh Robert: „A költészet egy és egyetlen anyanyelvünk”
Laik Eszter: A szőlőből fakadó ízletes bor
 74 **Yang Lian** versei **Benyhe István** és **Szócs Géza** fordításában
 80 **Tomaso Kemeny:** A modern sámán hangja – Yang Lian költészete
 84 **Gömöri György:** Clive Wilmer, a magyar költészet hiteles
 86 angol fordítója
 88 **Farkas Wellmann Endre:** Egy gazdag és bonyolult szövegvilág
 kalauza, Pál Ferenc
 90 **Orbán János Dénes:** Sántha Attila Filius Ursae-díjához
 92 **Farkas Wellmann Endre:** A 001-es fecske megérkezik –
 Dezső Kata Khelidón (Fecske)-díja
 94 **Rimóczi László:** Egy örült világban nem-örülten írni egyenesen
 képmutatás (Gáspár Ferenc: Ördögvr és vámpírangyal)
 98 **Smid Róbert:** Fonódó sínpoézis (Falusi Márton: Halálos szótövek kertje)
 104 Lafferton Luca: Ötvenpluszos esszékötet nemcsak ötvenpluszosoknak
 (Kemény István: Lúdbőr)
 109 **Frei Gabriella:** A mindentudás fájdalma (Spiró György: Diavolina)
 113 **Bittner Mónika:** Végül úgyis egy saját történetváltozatot alkotunk meg
 (Andrej Nikolaidis: Kilenc)
 117 **Bárdos József:** A könyvek életre kelnek
 121 Könyvek dióhéjban – **Zsille Gábor** írásai (Bárdos László: A zárójel
 bezárul; Vasadi Péter: A kórus kitar; Both Balázs: Romfalon virágmag)
 124 **Sebők Melinda:** Weöres Sándor Székesfehérváron (esszé)
 130 Debüt – **Drávucz Zsolt** versei

LAPSZÁMUNKBÓL

- Böszörményi Zoltán
Hajnali látomás
- Bodó Márta
A legszebb hivatás
- Varga Katalin
B. Angéla hazatalál
- Juhász Zsuzsanna
Az utazó
- Mátyus Melinda
Én voltam
- Oberczián Géza
Másfél nap, harminchat óra
- Hevesi Judit
Patika
- Sárfi N. Adrienn
Árva
- Sütő Csaba András
Gyufásdobozország
- Röhrig Géza
pöccök megtorpan



A hónap alkotója: **BÍRÓ TÍMEA**

Az óra járásával ellentétes irány,
Ég és föld alá, Hosszú, Zuhanó léptek

Lennert-Móger Tímea: *Örökség*
(Spekulációk Bíró Tímea anya-verseire)

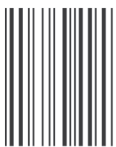
A versíráshoz szükség van a tűzre, a vízre,
a földre és a levegőre

Varga Melinda beszélgetése **Bíró Tímeával**

500 FORINT • 6 LEJ • 1.50 EURÓ



519484291701748



18011

nka

Nemzeti Kulturális Alap